

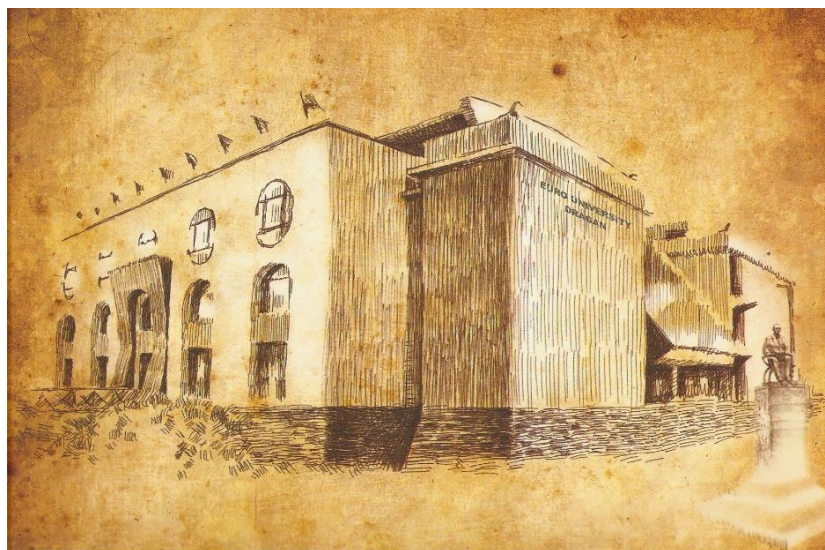

"Drăgan" European University of Lugoj

Faculty of LAW

STUDIUM LEGIS

No 24/2023

NAGARD PUBLISHING HOUSE

**LUGOJ,
IUNIE 2023**

EDITORIAL BOARD:

EDITORIAL TEAM:

Director - Associate Professor Dumitru Cornean, PhD, Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Editor in Chief –Senior Lecturer Corina Negruțiu PhD, Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

EDITORIAL BOARD:

Associate Professor Dumitru Cornean, PhD, Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Senior Lecturer Corina Negruțiu PhD, Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Senior Lecturer Speranța Georegescu Bona, PhD, Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

ADVISORY BOARD:

Professor Milan Dressler, PhD, Universitatea de Medicină și Farmacie Victor Babeș din Timișoara

Associate Professor Florinel – Constantin Popescu, PhD, Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

COUNSELING ON FOREIGN LANGUAGE:

Lecturer Alina Nistorescu, PhD, "Drăgan" European University of Lugoj (English language)

ISSN-L: 1841 - 544X

ISSN: 2069 - 6299 (Printed Edition)

ISSN: 1841 - 544X (CD-ROM) ISSN:

2069 - 3664 (Online)

CONTENTS:

MIJLOACE DE PROBĂ SPECIFICE URMĂRIRII PENALE ÎN CAZUL INFRACTIUNILOR DE EVAZIUNE FISCALĂ ȘI SPĂLARE DE BANI	4
CONF.UNIV.DR. DUMITRU CORNEANU	4
TACTICA ASCULTĂRII SUSPECTULUI ȘI INCULPATULUI ÎN PROCESUL PENAL	21
CONF.UNIV.DR. DUMITRU CORNEANU	21
BÂRLIBA FLORIN CRISTIAN – STUDENT.....	21
CÂTEVA ASPECTE PRIVIND CONDIȚIILE GENERALE ALE DREPTULUI DE A MOȘTENI.....	36
LECT.UNIV.DR. GEORGESCU BONA SPERANȚA.....	36
MOȘNEGUTU CĂLIN OCTAVIAN – STUDENT	36
IMPACTUL SURSELOR ATIPICE ASUPRA INSTITUȚIEI DIVORȚULUI	44
CONF.UNIV.DR. POPESCU CONSTANTIN FLORINEL	44
MUNTEAN LORETA – STUDENT	44
LEGITIMA APĂRARE - CAUZĂ JUSTIFICATIVĂ	54
CONF.UNIV.DR. POPESCU CONSTANTIN FLORINEL	54
HEXTER FLAVIUS – MASTERAND.....	54
ATENTATELE TERORISTE LA NIVEL MONDIAL, DUPĂ ANUL 2000. STUDIU DE CAZ.....	63
CONF.UNIV.DR. TĂȚAR DAN CRISTIAN.....	63
FILIMON CRISTIAN BOGDAN– MASTERAND	63
TERORISMUL – STUDIU DE CAZ AL QAEDA	77
CONF.UNIV.DR. TĂȚAR DAN CRISTIAN.....	77
CREȚU PATRICIA ALINA– MASTERAND.....	77
PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE NEGVERNAMENTALE.....	99
LECT.UNIV.DR. TĂȚAR RAMONA GABRIELA.....	99
FILIP PATRICIA – STUDENT	99

MIJLOACE DE PROBĂ SPECIFICE URMĂRIIRII PENALE ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR DE EVAZIUNE FISCALĂ ȘI SPĂLARE DE BANI

Conf.univ.dr. DUMITRU CORNEANU
Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj
Facultatea de Drept

Abstract: În vederea aflării adevărului organele de urmărire penală cât și judecătorul apreciază relevanța probelor în raport de fapta anchetată și persoana făptuitorului și au drept obiectiv stabilirea dacă fapta penală există sau nu, dacă fapta a fost săvârșită de inculpat ori dacă a fost săvârșită de către acesta cu vinovăția prevăzută de legea penală, să stabilească regimul juridic ce urmează a fi incident în cauză în sensul identificării normelor de drept penal incidente în cauză în situația unei succesiuni de legi.

Abstract: In order to find out the truth, the criminal investigation bodies and the judge assess the relevance of the evidence in relation to the investigated act and the person of the perpetrator and have as objective to establish whether the criminal act exists or not, whether the act was committed by the defendant or whether it was committed by him with the guilt provided by the criminal law, to establish the legal regime to be incident in question in order to identify the criminal law norms incident in case in the situation of a succession of laws.

1.1. Identificarea tehnicilor de săvârșire a infracțiunilor de evaziune fiscală și spălare de bani. Schemele infracționale

Tehnici de spălare a banilor: Este importantă studierea metodelor și tehnicilor de spălare a banilor atât din perspectiva adaptării și adoptării celor mai adecvate politici și strategii destinate combaterii criminalității financiare cât și din perspectiva prevenirii finanțării terorismului la nivel global. Identificarea metodelor relevante de spălare a banilor și de finanțare a terorismului permite analiza lor într-un mod sistematic, cu înțelegerea contextului care a determinat ca, într-o anumită perioadă de timp, unele din aceste metode să fie predilect folosite de infractorii financiari. Nu în ultimul rând, cunoașterea tipologiilor de spălare a banilor permite ca în viitor să fie identificate și alte metode și tendințe, precum și alte domenii vulnerabile infiltrării cu ușurință a flagelului spălării banilor¹.

Spălarea banilor este componenta financiară *de facto* a tuturor infracțiunilor prin care se obține profit. Este procesul prin care infractorii încearcă să ascundă posesia și originea reală a veniturilor provenind din activitățile lor ilicite.

¹Pentru mai multe detalii a se vedea C. Bogdan, *Delimitări privind conceptele analizate în procesul de spălare a banilor*, în Revista Curierul Fiscal nr. 12/2008, p. 28-33;

În ciuda varietății metodelor folosite, procesul de spălare a banilor se realizează în trei etape care pot cuprinde numeroase tranzacții efectuate de spălătorii de bani, tranzacții care sunt de natură să alerteze instituțiile financiare asupra activităților infracționale, respectiv: plasarea, stratificarea și integrarea.

I.1.2. Plasarea

Reprezintă *scăparea* la propriu de numerar obținut din activitatea ilegală, pentru separarea fondurilor provenite din surse ilicite care ar putea fi supravegheate de organele de aplicare a legii. În etapa inițială sau de plasare în spălarea banilor, infractorul introduce profitul său ilegal în sistemul financiar. Aceasta se poate realiza prin împărțirea sumelor mari de bani în sume mai mici și mai puțin suspecte care sunt apoi depozitate direct într-un cont bancar sau prin achiziționarea unui număr de instrumente financiare (cecuri, bilete la ordin etc.) care sunt apoi colectate și depozitate în conturi dintr-o altă locație.

I.1.3.Stratificarea

După intrarea fondurilor în sistemul financiar are loc o a doua etapă-stratificarea. Aceasta constituie procesul de mișcare a banilor între diferite conturi pentru a le ascunde originea. În această etapă, făptuitorul întreprinde o serie de preschimbări sau mișcări ale fondurilor pentru a le îndepărta de sursa de la care provin. Fondurile pot fi îndreptate către cumpărarea și vânzarea de instrumente de investiții sau, făptuitorul poate să trimită fondurile, prin transfer electronic, într-o serie de conturi din diverse instituții bancare de pe întreg globul. Utilizarea mai multor conturi îndepărtate din punct de vedere geografic, în scopul spălării banilor, este o tehnică specifică acelor jurisdicții care nu cooperează în anchetele pentru combaterea spălării banilor. În anumite situații spălătorii de bani pot deghiza transferurile ca fiind plăți pentru bunuri și servicii în acest fel acordându-le aparență legitimă. Astfel se practică separarea veniturilor ilicite de sursa lor prin crearea unor straturi complexe de tranzacții financiare proiectate pentru a înșela organele de control și a asigura anonimatul.

I.1.4. Integrarea

După ce a trecut cu succes produsele infracțiunii prin cele două etape anterior amintite ale procesului de spălare a banilor, făptuitorul trece la a treia etapă-integrarea în care fondurile reintră în circuitul economic legal. Făptuitorul poate alege apoi să investească fondurile pe piața imobiliară, a bunurilor de lux (metale prețioase, bijuterii) sau a afacerilor. Dacă procesul de stratificare are succes schemele de integrare vor trimite din nou rezultatele spălării în circuitul economic în așa fel încât ele vor reintra în sistemul financiar apărând ca fonduri *curate* obținute din activități comerciale.

Cei trei pași de bază se pot constitui în faze separate și distincte. Aceștia pot apărea simultan sau, mai obișnuit, se pot suprapune. Felul în care sunt folosiți pașii de bază depinde de mecanismele de spălare disponibile și de cerințele organizațiilor criminale.

În cadrul procesului de spălare a banilor s-au identificat anumite puncte vulnerabile, puncte dificil de evitat de către spălătorul de bani și, în consecință, ușor de recunoscut: - plasarea numerarului în sistemul financiar; - trecerea numerarului peste frontiere; - transferarea numerarului în și dinspre sistemul financiar.

Dintre componentele pe care spălătorii de bani le caută în construcția schemelor de spălare a banilor se disting următoarele elemente-cheie:

- *Anonimatul*- una dintre regulile de bază ale spălării banilor prin care tranzacția cu valori obținute din infracțiuni trebuie să se asemene altor tranzacții legale din mediul sau locul unde acestea au loc. De fapt numerarul nu lasă nicio pistă care să ducă la originea sa, și, de altfel, majoritatea veniturilor ilegale (obținute din infracțiuni precum traficul de droguri, înșelăciunea, darea de mită etc) sunt de obicei bani în numerar. În economiile în care se folosește des numerarul, pentru achiziții de mai mică sau mai mare valoare, dispunerea de acesta nu reprezintă nicio problemă pentru făptuitor. Totuși în majoritatea țărilor aproape toate tranzacțiile cu sume mari sunt realizate prin utilizarea altor instrumente de plată (cecuri, polițe bancare, cărți de credit), de aceea cheltuirea sau depozitarea unor sume mari de bani creează suspiciune.

- *Viteza*- o dată ce numerarul a intrat în sistemul financiar, fie că se află sau nu în țara de origine, făptuitorul poate utiliza avantajele create de metodele moderne de transmitere a banilor pentru a-i pune rapid în circulație. Transferurile bancare electronice pot mișca sume mari de bani aproape oriunde în lume în doar câteva minute. Circulația capitalului dintr-un cont într-altul sau peste granițe poate fi realizată adesea de către deținătorul contului fără concursul instituției bancare.

- *Complexitatea*- prin împărțirea fondurilor sale într-un număr de tranzacții, făptuitorul face dificilă sau chiar imposibilă munca investigatorilor de a reconstitui drumul banilor. În acest sens, transferurile electronice multiple pot fi deosebit de eficiente. Acestea constau din transferuri de fonduri dintr-un cont sau mai multe conturi bancare în conturile numeroaselor instituții financiare aflate, de obicei, în alte state. În continuare acestea pot fi redirecționate dinspre acele state creându-se în acest fel un circuit complex multinațional electronic de transferuri care face dificilă și îndelungată urmărirea lor de către investigatori.

-*Secretul*- în ciuda faptului că secretul bancar și paradisurile financiare au, în egală măsură, un scop legitim și o justificare comercială ele pot oferi protecție nelimitată infractorilor care abuzează de scopul lor din dorința de a obține beneficii financiare ilicite. Paradisurile financiare oferă o gamă extinsă de facilități investitorilor străini care nu doresc să dezvăluie originea veniturilor lor. Acestea includ înregistrarea Corporațiilor Internaționale de Afaceri (IBC) sau a *companiilor scoică* precum și serviciile unui număr de bănci *off-shore* care nu sunt sub controlul autorităților de reglementare. În multe cazuri paradisurile fiscale impun foarte strict secretul financiar apărând, în mod eficient investitorii străini de investigații și anchete judiciare în țările lor de origine.

1.2. Scheme infracționale

1.2.1. Societățile de tip fantomă

Societățile de tip fantomă sunt entități fictive și neidentificabile ce sunt utilizate pentru disimularea unor tranzacții și denaturarea obligațiilor fiscale aferente acestora. Acestea sunt constituite prin următoarele modalități: - înscrierea în documentele firmei a unor date aleatoare; - îndeplinirea formalităților de înființare a firmei utilizând identitatea unor cetățeni situați la periferia societății; - preluarea activității unui operator economic și deteriorarea acesteia prin cesionare, împuternicire; - însușirea identității unui operator economic, cu sau fără acordul asociaților/acționarilor; - dublarea ilicită a activității unui operator economic.

Acest tip de societăți nu desfășoară activități economice propriu-zise, ci doar creează, la nivel declarativ, aparența că funcționează ca o societate comercială cu un comportament adecvat. În realitate, societățile de tip fantomă sunt folosite, unele doar pentru colectarea sumelor de bani provenite din transferurile încasate în baza facturilor eliberate, unele doar pentru transferuri bancare între ele, iar altele pentru retrageri în numerar.

Atunci când societățile comerciale de tip fantomă sunt folosite în operațiuni de spălare de bani de către grupările infracționale organizate și specializate, pe lângă societățile colectoare se folosesc anumite societăți comerciale pentru a efectua transferuri în conturile societăților de tip fantomă, în baza unor documente fiscale emise în numele acestora, iar din aceste conturi sumele se splitază în mai multe fracții care se transferă în conturile altor societăți comerciale de tip fantomă, on-lin, după care se efectuează retragerea sumelor în numerar de la ATM-urile băncilor, numai prin intermediul cardurilor atașate conturilor societăților comerciale administrate sau a conturilor personale.

Acest tip de transferuri din conturile societăților de tip fantomă în conturile persoanelor care au calitatea de asociat la aceste societăți nu au justificare legală întrucât nu au fost precedate de o creditare din partea asociaților societăților comerciale și, în consecință, de o alimentare a conturilor societății comerciale la care aceștia sunt asociați.

Unul dintre cele mai importante indicii cu privire la comiterea infracțiunii de spălare a banilor este acela că retragerile din contul persoanelor asociate la societățile de tip fantomă au loc în aceeași zi în care are loc și alimentarea conturilor și se retrage suma în întregime. Această sumă, mai puțin comisionul *spălătorilor* care poate fi până la 12-15% se restituie adevăraților beneficiari care sunt asociații, administratorii de fapt sau de drept ai societăților comerciale care au transferat sumele de bani în conturile societăților de tip fantomă, în baza unor documente false, fără nicio justificare economică și aceștia dobândesc sume de bani cunoscând că provin din infracțiuni săvârșite de societățile comerciale pe care le administrează, în drept sau în fapt.

Un alt indiciu îl constituie acela că persoanele asociate la societățile comerciale de tip fantomă, raportat la cuantumul sumelor retrase în numerar, au un nivel de trai disproporționat cu nivelul veniturilor, respectiv că, deși veniturile obținute sunt mari acestea locuiesc în imobile modeste, nu au pregătire școlară pentru a desfășura activități comerciale și financiare de o

asemenea anvergură, nu au un loc de muncă stabil. Participația acestor persoane este redusă în câmpul infracțional, activitatea lor rezumându-se la semnarea documentelor de înființare a societăților comerciale în fața autorităților.²

După efectuarea tranzacțiilor ilicite societățile de tip fantomă, de cele mai multe ori, își declară insolvența.

I. 2.2. Societățile Off-shore

Off-shore - societate la limită, departe de țarm *desemnează o companie care nu desfășoară activitate comercială în țara în care a fost înmatriculată, ceea ce înseamnă că nu realizează venituri din țara de rezidență*³. Companiile off-shore se pot înregistra, în principiu, în orice țară din lume, dar nu peste tot se pot obține și avantaje fiscale. Or tocmai facilitățile oferite de pe teritoriile numite *paradisuri fiscale* sunt cele care atrag înființarea și funcționarea unor asemenea companii. Aceste teritorii oferă companiilor off-shore un statut fiscal generos în raport cu firmele care lucrează în interior, caracterizat printr-o impozitare redusă sau inexistentă. Societatea sau compania off-shore este un instrument financiar utilizat pentru planificarea și evitarea impozitelor, pentru creșterea profitabilității afacerii, pentru participarea (ca acționar sau asociat) la managementul afacerii, cu deplină libertate a mișcării resurselor financiare și în deplin anonim al proprietarului.⁴

Jurisdicțiile off-shore prin ele însele nu sunt în afara legii, ci sunt țări ori în care persoane fizice sau juridice stabilite aici sunt supuse unui regim privilegiat în sensul că veniturile acestora nu sunt impozabile, fie pentru că plătesc impozit pe venit sau pe beneficii mai mic decât cel plătit în țara din care provin. Așa cum s-a subliniat⁵ scopul utilizatorilor paradisurilor fiscale este simplu: să plătești mai puțin și să câștigi mai mult.

Jurisdicțiile off-shore au însă o imagine negativă din cauza complexității și interacțiunii frecvente dintre legal și ilegal, dintre fondurile legale și fondurile ilegale.

Odată plasate fondurile de origine infracțională într-o bancă dintr-un paradis fiscal, acestea pot fi transferate în orice țară din lume care nu cooperează cu autoritățile de urmărire penală pentru a fi la dispoziția membrilor grupurilor criminale organizate. Crearea de societăți internaționale de comerț sau de prestări servicii sunt activități mai mult sau mai puțin fictive prin care se justifică aceste transferuri de fonduri, sub acoperirea de activități comerciale. Facturarea de prestări servicii sau vânzări de bunuri la prețuri majorate de către o societate rezidentă către o altă societate off-shore, plata onorariului pentru funcționarea fictivă, a intermediarului sau a consilierului sunt alte

² A se vedea R.Jurj- Tudoran, D.D. Șaguna, *Spălarea banilor. Teorie și practică*, Ediția a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p.131-132;

³Ibidem, p. 138;

⁴A se vedea N.C. Aniței, R.E. Lazăr, *Evaziunea fiscală între legalitate și infracționalitate*, ediție revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2018, p. 61

⁵A se vedea D.D. Șaguna, *Tratat de drept financiar și fiscal*, Ed. All Beck, București, 2001, p.653-654.

metode prin care fondurile de origine infracțională traversează din societate în societate mai multe paradisuri fiscale.

Integrarea acestor fonduri poate fi efectuată, în mod planificat, prin conturi selecționate astfel încât acestea să poată fi reutilizate în depline condiții de anonimat cu acces liber pe toate piețele mondiale.

Pentru aceste activități se apelează la consilieri financiari care își oferă frecvent serviciile pentru a ascunde originea banilor, cum ar fi cumpărarea de valori mobiliare și alte active de investiții în numele clienților lor. Chiar și fondurile speculative, care pot oferi un anume secret al tranzacției, implică sume mari și utilizarea conturilor off-shore, făcându-le astfel vehicule din ce în ce mai atractive pentru a ascunde câștiguri ilegale.⁶

I.2.3. Frauda carusel

Frauda de tip carusel reprezintă una dintre cele mai nocive metode de evaziune fiscală care afectează taxa pe valoare adăugată. Acesta este un impozit indirect datorat la bugetul statului fiind suportat de consumatorul final al unui anumit bun sau al unui anumit serviciu. Conform Comisie Europene, frauda carusel este una dintre cele mai răspândite tipuri de fraude transfrontalieră în materie de TVA și se pare că aduce pierderi între 2 și 4,4% din totalul banilor obținuți din taxe.

*Mecanismul primului model al fraudei carusel*⁷ este următorul: operatorul economic din țara de origine facturează fără TVA întrucât livrările intracomunitare sunt scutite de TVA cu drept de deducere, iar operatorul din țara de destinație va aplica regimul taxării inverse pentru această operațiune astfel cel care achiziționează calculează și înregistrează TVA aferentă, achizițiilor intracomunitare conform cotei de impozitare a țării sale ca TVA colectată și ca TVA deductibilă, fără însă a o plăti cu adevărat.

Operatorul economic în cauză dispune fără să înregistreze, să declare și să plătească TVA-ul aferent livrărilor ulterioare efectuate pe piața sa internă. Frauda carusel presupune un lanț de operațiuni succesive de vânzare-cumpărare transfrontaliere putând interveni și state din afara Comunității efectuate de un grup de operatori economici care profită de spațiile de libertate din legislațiile fiscale ale diferitelor state și de diferențele dintre cotele de impozitare impuse de ele. Acești operatori economici caută o ieftinire a bunurilor ce fac obiectul unor astfel de tranzacții, creându-ți astfel un avantaj din punct de vedere al prețului de comercializare. Frauda carusel are efect și asupra mecanismelor concurențiale ale pieței întrucât firmele de bună-credință devin necompetitive datorită prețurilor reale de piață practicate în favoarea firmelor evazioniste.

⁶A se vedea R.J. Tudoran, D.D. Șaguna, *op. cit.*, p. 141.

⁷A se vedea M. Rizea, *Politici și strategii de prevenire a evaziunii fiscale în context european*, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, p. 7.

Un al doilea mecanism a acestui tip de fraudă se referă la livrările simulate, efectuate de un agent economic dintr-un stat membru UE, înregistrat în scopuri de TVA, către un agent economic din alt stat membru, înregistrat în scop de TVA, în baza legislației specifice a statului membru din care acesta face parte. Firma din primul stat membru efectuează o livrare intracomunitară, facturează fără TVA, dar vinde produsele pe piața internă la negru. Această metodă se poate realiza fie prin complicitatea partenerului din cel de-al doilea stat membru (care comunică codul său de TVA), dar și fără știința acestuia (prin procurarea codului de TVA prin diverse mijloace).

Se mai cunoaște și o *a treia formă a fraudei carusel*: forma tolerată de imperfecțiunile legislative și inconsistențele instituționale. Un agent economic dintr-un stat membru UE înregistrat în scopuri de TVA efectuează o achiziție intracomunitară și declară toate operațiunile în acest sens. Ulterior, înregistrează un adaos comercial infim și simulează vânzarea *en detail* prin intermediul aparatelor de marcat electronice fiscale. În fapt, produsele respective sunt comercializate pe *pieța paralelă* la prețuri mai mari decât cele înregistrate în evidențele contabile, dar situate sub nivelul prețului de piață pentru produsele respective. În acest caz, prejudiciul se înregistrează atât la nivelul impozitului pe profit cât și la nivelul TVA-ului corespunzător diferenței de preț neînregistrate din punct de vedere contabil și nedeclarate din punct de vedere fiscal.⁸

1.2.4. Rolul Oficiului Național de Prevenire și combatere a Spălării Banilor

Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor a fost înființat în temeiul Legii nr. 656/2002 republicată. Acesta funcționează pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării actelor de terorism. Oficiul se află în subordinea Guvernului și în coordonarea primului ministru, prin Cancelaria Primului ministru.

Oficiul are ca obiect de activitate prevenirea și combaterea spălării banilor și a finanțării actelor de terorism, scop în care primește, analizează, prelucrează informații și sesizează autoritățile abilitate prin lege ori se sesizează din oficiu când ia cunoștință, pe orice cale, despre o tranzacție suspectă, în condițiile legii.

Oficiul este condus de un președinte, numit de Guvern din rândul membrilor plenului Oficiului, care are calitatea de ordonator principal de credite. Plenul Oficiului este structura deliberativă și de decizie, este format din câte un reprezentant al Ministerului Economiei și Finanțelor, Ministerul Justiției, Ministerului Internelor și Reformei Administrative și Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Băncii Naționale a României, Curții de Conturi și Asociației Române a Băncilor și este numit în funcție pe o perioadă de 5 ani, prin hotărâre a Guvernului, la propunerea instituțiilor reprezentate.⁹

⁸A se vedea D.Pătroi, *Frauda de tip carusel privind taxa pe valoare adăugată aferentă tranzacțiilor intracomunitare*, în revista *Curierul fiscal* nr. 10/2008

⁹A se vedea coord. M.A. Hotca și alții, *Infracțiuni prevăzute în legi special. Comentarii și explicații*, Ediția a 4-a revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p.65

Activitatea deliberativă și de decizie se referă la lucrările de specialitate analizate de plenul Oficiului. Asupra chestiunilor de natură economico-administrativă, plenul Oficiului se pronunță doar la solicitarea președintelui.

Potrivit Legii nr. 420/2006 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005, Oficiul este unitate de informații financiare (UIF), conform dispozițiilor Convenției de la Varșovia. Articolul 12 din această convenție prevede că statele membre vor adopta măsurile legislative și alte măsuri necesare pentru a înființa UIF conform prevederilor convenției. De asemenea, fiecare parte va adopta măsuri legislative și alte măsuri necesare pentru a asigura accesul UIF, în mod direct și rapid, la informații financiare cu caracter administrativ ce îi sunt necesare pentru îndeplinirea corespunzătoare a funcțiilor sale, inclusiv analiza rapoartelor privind tranzacții suspecte.

În conformitate cu art. 13 din Convenția de la Varșovia, părțile vor adopta măsurile legislative și alte măsuri necesare pentru adoptarea unui pachet complex de legi naționale prin care să se asigure supravegherea sau monitorizarea tranzacțiilor financiare pentru a împiedica spălarea banilor și sens în care vor avea în vedere standardele internaționale în domeniu, în special recomandările adoptate de forțele de acțiune în domeniul financiar privind spălarea banilor.

În temei art. 14 din Convenție, părțile vor adopta măsurile legislative și vor lua orice alte măsuri necesare pentru ca UIF sau orice alte autorități ori instituții competente să acționeze rapid, atunci când există suspiciuni că o tranzacție are legătură cu spălarea de bani, pentru a suspenda sau a refuza aprobarea derulării tranzacției cu scopul de a analiza tranzacția și de a confirma suspiciunea. Statele poate întreprinde astfel de acțiuni în spețele în care a fost prezentat un raport referitor la existența unei tranzacții suspecte. Durata maximă pentru care se poate dispune suspendarea sau amânarea derulării tranzacției se supune prevederilor legislației interne în domeniu.

Prin *Strategia operațională a Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării banilor pentru intervalul 2017-2020*, oficiul și-a asumat șase obiective strategice în vederea realizării misiunii instituției. Aceste obiective sunt următoarele: - crearea unui cadru legal eficient în vederea diminuării fenomenului spălării banilor și finanțării terorismului în România; - evaluarea de risc națională în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului; - creșterea calității informațiilor furnizate oficiului; - susținerea eforturilor autorităților de aplicare a legii în procesul de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului; - susținerea eforturilor internaționale de luptă împotriva spălării banilor și finanțării terorismului; - creșterea eficienței și relevanței instituționale prin maximizarea absorbției de finanțare nerambursabilă.

II. Mijloace de probă specifice urmăririi penale în cazul infracțiunilor de evaziune fiscală și spălare de bani.

II. 1. Noțiuni generale privind probele în cadrul procesului penal

În vederea soluționării procesului penal în sens larg, atât organele de urmărire penală cât și instanțele de judecată urmăresc stabilirea situației de fapt, atât cu privire la împrejurările care privesc fapta penală anchetată cât și cu privire la împrejurările care privesc persoana făptuitorului ori inculpatului. Exigența este una legală și este expres prevăzută la art. 5 al.1 din Codul de procedură penală. Potrivit textului legal menționat *organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului.*

O altă exigență a aflării adevărului în cadrul procesului penal o reprezintă obligația legală – art. 5 al.2 C.pr.pen. - a organelor de cercetare penală de a strânge atât probele care incriminează cât și pe acelea care îl avantajează pe suspect sau inculpat¹⁰. Mai trebuie spus că în înțelesul legii procesual penale aflarea adevărului se referă la aflarea adevărului judiciar iar nu la aflarea adevărului obiectiv, ontologic. La rândul său adevărul judiciar se află în strânsă legătură instituția tragerii la răspundere penală a persoanei în cazul în care aceasta a săvârșit o infracțiune¹¹.

Prin probă legiuitorul înțelege *orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal* -art. 97 al. 1 C.pr.pen. În literatura de specialitate, proba în procesul penal a fost definită ca *reprezentând acele elemente de fapt care au relevanță informativă asupra tuturor laturilor cauzei penale*¹².

Mai trebuie subliniat că în general în noțiunea de probă este folosită în limbajul juridic curent în înțelesul său larg, care include atât înțelesul restrâns al noțiunii de probă, și se referă la proba propriu-zisă, cât și în sensul său extins, și se referă atât la proba propriu zisă cât și la mijloacele de probă. Cele două noțiuni nu trebuie confundate din simplul motiv că probele ca element de fapt sunt aduse la cunoaștința organelor de urmărire penală prin intermediul mijloacelor

¹⁰Principiul expus în cuprinsul al. 2 al art. 5 din Codul de procedură penală român reprezintă în realitate o transpunere în legislația internă a garanțiilor prevăzute de art. 6 paragrafele 1 și 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Curtea de la Strasbourg a arătat că drepturile prevăzute la art. 6 paragraful 3 lit. d) din Convenție reprezintă aspecte specifice ale dreptului la un proces echitabil și o expresie a principiului egalității armelor cu ocazia administrării probelor – a se vedea CEDO, hotărârea din 6 decembrie 1988, în cauza Barbera și alții contra Spaniei – art. 6 parag. 1 din Convenție prevede că „Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției” iar art. 6 parag 3 lt. d) prevede că „Orice acuzat are, mai ales, dreptul: (...) să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării”.

¹¹A se vedea N. Volonciu, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1972, p. 52.

¹²A se vedea V. Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, Ed. Academiei, București, 1976, p.44

de probă¹³. Drept consecință trebuie făcută distincția între probă ca împrejurare de fapt și mijlocele prin care această împrejurare a fost adusă la cunoștința organelor de cercetare penală.

Nu în ultimul rând trebuie făcută *distincția între noțiunea de probă cu aceea de probațiune*, care este reprezentată de *strângerea și interpretarea probelor* culese în faza de urmărire penală. Operațiunea de culegere a probelor este reglementată de către art. 101 C.pr.pen. – *principiul loialității administrării probelor* -și prevede că probele trebuie strânse cu respectarea umrătoarelor interdicții: - să nu fie obținute prin violență, amenințare ori alte modalități de constrângere fizică sau psihică, - să nu fie obținute prin metode și tehnici de ascultare care ar afecta capacitatea persoanei de a-și aminti și de a reda conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei, - organele de urmărire penală să nu provoace săvârșirea fapte de către persoana anchetată cu scopul de a obține probe.

În vederea aflării adevărului organele de urmărire penală cât și judecătorul *apreciază relevanța probelor* în raport de fapta anchetată și persoana făptuitorului și au drept obiectiv stabilirea dacă fapta penală există sau nu, dacă fapta a fost săvârșită de inculpat ori dacă a fost săvârșită de către acesta cu vinovăția prevăzută de legea penală, să stabilească regimul juridic ce urmează a fi incident în cauză în sensul identificării normelor de drept penal incidente în cauză în situația unei succesiuni de legi¹⁴, etc. În acest context este important să arătăm că în ceea ce privește aprecierea valorii probatorii a probelor culese prevederile art. 103 al. 1 C.pr.pen. stabilesc că *probele nu au o valoare dinainte stabilită de lege* ele fiind lăsate la aprecierea organului de urmărire penală și a instanței de judecată. Norma de la art. 103 al. 1 C.pr.pen. instituie *principiul liberei aprecieri a probelor* și presupune că orice infracțiune poate fi dovedită prin orice mijloc de probă prevăzut de lege – *principiul legalității probelor*. În practică, evaluarea unei probe nu poate fi realizată decât dacă aceasta este prevăzută de legea procesual penală și numai prin coroborarea acesteia cu alte probe culese în speță.

În ceea ce privește sarcina probei această obligație revine potrivit art. 100 al.1 C.pr.pen., organului de urmărire penală care *strânge și administrează probe atât în favoarea cât și defavoarea suspectului sau inculpatului, din oficiu sau la cerere*. Prevederile legale arătate sunt în realitate o expresie a principiului *actori incumbit probatio*.

În ceea ce privește calitățile pe care probele trebuie să le îndeplinească pentru a putea fi administrate în cadrul procesului penal arătăm că acestea trebuie să fie *admisibile, pertinente, concludente, utile și posibil de obținut*.

II.2. Declarațiile date de suspect, inculpat, parte vătămată și martor

¹³A se vedea A. Pintea, D.-C. Pintea, A.-C. Bălănescu, *op.cit.*, p. 177

¹⁴Prin aceasta nu trebuie înțeles că obiectul probațiunii presupune și dovedirea existenței normelor juridice. – a se vedea Gr. Theodoru, *Drept procesual penal român. Partea generală*. Vol.II, Universitatea „A.I. Cuza”, Facultatea de drept, 1988, p. 65

Potrivit art. 104 al. 1 C.pr.pen., în cursul procesului penal pot fi audiate cu respectarea condițiilor prevăzute de lege, suspectul, inculpatul, persoana vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente, martorii și experții.

În general limba în care se administrează această probă este limba română, iar în situația în care un dintre aceste persoane nu cunoaște limba română organul de urmărire penală sau instanța de judecată este ținută potrivit art. 12 C.pr.pen. și art. 105 al. 2 C.pr.pen. să asigure audierea în prezența unui interpret. Exigența legală impusă prin intermediul art. 105 al. 2 din C.pr.pen., reprezintă o garanție atât pentru suspect sau inculpat cât și pentru partea responsabilă civilmente ori partea vătămată că în cadrul procedurii judiciare naționale li se respectă dreptul la un proces echitabil¹⁵ și li se oferă garanțiile procesuale necesare pentru a putea răspunde acuzațiilor ori pentru a putea formula cereri în cadrul procesului penal.

Suspectul sau inculpatul trebuie întotdeauna audiați - mai puțin în situația în care se sustrage urmăririi penale - însă prin aceasta nu trebuie înțeles că aceștia sunt obligați să declare aspecte privind faptele pentru care sunt cercetați. În cazul suspectului sau al inculpatului darea de declarații este un drept iar nu o obligație, așa cum rezultă din conținutul prevederilor art. 109 al. 3 din C.pr.pen. Refuzul de a da declarații în faza de urmărire penală se consemnează în scris de către organul de cercetare penală în cuprinsul procesului verbal.

Procedura de ascultare a suspectului sau inculpatului, este reglementată în cuprinsul prevederilor art. 107-110 C.pr.pen., și presupune parcurgerea a trei etape¹⁶. În prima etapă a obținerii declarației organul de cercetare urmărește stabilirea situației personale a persoanei audiate, întrebările adresate acestuia fiind în legătură cu numele, prenumele, poreclă, data și locul nașterii, codul numeric personal, date de identificare ale părinților acestuia, cetățenia, starea civilă, situația militară, studiile și profesia acestuia, locul de muncă și domiciliul legal și statornic al acestuia, antecedentele penale. În cea de-a doua etapă a obținerii declarației organul de urmărire penală este obligat să comunice suspectului sau inculpatului, calitatea în care acesta este audiat, fapta pentru care este audiat și încadrarea juridică a acesteia și să-i aducă la cunoștință drepturile pe care acesta le are în această fază procesuală potrivit art. 78 și art. 83 C.pr.pen.¹⁷. De asemenea,

¹⁵În cuprinsul Convenției Europene a Drepturilor Omului norma se regăsește la art. 6 parag. 3 lit. a).

¹⁶A se vedea D. Botez, *Audierea martorilor în procesul penal*, Ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 38 și urm.

¹⁷Potrivit art. 78 C.pr.pen., „Suspectul are drepturile prevăzute de lege pentru inculpat, dacă legea nu prevede altfel.”, iar potrivit art. 83 C.pr.pen. „în cursul procesului penal, inculpatul are următoarele drepturi: a) dreptul de a nu da nicio declarație pe parcursul procesului penal, atrăgându-i-se atenția că dacă refuză să dea declarații nu va suferi nicio consecință defavorabilă, iar dacă va da declarații acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa; a¹) dreptul de a fi informat cu privire la fapta pentru care este cercetat și încadrarea juridică a acesteia; b) dreptul de a consulta dosarul, în condițiile legii; c) dreptul de a avea un avocat ales, iar dacă nu își desemnează unul, în cazurile de asistență obligatorie, dreptul de a i se desemna un avocat din oficiu; d) dreptul de a propune administrarea de probe în condițiile prevăzute de lege, de a ridica excepții și de a pune concluzii; e) dreptul de a formula orice alte cereri ce țin de soluționarea laturii penale și civile a cauzei; f) dreptul de a beneficia în mod gratuit de un interpret atunci când nu înțelege, nu se exprimă bine sau nu poate comunica în limba română; g) dreptul de a apela la un mediator, în cazurile permise de lege, g¹) dreptul de a fi informat cu privire la drepturile sale; h) alte drepturi prevăzute de lege.”.

tot în această etapă suspectului sau inculpatului i se comunică și obligațiile dispuse de către organul de urmărire penală, dacă este cazul, obligații care pot consta în prezentarea acestuia la chemările organelor de cercetare penală ori de câte ori este necesar sub sancțiunea aducerii cu mandat de aducere, comunicarea de către suspect sau inculpat organului de urmărire penală a adresei la care locuiește, obligații, care rezultă din luarea unor măsuri preventive de către organul de cercetare penală cu privire la persoana suspectului sau inculpatului etc. Drepturile și obligațiile suspectului ori inculpatului i se aduc acestuia la cunoștiință o singură dată, înainte de audierea propriu-zisă inițială, prin comunicarea acestor obligații în scris. *În a treia etapă*, care este reprezentată de audierea propriu-zisă a suspectului sau inculpatului, organul de cercetare penală îi permite suspectului/inculpatului să declare tot ceea ce dorește despre împrejurările săvârșirii faptei pentru care este cercetat după care se pot adresa întrebări de către anchetator. Organul de cercetare penală este ținut de prevederile art. 110 C.pr.pen, ca la momentul luării declarației să menționeze data și ora la care ascultarea a început precum și data și ora la care aceasta s-a încheiat.

Cele 3 etape sunt caracteristice și în cazul audierii persoanei vătămate, ale părții civile sau ale părții responsabile civilmente, cu mențiunea că aceste persoane nu au posibilitatea de a se prevala de dreptul la tăcere cu privire la împrejurările în care s-a săvârșit infracțiunea. Cu toate acestea persoanele mai sus menționate au dreptul de a refuza și de a da declarații, dacă prin aceasta s-ar ajunge la autoincriminare penală.

În ceea ce privește audierea martorilor arătăm că martor poate fi orice persoană fizică indiferent de starea sa fizică sau psihică. Cu toate acestea organele de urmărire penală au posibilitatea și obligația de a identifica persoanele care sunt apte să dea informații în vederea soluționării cauzei. De aceea, nu poate da declarații în calitate de martor persoana care incapabilă fiind nu poate relata în mod conștient împrejurările săvârșirii faptei anchetate. În cazul persoanelor cu incapacitate datorită unor boli (surd, mut, nevăzător etc), acestea pot fi audiate în calitate de martori prin intermediul unui interpret. De asemenea, nu pot fi audiați fără încuviințarea instanței de judecată, în calitate de martori persoanele care au obligația legală de a păstra un secret ori a confidențialității.

Nu în ultimul rând arătăm că până la Decizia nr. 562/2017 a Curții Constituționale a României, în practica judiciară penală, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 117 C.pr.pen.¹⁸, se aveau în vedere doar anumite categorii de persoane puteau refuza să dea declarații în calitate de martor, acestea fiind reprezentate de rudele suspectului sau inculpatului însă numai până la gradul stabilit de legea procesual penală. După soluția dată de către contenciosul constituțional, în sfera persoanelor care pot refuza să de-a declarații au intrat și acele persoane apropiate suspectului sau inculpatului *„care au relații asemănătoare acelorora dintre soți sau au avut relații asemănătoare acelorora dintre soți cu suspectul sau inculpatul”*.

¹⁸Prin Decizia nr. 562/2017 a Curții Constituționale a României, publicată în M.Of. al României nr. 837 din data de 19 septembrie 2017, a fost admisă excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 117 al. 1 lit. a) și b).

Printre procedeele specifice de audiere a părților și a martorilor un loc important îl ocupă confruntarea. Acest procedeu probator este unul complementar și se utilizează ulterior administrării procedului primar reprezentat de ascultarea părților și a martorilor. Specificul acestui procedeu îl reprezintă faptul că persoanele confruntate dau declarații una în prezența celeilalte și urmărește soluționarea contradicțiilor apărute cu privire la împrejurările săvârșirii faptei în urma administrării procedului ascultării.

II.3. Metode speciale de supraveghere

În noul Cod de procedură penală la Capitolul IV *Metode speciale de supraveghere sau cercetare* legiuitorul a reglementat procedeele probatorii realizate prin supraveghere desfășurate de organele de cercetare penală în timpul urmăririi penale. Printre aceste procedee probatorii legiuitorul a reglementat interceptarea comunicațiilor, localizarea sau urmărirea prin mijloace tehnice, reținerea, predarea, sau percheziționarea trimiterilor poștale, accesul la un sistem informatic, supravegherea video, audio sau prin fotografie, obținerea datelor privind tranzacțiile financiare ale unei persoane etc.

II.3.1. Supravegherea tehnică realizată prin interceptarea comunicațiilor la distanță

Prin *supraveghere tehnică* în sensul legii procesual penale se înțelege activitatea desfășurată de către organele de cercetare penală, în urma încuviințării date de instanța de judecată, cu scopul de a obține date și acte cu privire la săvârșirea unei fapte penale, și care se realizează prin supravegherea sau interceptarea comunicațiilor sau a oricărui tip de comunicare la distanță, prin accesarea unui sistem informatic direct sau indirect, prin supravegherea video, audio sau prin fotografiere.

Potrivit art. 139 al. 4 C.pr.pen., *raportul dintre avocat și cel pe care-l reprezintă* nu poate face obiectul supravegherii tehnice, decât dacă există indicii temenice cum că avocatul urmărește săvârșirea unei infracțiuni contra securității naționale prevăzute de Codul penal și de legi speciale ori infracțiuni precum traficul de droguri, traficul de arme, traficul de persoane, actele de terorism, infracțiunile de spălare de bani, infracțiuni de falsificare de monede ori alte valori, de falsificare de instrumente de plată electronică, de șantaj, de viol, de lipsire de libertate, de evaziune fiscală, în cazul infracțiunilor de corupție și al infracțiunilor asimilate infracțiunilor de corupție, infracțiunilor împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene, al infracțiunilor care se săvârșesc prin sisteme informatice sau mijloace de comunicații electronice, etc, ori în cazul altor infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de 5 ani sau mai mare.

De asemenea, înregistrările efectuate de către părți reprezintă mijloace de probă numai în măsura în care acestea privesc propriile conversații.

Pentru a se dispune supravegherea tehnică în cursul urmăririi penale este necesar să fie îndeplinite condițiile prevăzute de art. 139 al. 1 și 2 din C.pr.pen., respectiv să existe o suspiciune rezonabilă cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de către persoanele supravegheate, măsura să

fie proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților individuale a celor supravegheați și probele să nu poată fi obținute printr-o altă modalitate legală.

Supravegherea tehnică se dispune de către judecătorul de drepturi și libertăți competent în baza solicitării motivate înaintată de către procuror¹⁹. Referatul cu propunerea de încuviințare a supravegherii tehnice trebuie să cuprindă măsurile a căror încuviințare se solicită, numele și alte date de identificare a persoanei împotriva căreia aceasta se îndreaptă, datele și probele pe baza cărora procurorul și-a format convingerea că persoana supravegheată pregătește săvârșirea unei infracțiuni ori că ar fi săvârșit o infracțiune, încadrarea în drept a faptei precum și organul de cercetare penală care urmează să efectueze supravegherea²⁰.

Cu toate acestea, în temeiul art. 141 C.pr.pen., procurorul poate să dispună efectuarea supravegherii tehnice, pentru o perioadă de maxim 48 de ore fără încuviințarea instanței de judecată, dacă există o urgență, iar obținerea mandatului în cel mai scurt timp nu ar fi posibilă, și dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 139 al.1 și 2 din C.pr.pen.

II.3.2. Supravegherea tehnică realizată prin obținerea datelor privind tranzacțiile financiare ale unei persoane

Sediul materiei îl regăsim la art. 146¹ C.pr.pen., și prevede că la solicitarea parchetului, instanța de judecată poate încuviința obținerea de către organele de urmărire penală a datelor privind tranzacțiile financiare ale unor persoane suspectată de săvârșirea de infracțiuni. Perioada pe care se poate realiza supravegherea tehnică poate fi de 30 de zile și poate fi prelungită pentru o perioadă de maxim 6 luni. Și în cazul acestei forme de supraveghere este necesar ca în speță să fie îndeplinite condițiile art. 139 al. 1 și 2 C.pr.pen., iar în cazuri urgente aceasta poate fi dispusă pentru o perioadă de 48 de ore de către procuror fără încuviințarea prealabilă a instanței de judecată.

II.3.3. Percheziția realizată prin ridicarea de obiecte și înscrisuri. Percheziția informatică și conservarea datelor informatice astfel obținute.

Prin *ridicarea de obiecte și înscrisuri* se înțelege operațiunea de percheziționare desfășurată de către organele de urmărire penală asupra persoanei, a bunurilor acesteia ori a locuinței, a sediului acesteia în vederea identificării și culegerii obiectelor ori înscrisurilor care conduc la aflarea adevărului în cauză²¹. Specificul acestei forme de percheziție este dat de faptul

¹⁹A se vedea A. Pintea, D.-C. Pintea, A.-C. Bălănescu, *op.cit.*, p.223

²⁰Prin Decizia nr.91 din 28 februarie 2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.3, art.10, art.11 alin.(1) lit.d) și art.13 din Legea nr.51/1991 privind securitatea națională a României, precum și a dispozițiilor art.13 din Legea nr.51/1991 privind securitatea națională a României, în forma anterioară modificării prin Legea nr.255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr.135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesuale penale a Curții Constituționale a României, publicată în M.Of. al României nr. 1093 din 21 decembrie 2018, instanța de contencios constituțional a arătat că probele culese de alte instituții decât organele de urmărire penală nu pot fi utilizate în procesul penal, acestea nefiind obținute legal.

²¹A se vedea D. Botez, *Audierea martorilor în procesul penal*, Ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 67;

că organul de urmărire penală are cunoștință despre existența acestor obiecte sau înscrisuri înainte de a efectua percheziția și își are temeiul în prevederile art. 170 al. 1 C.pr.pen., care prevede că atunci când „*există o suspiciune rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni și sunt temeiuri de a se crede că un obiect ori un înscris poate servi ca mijloc de probă în cauză, organul de urmărire penală sau instanța de judecată poate dispune persoanei fizice sau juridice în posesia căreia se află să le prezinte și să le predea, sub luare de dovadă.*”. În caz de neconformare organul de cercetare penală este îndreptățit să procedeze la percheziționarea persoanei sau a bunurilor acesteia.

Prin *percheziție informatică* se înțelege procedeul de cercetare, identificare și strângere a probelor stocate într-un sistem informatic sau suport de stocare informatic realizată prin intermediul unor mijloace tehnice și proceduri de natură să asigure integritatea informațiilor conținute de acestea²².

Atunci când procurorul sau organul de urmărire penală constată că există pericolul pierderii iremediabile sau a alterării anumitor date informatice deținute de către furnizorii de servicii de comunicare publică și dacă acestea nu pot fi obținute prin procedura prevăzută la art. 152 C.pr.pen, în condițiile autorizării prealabile a judecătorului de drepturi și libertăți, procurorul poate dispune conservarea acestor date informatice.

Procedeul de conservare a datelor informatice urmărește conservarea nealterată a acestor date - fie de către furnizorii de rețele publice de comunicații electronice ori furnizorii de comunicații electronice destinate publicului fie choar de organul de urmărire penală - în vederea punerii lor la dispoziția organelor judiciare penale. Scopul conservării datelor informatice constă în strângerea de probe ori identificarea făptuitorului, suspectului sau inculpatului²³. Pentru a se dispune conservarea datelor informatice obținute în urma percheziției, trebuie îndeplinite următoarele *condiții*: - există o suspiciune rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni, - datele informatice conservate sunt utile soluționării cauzei și - să existe pericolul pierderii sau modificării datelor informatice.

Procedeul probatoriu se dispune de procuror, din oficiu sau la cererea organului de cercetare penală, prin ordonanță, pe o durată de maximum 60 de zile și poate fi prelungită, pentru motive temeinic justificate, tot de procuror, o singură dată, pe o durată de cel mult 30 de zile.

Din punct de vedere procedural arătăm că, ordonanța procurorului se transmite furnizorului de rețele publice de comunicații electronice ori furnizorului de servicii de comunicații electronice destinate publicului în posesia căruia se află datele informatice, ori care le are sub control, acesta fiind obligat să le conserve imediat, în condiții de confidențialitate. În maxim de 90 de zile de la comunicarea ordonanței, procurorul poate solicita instanței de judecată *autorizarea*

²²A se vedea I.Neagu, M.Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 545;

²³A se vedea D.Botez, *op.cit.*, p. 65.

prealabilă în vederea solicitării transmiterii acestor date.. Articolul 154 al. 7 C. pr. pen. stabilește că în 48 de ore judecătorul trebuie să se pronunțe cu privire la solicitarea organelor de urmărire penală de transmitere a datelor, prin încheiere motivată, în camera de consiliu.

II.4. Expertiza judiciară

Expertiza judiciară reprezintă un mijloc de probă utilizat în cadrul procesului penal și se caracterizează prin aceea că lucrarea este realizată de către un expert autorizat într-un anumit domeniu și ale cărei concluzii se bazează pe principii științifice și urmărește lămurirea împrejurărilor în care s-a săvârșit fapta penală anchetată pe baza acestor principii științifice.

În doctrină²⁴ s-a formulat mai multe clasificări ale expertizelor în funcție de mai multe criterii după cum urmează: 1) după criteriul naturii problemelor analizate avem expertize criminalistice, expertize medico-legale și expertize tehnice, 2) după criteriul titularului dispoziției de a fi executată avem expertize judiciare și extrajudiciare, 3) după criteriul modului în care legea prevede necesitatea efectuării expertizei avem expertize facultative și expertize obligatorii, 4) după criteriul modului în care au fost dispuse avem expertize oficiale, expertize supravegheate și expertize contradictorii, 5) după criteriul modului de organizare avem expertize simple și expertize complexe

BIBLIOGRAFIE

- Aniței Nadia-Cerasela, Lazăr Roxana Elena, *Evaziunea fiscală între legalitate și infracționalitate*, ediție revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2018
- Vîrjan Bogdan, *Infracțiunile de evaziune fiscală*, Ediția a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2016 (Colecție coordonată de Valerian Cioclei)
- Hotca Mihai-Adrian, Gorunescu Mirela, Norel Neagu, Pop Dominic George, Sitaru Alexandru, Geamănu Radu-Florin, *Infracțiuni prevăzute în legi special. Comentarii și explicații*, Ediția a 4-a revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București, 2017
- Jurj-Tudoran Remus, Șaguna Dan Drosu, *Spălarea banilor. Teorie și practică*, Ediția a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2018
- Botez Dan, *Audierea martorilor în procesul penal*, Ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016
- Tudorel Toader – Drept penal. Drept procedura penala – Editura Hamangiu – 2017
- Neagu Ion, Damaschin Mircea, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2015
- Pinte Alexandru, Pinte Dan-Cristian, Bălănescu Alina Cristina, *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2017

²⁴A se vedea D. Botez, *op.cit.*, p. 72-74.

- Streteanu Florin., Niță Daniel., *Drept penal. Parte generală, Curs universitar* vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014

TACTICA ASCULTĂRII SUSPECTULUI ȘI INculpATULUI ÎN PROCESUL PENAL

Conf.univ.dr. DUMITRU CORNEANU

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

BÂRLIBA FLORIN CRISTIAN – student

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

Rezumat: *Declarația suspectului sau a inculpatului* reprezintă mijlocul de probă ce constă în relatările suspectului sau inculpatului cu privire la fapta și la acuzația ce i se aduce în legătură cu aceasta, administrat fie pe calea ascultării, fie prin confruntarea sa cu alte persoane; numai declarațiile judiciare, nu și cele extrajudiciare constituie mijloace de probă în procesul penal. Astfel, constituie una dintre formele prin care suspectul sau inculpatul își exercită dreptul de apărare prin propria persoană în cadrul procesului penal.

Ascultarea suspectului sau inculpatului, ca activitate procesuală, are ca rezultat obținerea declarațiilor acestuia. Declarațiile suspectului/inculpatului sunt făcute, de regulă, oral în fața organelor judiciare și se consemnează în scris de acestea.

Declarația suspectului sau inculpatului constituie un drept al acestuia, nu și o obligație, întrucât suspectul sau inculpatul poate invoca dreptul la tăcere și, pe cale de consecință, poate refuza să dea declarații. Organele judiciare au obligația procedurală pozitivă să depună toate demersurile legale în vederea ascultării suspectului sau inculpatului, cu respectarea drepturilor acestuia (de pildă, ascultarea suspectului/inculpatului este obligatorie: înainte de luarea măsurii reținerii, în cadrul procedurii în care propunerea de arestare preventivă/arest la domiciliu este dezbătută în fața judecătorului de drepturi și libertăți, după punerea în mișcare a acțiunii penale etc.)²⁵.

Ca *mijloc de probă*, declarațiile suspectului/inculpatului furnizează organului judiciar elemente de fapt care pot servi ca probe pentru aflarea adevărului în cauza penală. Astfel, suspectul/inculpatul, în cazul în care el este în realitate cel care a săvârșit fapta imputată, are cunoștințe direct dobândite cu privire la faptele comise și împrejurările în care au fost săvârșite deoarece cunoaște cel mai bine aceste aspecte și deține date pe care nimeni altcineva nu le cunoaște. În cazul în care o persoană este pe nedrept acuzată sau inculpată, prin declarațiile sale are serioase posibilități de dezvinovățire și de preîntâmpinare a unei erori judiciare.

Ca *mijloc de apărare*, declarațiile suspectului/inculpatului constituie prima manifestare a dreptului de apărare a suspectului/inculpatului deoarece prin acestea are posibilitatea de a prezenta faptele și împrejurările care vin în apărarea sa, încercând astfel să se disculpe. Astfel, dacă suspectul/inculpatul este vinovat, prin declarațiile sale, el va încerca, de cele mai multe ori, să prezinte faptele astfel încât să-și creeze o situație mai ușoară, iar dacă este nevinovat se va strădui să invoce toate acele împrejurări care probează nevinovăția sa.

Astfel, ascultarea suspectului/inculpatului poate fi definită drept activitatea procesuală și de tactică criminalistică efectuată de către organul de urmărire penală în scopul stabilirii unor date cu valoare probatorie necesare pentru aflarea adevărului în cauza care face obiectul anchetei penale.

²⁵Mihail Udrioiu, *Procedură penală – Parte generală* – Ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2018, p.335;

Abstract: The suspect's or defendant's statement represents the means of evidence consisting of the suspect's or defendant's accounts of the deed and the accusation brought against him in connection with it, administered either through listening or through his confrontation with other people; only judicial statements, not extrajudicial ones, constitute evidence in criminal proceedings. Thus, it constitutes one of the forms by which the suspect or defendant exercises his right of defense through his own person in the criminal process.

Listening to the suspect or defendant, as a procedural activity, results in obtaining his statements. The statements of the suspect/accused are usually made orally before the judicial bodies and are recorded in writing by them.

The suspect's or defendant's statement is a right, not an obligation, as the suspect or defendant may invoke the right to remain silent and, as a consequence, may refuse to give statements. The judicial bodies have the positive procedural obligation to submit all legal steps in order to listen to the suspect or defendant, respecting his rights (for example, listening to the suspect/defendant is mandatory: before taking the detention measure, in the procedure in which the proposal for preventive arrest/arrest at home is debated before the judge of rights and liberties, after the initiation of the criminal action, etc.).

As a means of evidence, the statements of the suspect/defendant provide the judicial body with factual elements that can serve as evidence for finding the truth in the criminal case. Thus, the suspect/defendant, if he is in reality the one who committed the imputed act, has directly acquired knowledge regarding the acts committed and the circumstances in which they were committed because he knows these aspects best and has data that no one else doesn't know them. If a person is unjustly accused or indicted, through his statements he has serious possibilities to exonerate himself and prevent a miscarriage of justice.

As a means of defense, the statements of the suspect/defendant constitute the first manifestation of the right of defense of the suspect/defendant because through them he has the opportunity to present the facts and circumstances that come in his defense, thus trying to excuse himself. Thus, if the suspect/defendant is guilty, through his statements, he will, most of the time, try to present the facts in such a way as to create an easier situation for himself, and if he is innocent, he will try to invoke all those circumstances that prove his innocence.

Thus, listening to the suspect/defendant can be defined as the procedural and forensic tactic activity carried out by the criminal investigation body in order to establish some data with probative value necessary to find out the truth in the case that is the subject of the criminal investigation.

Introducere

Potrivit art. 97 alin. (2) lit. a) Cod pr. pen., declarația suspectului sau inculpatului constituie mijloc de probă și poate servi la aflarea adevărului. Din conținutul acestei prevederi rezultă că declarația suspectului sau inculpatului, făcută în cursul procesului penal (declarația judiciară) constituie unul dintre mijloacele de probă prevăzute de lege, prin care se stabilesc elemente de fapt ce pot servi ca probe în procesul penal.

Acest mijloc de probă are o dublă funcționalitate în procesul penal: pe de o parte, furnizează informațiile necesare aflării adevărului, iar pe de altă parte, constituie prima modalitate prin intermediul căreia suspectul sau inculpatul, care urmează să fie tras la răspundere penală, își exercită dreptul său la apărare. În consecință, declarația suspectului sau inculpatului este și un important mijloc de apărare.

Doctrina a subliniat că specificul acestui mijloc de probă este determinat de poziția centrală pe care o are suspectul sau inculpatul în procesul penal, fiind nu numai rațional dar și indispensabil ca persoana care este presupusă să cunoască cel mai bine realitatea să fie audiată și întrebată cu privire la aceasta. Totodată, el se justifică și prin faptul că, deși prezumată inocentă, persoana suspectată sau acuzată de comiterea unei infracțiuni este într-o stare intermediară între inocență și culpabilitate, stare care ar putea fi caracterizată ca fiind starea provizorie și ambiguă a celui care nu este nici inocent și nici culpabil.

1. Prevederile procesual penale privind declarațiile suspectului și procedura audierii

Procedura de obținere a declarației suspectului sau inculpatului se desfășoară pe parcursul următoarelor trei etape²⁶:

- 1) *stabilirea situației personale a persoanei audiate;*
- 2) *comunicarea drepturilor și obligațiilor și a calității procesuale;*
- 3) *procedura de ascultare propriu-zisă.*

În prima etapă, la începutul primei audieri, organul judiciar adresează întrebări suspectului sau inculpatului cu privire la nume, prenume, poreclă, data și locul nașterii, codul numeric personal, numele și prenumele părinților, cetățenia, starea civilă, situația militară, studiile, profesia ori ocupația, locul de muncă, domiciliul și adresa unde locuiește efectiv și adresa la care dorește să îi fie comunicate actele de procedură, antecedentele penale sau dacă împotriva sa se desfășoară un alt proces penal, dacă solicită un interpret în cazul în care nu vorbește sau nu înțelege limba română ori nu se poate exprima, precum și cu privire la orice alte date pentru stabilirea situației sale personale²⁷.

Potrivit art. 107 alin. (2) aceste întrebări se pot repeta, cu ocazia unor audieri ulterioare, numai în măsura în care organul judiciar apreciază că este necesar.

A doua etapă presupune *aducerea la cunoștința suspectului sau inculpatului a calității* în care este audiat, a faptei prevăzute de legea penală pentru care s-a dispus începerea urmăririi penale ce formează obiectul învinuirii și a încadrării juridice a acesteia, cât și a drepturilor și obligațiilor. Totodată, organul judiciar are obligația a aduce la cunoștința suspectului sau inculpatului, cele menționate mai sus, înainte de a fi ascultat, ceea ce reprezintă o garanție importantă a dreptului la apărare. Alin. (3) al art. 108 Cod pr. pen. prevede că aceste drepturi și obligații i se comunică și în scris, sub semnătură. Obligația comunicării calității procesuale de suspect sau inculpat decurge atât din art. 108 alin. (1), cât și din art. 10 alin. (3), art. 307 și 309 alin. (2).

A treia etapă, și anume *ascultarea propriu-zisă a suspectului sau inculpatului*, cuprinde două diviziuni, și anume: *a) relatarea liberă* și *b) interogarea prin adresarea de întrebări* la care suspectul poate să nu răspundă sau să răspundă, direct sau după o consultare prealabilă cu avocatul. În acest sens, potrivit art. 109 alin. (3) Cod pr. Pen., „în cursul audierii: suspectul sau inculpatul își poate exercita dreptul la tăcere cu privire la oricare dintre faptele ori împrejurările despre care este întrebat”.

²⁶A se vedea : Ion Neagu, **op.cit**, p.444;

²⁷A se vedea : Gheorghita Mateuț, **op.cit**, p.513.

Relatarea liberă de către suspect sau inculpat a tot ceea ce dorește în cauză îi permite acestuia să-și sistematizeze afirmațiile și să facă declarații cu privire la datele ce caracterizează fapta care formează obiectul cauzei și la învinuirea ce i se aduce. De aceea, în cursul expunerii libere, suspectul sau inculpatul nu poate prezenta sau citi o declarație scrisă anterior, dar poate folosi însemnări și notițe proprii cu privire la amănuntele greu de reținut (art. 109 alin. (2) Cod pr. pen.). Cu ocazia ascultării, suspectul sau inculpatul nu depune jurământ.

Următoarea diviziune este **interogarea suspectului sau inculpatului** care constă în punerea de întrebări de către organul judiciar. Conform art. 109 alin. (1) Cod pr. pen., aceasta se realizează ulterior relatării libere, în continuarea declarației și are scopul de a completa și preciza relatarea făcută anterior ori verificarea exactității celor relatate.

Așa cum s-a arătat în doctrina de specialitate, întrebările ce pot fi formulate se pot împărți în trei categorii și anume²⁸:

- cele cu privire la faptă în materialitatea ei (elementele de fapt relevante);
- la învinuirea ce i se aduce (aspecte privind culpabilitatea);
- la probe (argumentele probatorii, cu indicarea mijloacelor de probă pe care se întemeiază).

Prin urmare, etapa întrebărilor nu poate lipsi din procedură, fiind esențială, indiferent de atitudinea suspectului sau inculpatului față de fapta imputată, reflectată în conținutul expunerii libere a informațiilor pe care le deține.

Din analiza sistemică a normelor procesual penale rezultă că întrebările pot fi adresate inculpatului și de către persoana vătămată, partea civilă sau partea responsabilă civilmente, fără ca legea să distingă faza procesuală pe parcursul căreia se poate exercita acest drept, noțiune ce reiese din art. 81 alin. (1) lit. g), art. 85 alin. (1) și art. 87 alin. (1) raportate la art. 81 alin. (1) lit. g).

De asemenea, având în vedere că avocații persoanei vătămate, părții civile și părții responsabile civilmente pot asista la efectuarea oricărui act de urmărire penală (inclusiv la audierea suspectului sau inculpatului), se poate concluziona că în desfășurarea procedurii ascultării suspectului sau inculpatului întrebările pot fi formulate de organul judiciar competent sau de către persoana vătămată ori celelalte părți, prin intermediul avocatului.²⁹

Întrebările nu pot avea referire decât asupra aspectelor de fond ale cauzei. Suspectul sau inculpatul nu poate fi întrebat decât cu privire la fapta materială de care este învinuit și la aspectele care privesc persoana sa, cu excepția cazului în care sunt implicate mai multe persoane. Întrebările nu pot aduce atingere nici demnității umane și nici drepturilor apărării, fiind interzisă folosirea de mijloace neloiale în scopul de a obține o recunoaștere.

Potrivit art. 105 alin. (1) Cod pr. pen., atunci când persoana care urmează să fie audiată nu cunoaște limba română, respectiv nu înțelege, nu vorbește ori nu se poate exprima bine în această limbă, iar organul de urmărire penală sau instanța de judecată nu are posibilitatea de a se înțelege cu aceasta, îi asigură folosirea unui *interpret*. Atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată, persoana care are calitatea de parte ori persoană vătămată poate fi asistată și de un interpret ales de ea. În acest caz, el trebuie să fie un interpret autorizat, potrivit dispozițiilor legale.

²⁸A se vedea : Gheorghița Mateuț, **op.cit**, p.515;

²⁹A se vedea : Ion Neagu, **op.cit**, p.450.

Procedura audierii se finalizează prin *consemnarea declarațiilor*. În conformitate cu prevederile art. 110 alin. (1) Cod pr. pen., pentru a fi utilizate în procesul penal, declarațiile suspectului sau inculpatului se consemnează în scris, complet și exact.

În declarație se consemnează și întrebările adresate pe parcursul audierii, menționându-se cine le-a formulat. În fiecare declarație se vor consemna, totodată, ora începerii și ora încheierii audierii suspectului sau inculpatului. După consemnare, declarația se citește suspectului sau inculpatului iar dacă acesta cere, i se dă să o citească, pentru a putea verifica dacă declarația dată de el a fost consemnată corect. Dacă este de acord cu conținutul ei, acesta o semnează.

Dacă suspectul sau inculpatul are de făcut completări, rectificări ori precizări, acestea sunt indicate în finalul declarației, fiind urmate de semnătura sa. În cazul în care acesta nu poate sau refuză să semneze, organul judiciar consemnează acest lucru în declarația scrisă.

Declarația scrisă este semnată și de către organul de urmărire penală care a procedat la audierea suspectului sau a inculpatului, de judecătorul de drepturi și libertăți ori de președintele completului de judecată și de grefier, de avocatul suspectului, inculpatului, al persoanei vătămate, părții civile sau părții responsabile civilmente, dacă aceștia au fost prezenți, precum și de interpret, când declarația a fost luată printr-un interpret.³⁰

Consemnarea în scris se face în cursul urmăririi penale de către organul de urmărire penală care îl audiază pe suspect sau inculpat, iar în faza de judecată de către grefier, direct sau după dictarea președintelui completului de judecată.

În cursul urmăririi penale, declarațiile suspectului sau inculpatului se înregistrează cu mijloace tehnice audio sau video, cu condiția ca cel în cauză să fie avertizat că se face înregistrarea și să fie asigurată respectarea regulilor privind corectitudinea și exactitatea înregistrării.

Atunci când înregistrarea nu este posibilă, acest lucru se consemnează în declarația suspectului sau inculpatului, cu indicarea concretă a motivului pentru care înregistrarea nu a fost posibilă. Declarațiile înregistrate se transformă ulterior într-un proces-verbal, care va fi semnat de către cel ascultat, precum și de către persoanele arătate mai sus. Formularele în care urmează să se consemneze orice declarație vor fi în prealabil înregistrate și înseriate, ca formulare cu regim special, iar după completare vor fi introduse în dosarul cauzei.³¹

Pentru faza de judecată, caracterul obligatoriu al înregistrării declarațiilor inculpatului rezultă din dispoziția de principiu cuprinsă în art. 369 alin. (1) Cod pr. pen., potrivit căreia „desfășurarea ședinței de judecată se înregistrează cu mijloace tehnice audio”.

Menționarea orei la care a început și a orei la care s-a sfârșit audierea este esențială din perspectiva garantării dreptului la un proces echitabil, deoarece, în felul acesta se pot verifica modul în care a fost realizată audierea (pe timp de noapte sau de zi) precum și durata acesteia.

2. Drepturile suspectului și inculpatului pe perioada audierii

³⁰A se vedea : Mihail Udrioiu, **op.cit**, p.355.

³¹ A se vedea : Gheorghița Mateuț, **op.cit**, p.520;

Principalele drepturi ale suspectului sau inculpatului sunt³²: să i se comunice în ce calitate este audiat, să i se facă cunoscută de legea penală pentru săvârșirea căreia este suspectat sau pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală și să i se comunice încadrarea juridică a faptei.

Iar potrivit art. 108 alin. (2) Cod pr. pen., suspectului sau inculpatului i se mai aduc la cunoștință, înainte de audiere și drepturile prevăzute de art. 83 Cod pr. pen., după cum urmează³³:

„a) dreptul de a nu da nici o declarație pe parcursul procesului penal, atrăgându-i-se atenția că dacă refuză să dea declarații nu va suferi nici o consecință defavorabilă, iar dacă va da declarații acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa;

a¹) dreptul de a fi informat cu privire la fapta pentru care este cercetat și încadrarea juridică a acesteia;

b) dreptul de a consulta dosarul, în condițiile legii;

c) dreptul de a avea în avocat ales, iar dacă nu își desemnează unul, în cazurile de asistență obligatorie, dreptul de a i se desemna în avocat din oficiu;

d) dreptul de a propune administrarea de probe în condițiile prevăzute de lege, de a ridica excepții și de a pune concluzii;

e) dreptul de a formula orice alte cereri ce țin de soluționarea laturii penale și civile a cauzei;

f) dreptul de a beneficia în mod gratuit de un interpret atunci când nu înțelege, nu se exprimă bine sau nu poate comunica în limba română;

g) dreptul de a apela la un mediator, în cazurile permise de lege;

h) dreptul de a fi informat cu privire la drepturile sale;

i) alte drepturi prevăzute de lege.”

În această ultimă categorie putem include dreptul inculpatului de a fi informat de către organul de urmărire penală despre posibilitatea încheierii pe parcursul urmăririi penale a *unui acord de recunoaștere a vinovăției*, acesta fiind principala diferență în materia drepturilor acestora dintre suspect și inculpat. Astfel acest lucru este specific doar în avantajul inculpatului, nu și al suspectului care nu poate încheia un acord de recunoaștere a vinovăției cu procurorul, fiindcă este necesară condiția punerii în mișcare a acțiunii penale.

De asemenea, dacă audierea urmează să se desfășoare în cadrul cercetării judecătorești și acțiunea penală nu vizează o infracțiune care se pedepsește cu detențiunea pe viață, președintele instanței de judecată va informa inculpatul că poate să recunoască învinuirea adusă, beneficiind de reducerea pedepsei închisorii cu o treime, iar în cazul amenzii, cu o pătrime.

Mai mult, art. 109 alin. (2) Cod pr. pen. prevede că „*suspectul sau inculpatul are dreptul să se consulte cu avocatul atât înainte, cât și în cursul audierii*”. Rațiunea unei asemenea prevederi este aceea de a garanta dreptul efectiv al suspectului sau inculpatului de a-și exprima opțiunea cu privire la atitudinea sa procesuală pe parcursul audierii, precum și dreptul și obligația avocatului de a da clientului său sfaturi juridice³⁴.

³²Carmen-Silvia Paraschiv, Fișe de procedură penală, Editura Hamangiu, București, 2020, p.202;

³³Codul de Procedură Penală, republicat și actualizat.

³⁴A se vedea :Gheorghița Mateuț, **op.cit.**, p.509;

Aplicarea acestei reguli presupune ca discuția dintre avocat și clientul său să se realizeze în condiții de confidențialitate. Varianta consultării suspectului sau inculpatului cu avocatul înainte de audiere nu pune probleme din această perspectivă, deoarece ea poate fi asigurată, în principiu oricând anterior demarării procedurilor. În timpul audierii, aceasta prezintă însă un anumit grad de dificultate. Astfel, ea trebuie să faciliteze consultarea suspectului sau inculpatului cu avocatul atât cu privire la conținutul relatării sau la modul de exprimare cât mai ales cu privire la întrebările care i se adresează fie de organele judiciare, sau de către celelalte părți din proces.

De aceea, în cadrul procedurii de audiere a suspectului sau inculpatului ar fi să se includă și o regulă particulară de întrerupere a audierii la solicitarea expresă a suspectului sau inculpatului, pentru a i se da posibilitatea de a se consulta efectiv cu avocatul în vederea formulării răspunsului la anumite întrebări care îl pot pune în dificultate ori pentru a decide dacă își exercită sau nu dreptul de a refuza să răspundă în cursul audierii.

De asemenea, suspectul sau inculpatul este încunoștințat cu privire la următoarele obligații³⁵:

„a) obligația de a se prezenta la chemările organelor judiciare, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, se poate emite mandat de aducere împotriva sa, iar în cazul sustragerii, judecătorul poate dispune arestarea sa preventivă;

b) obligația de a comunica în scris, în termen de 3 zile, orice schimbare a adresei, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, citațiile și orice alte acte comunicate la prima adresă rămân valabile și se consideră că le-a luat la cunoștință.”

În cursul urmăririi penale, procedura comunicării drepturilor și obligațiilor se aduce la îndeplinire o singură dată, înainte de prima audiere, prin comunicarea acestora în scris, sub semnătură. Deși în lege nu se face această precizare, organul de urmărire penală utilizează un formular tipizat în care este consemnată declarația suspectului sau inculpatului, urmând ca informațiile referitoare la situația personală a persoanei audiate și comunicarea drepturilor și obligațiilor să fie inserate în partea introductivă. În ipoteza în care suspectul sau inculpatul nu poate sau refuză să semneze declarația tipizată, organul de urmărire penală va întocmi un proces-verbal.

De asemenea, ca și importanța inculpatul sau suspectul mai are și următoarele drepturi, consacrate atât de Cod pr. pen. la art.109 al.3:

A) Dreptul de a păstra tăcerea și prezumția de nevinovăție

Dreptul la tăcere presupune ca organele de urmărire penală să administreze mijloacele de probă fără a supune pe suspect sau inculpat la nicio constrângere, presiuni, tratamente inumane sau degradante, torturi, care încalcă principiile legalității și loialității administrării probelor³⁶.

Astfel, dreptul la tăcere este în strânsă legătură cu prezumția de nevinovăție, constituind o garanție a acestuia iar instanțele nu pot ajunge la concluzii defavorabile acuzatului, prin interpretarea tăcerii acestuia.

³⁵Codul de Procedură Penală, republicat și actualizat.

³⁶A se vedea : Mihail UdROIU, **op.cit.**, p.336.

Acest drept se desprinde explicit din dispozițiile procedurale în vigoare, care prevăd că suspectul are „dreptul de a nu face nicio declarație”, drept căruia îi corespunde obligația corelativă a organului judiciar de a-l avertiza cu privire la consecințele declarației și valoarea ei probantă, respectiv că „ceea ce declară poate fi folosit și împotriva sa”, precizându-se apoi că, dacă suspectul sau inculpatul consimte să dea o declarație, i se pune în vedere să declare tot ce dorește cu privire la fapta și la învinuirea ce i se aduce în legătură cu aceasta [art. 109 alin. (1) Cod pr. pen.]. Inculpatul poate să refuze să răspundă întrucât dreptul său la tăcere decurge din prezumția de nevinovăție și din principiul integrității persoanei umane.

Obținerea declarației suspectului sau inculpatului cu nerespectarea obligației organului judiciar de a aduce la cunoștință acestuia dreptul la tăcere, precum și conținutul acestui drept poate atrage sancțiunea *nulității relative* dacă sunt îndeplinite condițiile art. 282 Cod pr. pen. și, pe cale de consecință, excluderea probei.

3. Reguli tactice recomandate de știința criminalisticii la obținerea declarațiilor suspectului și inculpatului - noțiuni generale

Infrațiunile, percepute în timpul săvârșirii lor, pot fi reproduse de subiectul receptor și redate altor persoane, cu suficiente caracteristici generale și de detaliu pentru a fi înțelese cu ușurință. Acest lucru reiese și din faptul că omul cunoaște ceea ce se întâmplă în lumea înconjurătoare și păstrează multă vreme în memorie evenimente ce se produc în fața sa, astfel că el are capacitatea să reproducă în conștiința sa faptele și fenomenele petrecute cu multă vreme în urmă.³⁷

Percepând nemijlocit procesul săvârșirii infracțiunii, martorii oculari, autorii și victimele sunt în măsură să facă relatări utile despre modul și împrejurările în care a fost comisă fapta. De aceea, știința criminalisticii elaborează metodele tactice de ascultare a acestor persoane.

În scopul obținerii unor declarații complete și fidele, tactica ascultării suspectului/inculpatului în procesul penal poate fi definită drept acea parte care cuprinde un ansamblu de procedee referitoare la elaborarea și organizarea planului pe baza căruia se desfășoară ascultarea, cât și la modul propriu-zis de efectuare a acestei activități, prin fixarea, verificarea și aprecierea declarațiilor suspectului/inculpatului³⁸.

Având în vedere că de multe ori suspectul/inculpatul ascunde fapte sau împrejurări cu privire la fapta pentru care este audiat, sau face declarații nesincere cu scopul de a se sustrage de la răspunderea penală care îl amenință, este necesară elaborarea și folosirea unor procedee tactice de ascultare a suspectului.

Folosirea acestor procedee tactice nu poate depăși cadrul legal și trebuie să se realizeze cu respectarea demnității umane și în același timp trebuie să se țină seama și de diversele atitudini pe care suspectul le are în fața anchetatorului. Astfel, activitatea de ascultare îi aduce în poziții opuse

³⁷ A se vedea : Marin Ruiu,, **op.cit.**,p.131;

³⁸ Petruț Ciobanu, Emilian Stancu, Criminalistică – Tactică criminalistică, Editura Universul Juridic, București, 2017, p.171.

pe participanții la această activitate pe de o parte organul judiciar care reprezintă autoritatea de stat și suspectul care este interesat să ascundă adevărul prin mijloace perfide și imorale.

Așadar, anchetatorul trebuie să folosească o gamă largă de procedee tactice adecvate fiecărei situații în parte. Aceste procedee tactice cuprind cele mai eficiente metode de obținere a unor declarații exacte care sunt puse la îndemâna organului judiciar.

Natura procedeeleor tactice și modul de aplicare a acestora diferă după cum suspectul este de bună sau de rea-credință. Astfel, pe *suspectul de rea-credință* procedeul tactic trebuie să-l determine să renunțe la tendința de minciună, de negare a faptelor și să-l determine să recunoască adevărul.

Procedeele tactice constau în folosirea de către organul judiciar a unor strategii care, plasate în cel mai favorabil moment psihologic și adaptate personalității suspectului, au scopul de a-l îndruma spre o anumită comportare, adică renunțarea la atitudinea de rea-credință și recunoașterea faptelor săvârșite. Dacă suspectul are o personalitate ce se caracterizează prin inteligență, abilitate, spirit de observație, va putea înțelege intenția organului judiciar și se va strădui să păstreze tăcerea asupra acelor împrejurări a căror dezvăluire l-ar pune în pericol.

Dacă procedeul tactic este utilizat într-un mod inteligent, din punct de vedere psihologic, suspectul ar putea să nu sesizeze finalitatea urmărită de anchetator iar în consecință să dezvăluie faptele asupra cărora până în acel moment a păstrat tăcerea. Acest lucru nu înseamnă că suspectul a fost silit, constrâns la această atitudine, nu înseamnă nici că a fost indus în eroare, comportarea organului judiciar fiind una onestă și având ca scop moral aflarea adevărului. Totodată organul judiciar nu poate folosi procedee care să contravină dispozițiilor legale sau care să inducă în eroare pe suspect pentru a-l determina să recunoască forțat anumite fapte pe care nu le-a săvârșit.

Procedeele tactice sunt folosite nu numai în cazul ascultării suspectului de rea-credință, ci și în cazul *suspectului de bună-credință*, deoarece, acesta din urmă poate comite inexactități și erori în relatări, ce trebuie însă reparate pentru a facilita obținerea unei declarații complete și fidele.

4. Procedeele tactice de ascultare (clasificare)

Alegerea procedeeleor tactice este reprezentat de poziția suspectului sau inculpatului față de suspiciunea ce i se aduce, de încercările de disimulare a adevărului și de structura sa psihică.

În ipoteza recunoașterii și a unor declarații sincere și complete, nu se pun probleme tactice deosebite, întrebările vizând numai unele precizări sau completări.

În cazul refuzului suspectului/inculpatului de a face declarații, organul judiciar trebuie ca, prin procedeele tactice folosite, să afle care este motivul refuzului și să încerce să-l convingă a renunța la această atitudine.

Dificultățile apar în situația declarațiilor mincinoase, incomplete, contradictorii, în cazul respingerii învinuirii, persistării în refuzul de a face declarații sau revenirii cu elemente noi asupra declarațiilor anterioare. În aceste cazuri, tactica de ascultare dobândește un caracter deosebit de complex. Pentru aceste situații, de-a lungul timpului, teoria criminalistică a elaborat anumite procedee tactice de ascultare, procedee a căror eficiență a fost demonstrată în practică.

Conform doctrinei, în criminalistică sunt cunoscute următoarele procedee tactice³⁹:

- Ascultarea repetată;
- Ascultarea încrucișată;
- Ascultarea sistematică;
- Tactica întâlnirilor surpriză;
- Folosirea întrebărilor de detaliu;
- Folosirea probelor de vinovăție;
- Tactica „complexului de vinovăție”;
- Ascultarea unui suspect/înculpat despre activitatea celorlalți participanți la săvârșirea infracțiunii.

A) Ascultarea repetată

Tactica ascultării repetate este folosită, în special, în cazul declarațiilor incomplete, contradictorii sau mincinoase. Acest procedeu se realizează prin ascultarea în mod repetat a suspectului/înculpatului despre aceleași fapte și împrejurări și cu privire la aceleași amănunte. În declarațiile suspectului/înculpatului vor apărea inevitabil contradicții, inadvertențe, nepotriviri, cu toate încercările de a reproduce cele relatate anterior, acestea având loc la anumite intervale de timp.

Detaliile nu vor putea fi puse la punct întotdeauna, nu vor putea fi repetate, cu toate pregătirile făcute în acest sens de către cel ascultat. Astfel, aceste contradicții trebuie explicate în final de către acesta, demonstrându-i-se astfel netemeinicia afirmațiilor pe care le-a făcut anterior, acesta putând fi determinat astfel să recunoască adevărul.

B) Ascultarea încrucișată

Procedura constă în interogarea suspectului/înculpatului de doi sau mai mulți anchetatori în același timp. Această tactică are ca scop înlăturarea sistemului de apărare al celui anchetat care se situează pe poziția negării totale a faptei săvârșite. Avantajul este reprezentat de faptul că suspectului/înculpatului nu i se dă posibilitatea să pregătească răspunsuri mincinoase, întrebările fiind adresate de fiecare anchetator alternativ, într-un ritm susținut și alert.

Pentru ca această tactică de interogare să fie eficientă, poziția ocupată de cei doi anchetatori trebuie să fie frontală și laterală stânga sau dreapta și puțin în spate, în așa fel încât să nu fie observați vizual de către suspect/înculpat, determinându-l pe acesta nu numai să recepționeze auditiv întrebarea, dar să se și întoarcă spre sursa sonoră, aspect ce contribuie la dezorganizarea apărării.

Acest procedeu este privit însă cu anumite rezerve deoarece el poate avea ca rezultat derutarea persoanelor cu o structură psihică slabă, încurcarea celui interogat și inhibarea sa. Se poate întâmpla ca însăși anchetatorii să se încurce reciproc între ei atunci când nu au aprofundat datele din dosar și nu s-au pregătit pentru interogatoriul încrucișat.

O variantă a ascultării încrucișate este ascultarea succesivă de către două persoane. Ambele procedee tactice se bazează pe ideea că suspectul/înculpatul poate să devină mai comunicativ față de unul dintre anchetatori.

³⁹A se vedea : Marin Ruiu., **op.cit.**,p.188.

C) Ascultarea sistematică

Acest procedeu este folosit mai ales în cauzele complexe cu grad ridicat de dificultate atât în cazul suspectului/înculpatului sincer pentru a-l ajuta să lămurească toată problematica cauzei, cât și în cazul suspectului/înculpatului mincinos, pentru a-l obliga să dea explicații logice, cronologice și succesive la toate aspectele care fac obiectul învinuirii.

Astfel, prin intermediul întrebărilor, suspectului/înculpatului i se solicită să clarifice sistematic cum a conceput și a pregătit infracțiunea, care au fost persoanele participante și modul de acțiune al fiecăruia etc.

Dacă suspectul/înculpatul a comis mai multe infracțiuni, organul de urmărire penală va stabili dacă ascultarea va începe cu privire la infracțiunea cea mai ușoară sau la cea mai grea, în raport cu personalitatea și psihologia acestuia.

Atunci când există mai mulți suspecti/înculpați în cauză, aceștia vor fi ascultați atât cu privire la activitatea infracțională proprie cât și cu privire la activitatea celorlalți participanți.

D) Tactica întâlnirilor surpriză

Este folosită în cazul mai multor infractori din cadrul aceleași spețe și devine eficientă dacă se recurge la ea în momentele psihice de o anumită tensiune, create în mod special pentru a se obține declarații sincere⁴⁰.

Procedeu constă în adresarea anumitor întrebări suspectului/înculpatului ca de exemplu, „Cine v-a ajutat să procurați arma crimei?”, după ce suspectul a văzut că unul dintre complici a fost introdus într-o încăpere alăturată. Acest procedeu mai este cunoscut sub denumirea de „tactica întâlnirilor neașteptate”.

E) Folosirea întrebărilor de detaliu

Acest procedeu cuantifică unele aspecte ale declarațiilor obținute prin relatarea liberă, nuanțându-le pentru a fi mai riguroase și mai credibile. Din practica judiciară se poate concluziona asupra eficienței procedurii în special în cazul suspectilor/înculpaților cu experiență infracțională care se prezintă în fața anchetatorilor cu „temele făcute”, în sensul că aceștia repetă până la stereotipizare declarațiile pe care le vor da în interogatoriu. Deși strategia suspectului pare solidă, în substanța sa există unele inconsecvențe, erori, inadvertențe care nu au suport logic din cauza lipsei argumentelor care să le susțină. Din experiența practică rezultă că întrebările de detaliu devin insuportabile pentru unii dintre suspecti/înculpați, ceea ce determină renunțarea la poziția nesinceră și abordarea declarației cu bună-credință.

F) Folosirea probelor de vinovăție

Este o strategie de anchetă distribuită aproape exclusiv spre suspectul/înculpatul nesincer care folosește toate posibilitățile sale ori cele oferite involuntar de anchetator în vederea denaturării adevărului și îngreunării cercetărilor pentru a scăpa de răspunderea penală.

Acest tip de suspect/înculpat recunoaște faptele săvârșite numai atunci când este convins de temeinicia probelor care sunt folosite în acuzare.

⁴⁰A se vedea : Emilian Stancu,, **op.cit.**,p.430;

În doctrină se consideră că reușita procedurii este dată de respectarea unor cerințe, precum⁴¹:

- formularea întrebărilor care vor însoți probele prezentate;
- cunoașterea de către anchetator a tuturor probelor existente în dosarul cauzei, a legăturii dintre acestea și activitatea ilicită;
- stabilirea valorii fiecărei probe ce urmează a fi folosită, a momentului psihologic propice utilizării și a ordinii de prezentare a acestora.

Procedura este oarecum dificil deoarece orice eroare a anchetatorului poate compromite eforturile întreprinse pentru determinarea suspectului/inculpatului să facă declarații veridice și complete.

Variantele sub care se înfățișează procedura folosirii probelor de vinovăție sunt două: prezentarea frontală și prezentarea progresivă.

Prezentarea frontală constă în înfățișarea neașteptată și bruscă, chiar de la începutul ascultării a celor mai convingătoare probe care dovedesc săvârșirea infracțiunii și vinovăția suspectului/inculpatului prin adresarea întrebărilor directe cu privire la fapta săvârșită. Această modalitate este criticabilă sub aspectul finalității mai ales în situațiile în care probele de vinovăție sunt puține cantitativ și calitativ deoarece suspectul/inculpatul poate recunoaște numai ce este probat, realizând impasul în care se află anchetatorul cu privire la probe.

De asemenea, este necesară o prealabilă verificare a exactității tuturor datelor care stau la baza învinuirii. Prezentarea frontală a probelor are loc numai după ce s-a discutat cu suspectul/inculpatul pentru a stabili poziția sa în legătură cu aspectele ce urmează a fi probate.

Ca și exemplu de probe prezentate frontal suspectului/inculpatului sunt următoarele: declarația unui martor ocular, o scrisoare găsită de anchetator în care suspectul/inculpatul recunoștea fapta săvârșită, concluziile experților.

Prezentarea progresivă a probelor de vinovăție este folosită des în anchetă și constă în ascultarea preliminară a suspectului/inculpatului urmată de prezentarea graduală a probelor care susțin vinovăția.

Din practica criminalistică s-a evidențiat caracterul elaborat al acestui procedeu care este ilustrat prin prezentarea probelor ce dovedesc într-o măsură mai mică vinovăția, continuându-se cu cele mai convingătoare, realizându-se în acest sens o linie demascatoare ascendentă ce se finalizează cu prezentarea celor mai concludente probe.

Procedura se bazează pe principiul că recunoașterile inițiale făcute de suspect/inculpat au la origine recunoașteri de o importanță mai mică care ulterior pot fi folosite ca o „cheie” pentru a deschide calea către alte afirmații incriminatoare și care în final să ducă la mărturisiri complete.

Prezentarea progresivă poate începe cu lăsarea intenționată la vedere în cabinetul de anchetă a unor obiecte ce au aparținut victimei, însușite inițial de către făptuitor, dar recuperate de organul judiciar, urmărindu-se astfel reacția suspectului/ inculpatului.

G) Tactica „complexului de vinovăție”

⁴¹A se vedea : Marin Ruiu,, **op.cit.**,p.190.

Această tactică poate conduce la aflarea adevărului cu ușurință în cazul persoanelor mai sensibile, melancolice care își exteriorizează relativ ușor sentimentele. Conținutul procedurii constă în adresarea alternativă a unor întrebări care nu au nicio legătură cu cauza, cu întrebări ce au în conținutul lor cuvinte critice referitoare la fapta cercetată și la rezultatele ei cum ar fi denumirea bunurilor furate, numele victimei și al celorlalte persoane afectate de infracțiunea comisă - copii, soț, părinți, etc⁴².

Pentru atingerea scopului de obținere a unor declarații sincere, este imperios necesară observarea atentă a reacțiilor suspectului/inculpatului la întrebările adresate (cu trimitere specială spre cele critice), întrucât reușita procedurii se bazează pe întrebare ca și stimul și pe reacția la acesta, care poate determina folosirea altor procedee tactice.

Această tactică poate fi folosită și în cazul altor suspecți/inculpați care nu sunt la fel de sensibili și de „transparenti”.

H) Ascultarea unui suspect/inculpat despre activitatea celorlalți participanți la săvârșirea infracțiunii

Esența procedurii constă în ascultarea individuală, în care suspectul va relata în principal despre alții și în subsidiar despre sine.

Cunoașterea participanților la săvârșirea activității ilicite permite anchetatorului să identifice veriga slabă cu care va începe ascultarea, solicitându-i să relateze despre activitatea celorlalți, acreditându-i impresia că persoana sa interesează mai puțin⁴³.

Astfel suspectul/inculpatul fiind axat pe o asemenea direcție, poate da în vileag activitatea săvârșită de ceilalți suspecți/inculpați sau, dimpotrivă, poate fi rezervat, interesându-se în principal despre ce au declarat ceilalți, conduită fiind specifică înțelegerilor intervenite între ei.

Procedul are atât avantaje, cât și dezavantaje. Dezavantajul îl constituie faptul că cel ascultat nu este întotdeauna dispus să divulge activitatea participanților din cauza înțelegerilor stabilite înainte și, mai ales, după comiterea faptei cu privire la modul de comportare în eventualitatea descoperirii faptelor. Suspectul sau inculpatul va avea rețineri în declarații și va manifesta un interes deosebit de a afla de la organul de urmărire penală care este poziția celorlalți participanți, neștiind ce au declarat ceilalți⁴⁴.

Din confruntarea datelor obținute prin declarațiile date de participanți, organul de urmărire penală poate desprinde concluzii cu privire la sinceritatea celor implicați în cauză.

Procedul asigură obținerea unor rezultate bune în practică, deoarece fiecare suspect/inculpat aflat în fața unor date cunoscute de către anchetator va fi dispus să demaște pe ceilalți participanți.

CONCLUZII

Audierea unei persoane suspectate sau acuzate de comiterea unei infracțiuni reprezintă mijlocul cel mai utilizat pentru a obține informațiile necesare aflării adevărului. De aceea, audierea

⁴²A se vedea : Emilian Stancu,, **op.cit.**,p.430.

⁴³A se vedea : Emilian Stancu,, **op.cit.**,p.430;

⁴⁴A se vedea : Petruț Ciobanu, **op.cit.**,p.202.

suspectului sau inculpatului este un act indispensabil procedurii de urmărire penală, cu excepția cazului în care acesta nu poate fi audiat, fiind dispărut sau neputând fi găsit, în caz de sustragere. Organul de urmărire penală nu-și poate clarifica informațiile sale fără să procedeze la audierea persoanei implicate, astfel încât în caz de recunoaștere a faptei, verificarea recunoașterii de către organul de urmărire penală este un act normal. Ea se impune cu atât mai mult și în caz de nerecunoaștere sau de recunoaștere parțială, constituind un demers indispensabil stabilirii adevărului.

Datorită valorii informațiilor pe care organul judiciar le obține din ascultarea suspectului/inculpatului, de regulă, procesul penal nu se poate desfășura fără ascultarea celui în cauză, atât în faza urmăririi penale, cât și faza judecății. Astfel, în jurul suspectului/inculpatului se va concentra întreaga activitate a organelor judiciare și a părților, acesta fiind cunoscătorul celor mai ample și utile informații în cauză.

În concluzie, ascultarea suspectului/inculpatului este o activitate de o importanță majoră în cadrul activităților procesuale probatorii datorită informațiilor care se pot obține atât cu privire la împrejurările și modalitățile în care a fost săvârșită fapta, dar și cu privire la personalitatea făptuitorului.

Aceste informații ajută organul judiciar la înțelegerea cazului sub toate aspectele, determinând astfel o încadrare juridică corectă a faptei săvârșite și în final contribuie la justa soluționare a cauzei. Dar pentru ca această activitate să-și poată atinge scopul este necesară o cunoaștere aprofundată de către organul de urmărire penală atât a regulilor și procedurilor legale de acțiune, cât și a unor elemente de tactică criminalistică, de psihologie judiciară și de comunicare interpersonală.

BIBLIOGRAFIE

1. Tudorel Butoi-Severin, Ioana Teodora Butoi, **Detecția comportamentelor duplicitare (simulate)**, Editura Pro Universitaria, București, 2019;
2. Petruț Ciobanu, Emilian Stancu, **Criminalistică – Tactică criminalistică**, Editura Universul Juridic, București, 2017;
3. Paul Ekman, **Emoții date pe față - Cum să citim sentimentele de pe chipul uman**, Editura Trei, București, 2011;
4. Gheorghița Mateuț, **Procedură penală – Partea generală**, Editura Universul Juridic, București, 2019;
5. Adrian Cristian Moise, Emilian Stancu, **Criminalistică – Elemente de tehnică și de tactică a investigării penale**, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2020;
6. Ion Neagu, Mircea Damaschin, **Tratat de procedură penală – Partea generală**, Editura Universul Juridic, București, 2014;
7. Carmen-Silvia Paraschiv, **Fișe de procedură penală**, Editura Hamangiu, București, 2020;
8. Marin Ruiiu, **Criminalistică – Elemente de tactică criminalistică**, Editura Universul Juridic, București, 2017;

9. Emilian Stancu, **Tratat de criminalistică**- Ediția a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2002;
10. Emilian Stancu, **Tratat de criminalistică**- Ediția a VI-a, Editura Universul Juridic, București, 2015;
11. Mihail Udroi, **Procedură penală – Partea generală**-Ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2018;
12. ×××-Codul de Procedură Penală, republicat și actualizat;

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND CONDIȚIILE GENERALE ALE DREPTULUI DE A MOȘTENI

Lect.univ.dr. GEORGESCU BONA SPERANȚA

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

MOȘNEGUȚU CĂLIN OCTAVIAN – student

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

Rezumat: Pentru ca o persoană să poată moșteni, potrivit Codului civil, aceasta trebuie să îndeplinească trei condiții: două condiții pozitive și o condiție negativă. Condițiile pozitive se referă la "existența" persoanei la data deschiderii moștenirii, adică persoana să aibă capacitate succesorală, și la "calitatea cerută de lege/ desemnată prin testament", adică persoana să aibă vocație succesorală. Condiția negativă prevede ca o persoană să nu fie nedemnă de a moșteni⁴⁵.

Cumulul acestor trei condiții este necesar atât celor care invocă calitatea de succesor testamentar, cât și celor care reclamă calitatea de moștenitor legal al lui de cujus.

Dreptul la moștenire, nu este analizat numai în sensul aptitudinii generale a unei persoane fizice sau juridice de a dobândi drepturi și obligații, în virtutea capacității sale de folosință. Dreptul la moștenire reprezintă un drept constituțional, consacrat prin art. 46 din Constituția României care prevede că dreptul la moștenire este garantat.

Cuvinte cheie: capacitate succesorală, vocație succesorală, nedemnitătea succesorală

Abstract: In order for a person to inherit, according to the Civil Code, they must meet three conditions: two positive conditions and one negative condition. The positive conditions relate to the "existence" of the person at the time of the inheritance opening, meaning the person has succession capacity, and the "required/ designated quality" by law or testament, meaning the person has succession rights. The negative condition stipulates that a person must not be unworthy of inheriting.

The combination of these three conditions is necessary both for those claiming the status of testamentary successor and for those asserting the status of legal heir of the deceased.

The right to inheritance is not only analyzed in terms of the general ability of an individual or legal entity to acquire rights and obligations by virtue of their legal capacity. The right to inheritance represents a constitutional right, enshrined in Article 46 of the Romanian Constitution, which guarantees the right to inheritance.

Key-words: succession capacity, succession rights, unworthy of inheriting.

⁴⁵ A se vedea: B. Pătrașcu, I. Genoiu, Despre condițiile generale ale dreptului de a moșteni, în M. Eliescu, op.cit., p.597 unde se discută și existența unor cerințe special pentru a moșteni, cu incidență doar în cazul unuia dintre cele două tipuri de moștenire, respectiv dezmoștenirea, pentru, material moștenirii legale și revocarea judecătorească a legatului pentru ingraturitudine, în ceea ce privește moștenirea testamentară. Prin urmare, cu acest prilej putem vorbi nu numai despre condiții negative și condiții pozitive pentru a moșteni, ci și de spre condiții special și condiții generale.

1. CONDIȚIILE GENERALE ALE DREPTULUI DE A MOȘTENI

Există anumite condiții generale care se aplică în mod obișnuit în dreptul de a moșteni. Acestea pot varia ușor în funcție de legislația specifică a fiecărei jurisdicții, dar iată câteva condiții generale:

1. Capacitate legală: Persoana care dorește să devină moștenitor trebuie să aibă capacitate legală. Aceasta înseamnă că trebuie să fie majoră (să aibă vârsta legală de maturitate), să fie în stare mentală sănătoasă și să nu fie sub incapacitate legală, cum ar fi interdicția sau tulburarea mintală.
2. Vocația succesorală: Persoana interesată trebuie să aibă o vocație succesorală, adică să fie chemată de legea sau testamentul persoanei decedate să devină moștenitor. Aceasta poate fi determinată de ordinea de moștenire stabilită de lege sau de dispozițiile testamentare.
3. Neprezentarea unei renunțări la moștenire: Dacă o persoană este chemată să de vină moștenitor, dar renunță în mod expres și legal la moștenire, dreptul său de a moșteni este eliminat.

2. CAPACITATEA SUCCESORALĂ

Capacitatea succesorală, cunoscută și sub denumirea de "capacitate de succesiune", se referă la dreptul legal al unei persoane de a moșteni bunurile unei alte persoane decedate. Aceasta indică ordinea în care moștenitorii sunt chemați să primească moștenirea și proporțiile în care aceasta este împărțită în trei.

Legile privind capacitatea succesorală diferă de la o jurisdicție la alta, dar în general, acestea stabilesc reguli și procedure pentru bunurile unei persoane decedate către moștenitori. Ordinea moștenitorilor poate fi determinată în funcție de relația lor cu persoana decedată, cum ar fi soțul/soula supraviețuitor, copiii, părinții și alte rude apropiate. În absența unor moștenitori direcți sau a unui testament valabil, bunurile pot fi transferate către stat în anumite circumstanțe.

Un exemplu concret de capacitate succesorală: Persoana A decedează și lasă în urmă un testament prin care îl numește pe fratele său, Persoana B, drept moștenitorul său principal. Persoana B îndeplinește toate cerințele de capacitate succesorală, fiind majoră și având o capacitate mentală sănătoasă conform legii. El este în mod legal eligibil să primească moștenirea conform testamentului și să devină moștenitorul persoanei A.

În acest exemplu, persoana B demonstrează capacitate succesorală deoarece îndeplinește cerințele de bază, precum vârsta legală și capacitatea mentală, și este numit explicit în testamentul persoanei decedate ca moștenitor. Drept urmare, el are dreptul legal de a primi și administra bunurile și averea lăsate de persoana A conform voinței exprimate în testament.

2.1. PERSOANELE CARE AU CAPACITATE DE A MOȘTENI

În conformitate cu legislația română, următoarele categorii de persoane au capacitate de a moșteni:

a. Persoanele fizice în viață la data deschiderii moștenirii

- **Moștenitori legali:** Aceștia sunt membrii familiei care sunt chemați de lege să moștenească în absența unui testament valabil. Printre aceștia se numără soțul/soula supraviețuitor, copiii, părinții și frații persoanei decedate.
- **Moștenitori testamentari:** Acestea sunt persoanele desemnate în mod explicit de persoana decedată prin intermediul unui testament valabil. Pot fi inclusiv persoane din afara familiei, prieteni, organizații caritabile sau alte entități.

- Persoanele dispărute

Dacă o persoană este declarată oficial dispărută, aceasta nu înseamnă că pierde automat dreptul de a moșteni. În astfel de situații, de obicei, legea succesorală prevede reguli specific pentru determinarea modului în care bunurile și proprietățile persoanei dispărute vor fi distribuite în cazul în care aceasta este declarată moartă sau nu poate fi găsită.

De exemplu, în multe jurisdicții, legea poate stabili o perioadă de timp specific după care o persoană dispărută poate fi declarată oficial decedată prin hotărâre judecătorească. Această hotărâre poate fi obținută de către membrii familiei sau de către persoanele interesate care solicită în mod legal declararea morții persoanei dispărute.

După declararea oficială a morții, capacitatea de a moșteni poate fi determinată conform legislației succesoriale în vigoare. De obicei, moștenitorii desemnați în lege sau, în cazul existenței unui testament valabil, cei menționați în testament vor avea dreptul la moștenirea persoanei dispărute.

- Copilul conceput, dar nenăscut la data deschiderii moștenirii

Copilul conceput, dar nenăscut la data deschiderii moștenirii, poate avea vocație succesorală și poate fi considerat moștenitor în anumite condiții.

De exemplu, să presupunem că persoana A decedează fără a lăsa un testament și lasă în urmă soțul, Persoana B, și un copil nenăscut, Persoana C, care este deja conceput la momentul deschiderii moștenirii. În astfel de situații, legislația din unele jurisdicții poate recunoaște dreptul copilului nenăscut la moștenire, sub rezerva îndeplinirii unor cerințe suplimentare.

Aceste cerințe pot include:

- Nașterea în viață: Copilul trebuie să se nască viu pentru a avea dreptul la moștenire. În cazul în care copilul nenăscut nu supraviețuiește nașterii, drepturile sale de moștenire pot fi afectate.
- Legătura de rudenie: Copilul trebuie să fie biologic sau legal legat de persoana decedată. De obicei, aceasta înseamnă că copilul trebuie să fie fiul sau fiica persoanei decedate sau să fie recunoscut legal ca fiind copilul său.

- **Persoanele juridice**

Persoanele juridice, cum ar fi companiile, fundațiile, organizațiile non-guvernamentale și alte entități similare, pot fi desemnate ca moștenitori și pot primi bunuri și proprietăți în urma decesului unei persoane.

Capacitatea persoanelor juridice de a moșteni poate varia în funcție de legislația fiecărei jurisdicții. Unele jurisdicții pot impune anumite restricții sau cerințe pentru ca o persoană juridică să poată moșteni, cum ar fi necesitatea ca entitatea să fie înregistrată legal și să aibă dreptul de a primi și administra bunuri.

În cazul în care o persoană juridică este desemnată ca moștenitor, bunurile și proprietățile care i se atribuie în moștenire pot fi administrate și utilizate în conformitate cu scopurile și obiectivele prevăzute în statutul sau regulamentele respective persoane juridice.

2.2. *PERSOANELE CARE NU AU CAPACITATE DE A MOȘTENI*

- **Persoanele fizice predecedate și persoanele juridice care nu sunt în ființă la data deschiderii succesiunii**

Persoanele fizice predecedate și persoanele juridice care nu sunt în ființă la data deschiderii succesiunii nu pot avea capacitatea de a moșteni în România. În general, pentru a fi eligibili ca moștenitori, persoanele trebuie să fie în viață la momentul deschiderii succesiunii.

Persoanele fizice predecedate nu mai pot fi moștenitori direct, deoarece drepturile și obligațiile lor se transmit în mod automat către moștenitorii lor legali sau testamentari, în conformitate cu ordinea de moștenire stabilită de lege sau cu voința exprimată prin testament.

De asemenea, persoanele juridice care nu sunt înființate la data deschiderii succesiunii, cum ar fi societățile comerciale dizolvate sau desființate înainte de acest moment, nu pot acționa ca moștenitori.

Cu toate acestea, în anumite circumstanțe și cu respectarea unor condiții specifice, persoanele fizice sau juridice care au un interes direct și legitim în succesiune pot beneficia de

drepturi de reprezentare sau pot fi numite prin testament pentru a primi o parte din moștenire. Aceste aspecte sunt reglementate de Codul civil și de alte legi aplicabile în materie de succesiuni.

a) Codecedații

Dacă mai multe persoane fizice decedate în același timp sunt implicate într-o succesiune, legea prevede anumite reguli pentru a determina ordinea și drepturile moștenitorilor. Această situație poate apărea în cazuri de accidente sau evenimente tragice în care mai multe persoane își pierd viața simultan.

În general, se aplică principiul că nu există o prioritate a unei persoane față de alta, deoarece toți codecedații sunt considerați ca fiind decedați în același timp. Astfel, regulile de moștenire se aplică în funcție de legăturile de rudenie și calitatea moștenitorilor existenți.

De exemplu, în cazul în care doi soți decedază în același timp și au copii comuni, aceștia devin moștenitori. Moștenirea se împarte între copiii decedaților în mod egal sau în conformitate cu dispozițiile testamentului, dacă există unul valabil.

Dacă nu există copii, moștenirea poate trece la părinți, frați sau alte rude în ordinea stabilită de lege. Aceasta depinde de gradul de rudenie și de regulile de moștenire aplicabile în fiecare caz în parte.

3. *Vocația succesorală*

Vocația succesorală este dreptul pe care îl are o persoană de a deveni moștenitor în urma decesului unei alte persoane. Vocația succesorală reprezintă chemarea legală a unei persoane de accepta sau de a renunța la moștenire.

Atunci când o persoană decedază, legea stabilește ordinea și drepturile persoanelor de a deveni moștenitori. Aceasta se bazează de obicei pe relațiile de rudenie și alți factori relevanți, cum ar fi existența unui testament valabil sau a unei dispoziții legale specifice.

Vocația succesorală poate fi exprimată în două moduri:

- a) **Vocația succesorală legală:** Aceasta se referă la ordinea în care persoanele sunt chemate să devină moștenitori în absența unui testament valabil sau a altor dispoziții. De exemplu, în lipsa unui testament, soțul/sora supraviețuitoare și copiii ar putea fi chemați să devină moștenitori conform legii succesoriale.
- b) **Vocația succesorală testamentară:** Aceasta se referă la drepturile stabilite într-un testament sau alte instrumente juridice prin care o persoană dispune de bunurile sale după deces. Prin intermediul unui testament, persoana decedată poate stabili cine vor fi moștenitorii săi și în ce proporții vor primi bunurile.

Este important de menționat că vocația succesorală poate fi acceptată sau renunțată. Atunci când o persoană acceptă vocația succesorală, ea devine moștenitor și va avea drepturi și obligații în

ceea ce privește moștenirea. În schimb, o persoană poate renunța la vocația succesorală, ceea ce înseamnă că nu va deveni moștenitor și nu va avea nicio implicare în moștenirea respectivă.

Un exemplu concret de vocație succesorală: Persoana A decedează fără a lăsa un testament valabil. Potrivit legislației succesoriale aplicabile, ordinea de moștenire prevede că moștenitorii săi vor fi soțul/soula supraviețuitor și copiii săi în mod egal. Persoana A lasă în urmă soția, Persoana B, și doi copii, Persoana C și Persoana D.

În acest exemplu, vocația succesorală se extinde către soțul supraviețuitor și copiii persoanei decedate, în conformitate cu ordinea de moștenire stabilită de lege. Astfel, Persoana B, soția defunctului, și Persoana C și Persoana D, copiii săi, au vocația succesorală și sunt chemați să devină moștenitori în absența unui testament valabil.

4. NEDEMNITATEA SUCCESORALĂ

Nedemnitatea succesorală este conceptul legal prin care o persoană poate fi exclusă din dreptul de a moșteni bunurile unei persoane decedate. Aceasta se aplică în situațiile în care persoana a comis anumite fapte grave care contravin legii sau principiilor morale și care justifică excluderea sa din succesiune.

În general, motivele care pot duce la nedemnitatea succesorală includ cu titlu exemplificativ:

- Omorul sau tentativa de omor asupra persoanei decedate sau a unei alte persoane care ar fi devenit moștenitoare în absența faptei;
- Abuzul, cruzimea sau tratamentul grav abuziv asupra persoanei decedate sau a unei alte persoane care ar fi devenit moștenitoare;
- Falsificarea, distrugerea sau ascunderea unui testament valabil al persoanei decedate;
- Împiedicarea, prin violență sau fraudă, a persoanei decedate de a face un testament valabil sau de a dispune de bunurile sale într-un mod specificat de lege;
- Mărturisirea falsă sau denunțarea la autorități în legătură cu infracțiuni grave comise de persoana decedată sau de o altă persoană care ar fi devenit moștenitoare.

Un exemplu concret de nedemnitate succesorală ar putea fi cazul în care o persoană este exclusă din dreptul de a moșteni datorită comiterii unui omor intenționat sau tentativă de omor asupra persoanei decedate sau asupra unei alte persoane care ar fi devenit moștenitoare în absența faptei.

Să luăm în considerare următorul exemplu: Persoana A este decedată și lasă în urmă un testament în care îl numește pe fiul său, Persoana B, drept unic moștenitor. Cu toate acestea, Persoana B comite o tentativă de omor asupra Persoanei A înainte de decesul acesteia. Drept urmare, Persoana B poate fi considerată nedemnă de a moșteni, iar dreptul său de a primi bunurile conform testamentului este eliminat.

5. CONCLUZII

În concluzie, dreptul de a moșteni în România este guvernat de anumite condiții generale. Acestea include deschiderea moștenirii la data decesului persoanei, capacitatea succesorală a moștenitorilor, vocația succesorală stabilită de lege sau testament, existența bunurilor și datoriilor, precum și posibilitatea de a fi considerat succesor nedemn. Moștenitorii legali, persoanele desemnate în testament și, în anumite cazuri, persoanele juridice pot avea capacitatea de a moșteni.

Capacitatea succesorală reprezintă dreptul unei persoane de a moșteni bunurile unei alte persoane decedate. Aceasta este condiționată de îndeplinirea anumitor criterii, cum ar fi existența unei relații de rudenie, capacitatea legală și neprezentarea unor motive de excludere sau nedemnităte succesorală. Condițiile specifice pot varia în funcție de legislația succesorală a fiecărei jurisdicții. Prin respectarea acestor condiții, capacitatea succesorală asigură că bunurile unei persoane decedate sunt distribuite în conformitate cu legea și intențiile exprimate de defunct. Consultarea unui avocat specializat în dreptul succesoral poate oferi claritate și îndrumare într-un context legal specific.

Vocația succesorală reprezintă dreptul unei persoane de a deveni moștenitor în urma decesului unei alte persoane. Aceasta se bazează pe ordinea stabilită de lege sau de testamentul persoanei decedate. Pentru a avea vocație succesorală, trebuie să îndeplinești condițiile generale precum existența unei relații de rudenie sau de legătură legală, capacitatea legală și neprezentarea unei renunțări la moștenire.

Nedemnitătea succesorală reprezintă situația în care o persoană poate fi exclusă din dreptul de a moșteni bunurile unei persoane decedate din cauza unor fapte grave pe care le-a comis. Aceste fapte pot include omorul sau tentativa de omor, abuzul sau cruzimea asupra persoanei decedate, falsificarea sau distrugerea unui testament valabil, sau alte acțiuni care contravin legii și principiilor morale. Nedemnitătea succesorală trebuie dovedită în instanță și poate fi invocată de către alte persoane interesate. Această condiție protejează integritatea și voința persoanei decedate, asigurând că bunurile sale nu sunt transmise către cei care au săvârșit astfel de fapte grave.

BIBLIOGRAFIE

1. Ilie Urs, Drept civil succesiuni – Curs universitar, Ed. Universul Juridic, București, 2017;
2. Fr. Deak, Romeo Popescu, Tratat de drept succesoral, ediția a III-a actualizată și completată, Vol. I Moștenirea Legală, Ed. Universul Juridic, București, 2013;
3. Iliora Genoiu, Dreptul la moștenire în Codul civil, ediția a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013;
4. Jozsef Kocsis, Paul Vasilescu, Drept civil. Succesiuni, Ed. Hamangiu, București, 2016;
5. Dan Chirică, Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile, ediția a II-a, Ed. Hamangiu, 2017;
6. Liviu Stănciulescu, Moștenirea Doctrină și Jurisprudență, Ed. Hamangiu, 2017;
7. Trăilă Doru, Constatărea și declarărea nedemnității succesoriale în revista română de drept privat nr.4/2018.

IMPACTUL SURSELOR ATIPICE ASUPRA INSTITUȚIEI DIVORȚULUI

Conf.univ.dr. POPESCU CONSTANTIN FLORINEL

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

MUNTEAN LORETA – student

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

Rezumat: *Articolul abordează aspecte ale desfacerii căsătoriei prin divorț din perspectiva surselor de drept atipice. Subliniind impactul pe care jurisprudența CEDO îl poate avea în materia divorțului, pe fondul aspectelor de natură teoretică, propunem analiza cauzei Cînta c. României care are în centrul său subiectul delicat al persoanelor ce suferă de boli psihice și se află în centrul procedurii divorțului.*

Cuvinte cheie: *divorț, surse atipice, CEDO, desfacerea căsătoriei*

Abstract: *The article addresses aspects of the dissolution of marriage through divorce from the perspective of atypical sources of law. Emphasizing the impact that ECtHR jurisprudence can have in the matter of divorce, against the background of theoretical aspects, we propose the analysis of the Cînta v. Romania case, which has at its center the delicate subject of people suffering from mental illnesses and is at the center of the divorce procedure.*

Keywords: *divorce, atypical sources, ECHR, dissolution of marriage*

Instituția divorțului se caracterizează în primul rând prin complexitatea sa, iar acest fapt o propune drept una din cele mai delicate proceduri cu care se pot confrunta practicienii dreptului. Datorită elementului pur uman din centrul divorțului, eșecul mariajului ce a stat la baza întemeierii unei familii, face ca fiecare cauză ce tratează desfacerea căsătoriei să fie unică și să aibă un potențial impact uriaș nu doar asupra vieții private a părților implicate în această chestiune juridică, ci și asupra societății în general. Admitem faptul că familia reprezintă nucleul societății în sine, precedeză însuși statul și se află e o poziție mai înaltă în ierarhia socială decât acesta, fiindcă pe baza familiilor au fost construite toate celelalte instituții⁴⁶. Din această rațiune, dizolvarea căsătoriei și destrămarea familiei nucleare formată de aceasta reprezintă o problemă delicată tratată deseori în practica judiciară. Astfel, în prezenta lucrare ne dorim să prezentăm, pe scurt, impactul jurisprudenței asupra instituției divorțului, dar mai ales, impactul cauzelor CEDO asupra acestuia.

⁴⁶ Livermore, M. A., Barr, A. E., Cooke, R. T., StuartPhelps Stuart, E., June, J: *Women's View On Divorce*, The North American Review, Jan., 1890, Vol. 150, No. 398, Jan., 1890

Din punct de vedere structural, lucrarea se compune din două părți. În primul rând se impune trecere în revistă a surselor atipice în calitatea acestora de izvoare de drept, iar în această parte va fi abordat conceptul de jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului ca sursă atipică precum și dimensiunea acesteia în discuția legată de dreptul familiei.

Conturând astfel o amplă influență a practicii CEDO asupra nomelor de drept referitoare la divorț, în cadrul celei de a doua părți a articolului, atenția va fi aplicată asupra cauzei Cînta împotriva României, soluționată în anul 2020 de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Sperăm ca prin acest design de cercetare bazat atât pe formularea unor linii directoare teoretice, cât și pe analiza jurisprudenței în materie să putem oferi o imagine cât mai clară asupra impactului profund al practicii judiciare asupra instituției divorțului.

1. SURSELE ATIPICE – IZVOARE DE DREPT ÎN MATERIA DIVORȚULUI

În conformitate cu teoria juridică clasică, în materia izvoarelor dreptului discutăm despre izvoare scrise, precum actele normative și izvoare nescrise, precum obiceiul, norma socială sau cutuma. De asemenea, o altă clasificare importantă se referă la diferențierea între izvoarele formale, cum sunt legea și jurisprudența și izvoarele neoficiale sau informale, precum obiceiul și doctrina.

Jurisprudența CEDO, pe care o propunem ca temă de discuție în prezenta lucrare, este recunoscută drept un alt izvor de drept, pe lângă cele clasice și astfel, este considerată o sursă atipică a dreptului. Din punct de vedere al modului de creare, jurisprudența Curții de la Strasbourg reprezintă un izvor interpretativ⁴⁷. Prin urmare, aceasta asigură interpretarea și aplicare corectă a izvoarelor creatoare de drept, legea și cutuma.

Cu toate acestea, deși importanța sa este incontestabilă, întrebarea care apare este dacă jurisprudența Curții de la Strasbourg oferă în continuare impulsuri inovatoare pentru dreptul național⁴⁸.

Viața privată, alături de viața de familie este protejată de art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului conform căruia „*orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale*”. În această sferă a vieții private și de familie este necesar să discutăm și despre divorț. Deși reprezintă un subiect sensibil, acesta rămâne totuși un *mutuus disensus* simetric, dar opus lui *mutuus consensus* ce a stat la temelia căsătoriei și implicit a familiei⁴⁹. Astfel, în sfera de aplicabilitate, dar și de protecție a art. 8 se încadrează și instituția divorțului.

Sistemul juridic național arată o preferință clară pentru instrumentul de drept comun în vederea implementării documentelor internaționale privind drepturile omului. Astfel, sursele atipice, jurisprudența CEDO, pot fi subiect al scepticismului în ceea ce privește impactul său asupra dreptului. Două dintre problemele majore legate de existența tratatelor internaționale

⁴⁷Baran, N., *Teoria Generală a Dreptului*, disponibil la: <https://cis01.central.ucv.ro/csv/curs/tgd/c1.html>

⁴⁸Nolte, G., The European Court of Human Rights and the Sources of International Law, in The Contribution of the ECtHR to the Development of Public International Law Seminar, Prague, 23 septembrie 2020, p. 4

⁴⁹Florian, E., *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri Matrimoniale. Filiația*, Ediția a 5-a revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 284

privind drepturile fundamentale sunt aplicarea acestor tratate în dreptul național și poziția pe care aceste documente o au în sistemul izvoarelor de drept din statele membre (cu privire în special la CEDO, aceasta poate fi văzută în unele dintre țările membre ca o sursă constituțională, în altele ca subconstituțională, în altele ca obișnuită și așa mai departe).⁵⁰

Cu toate acestea, jurisprudența oferă o serie de perspective unice cu privire la interpretarea normelor privind drepturile omului, în raport cu legislația națională. În materia desfacerii căsătoriei prin divorț, legiuitorul se află într-o poziție extrem de sensibilă, viața privată și de familie reprezentând un aspect în care ingerințele legale trebuie să fie minime. Dar divorțul, înainte de toate, este o chestiune legală și prin urmare, în această situație, normele de reglementare nu pot fi sub nicio formă lacunare.⁵¹ În vederea menținerii echilibrului legislativ astfel încât viața privată și familia individului să nu fie afectată, dar divorțul să fie reglementat într-o manieră satisfăcătoare, sigură și accesibilă, considerăm important aportul adus de practică și de cauzele soluționate în materie.

În istoria dreptului național în materia divorțului, practica judiciară a reprezentat mereu un punct de interes, dar mai ales un factor regulator al normelor privind desfacerea căsătoriei. Ca exemplu, atât în Codul Civil de la 1864, cât și ulterior, în prima formă a Codului Familiei, legiuitorul nu diferenția între încetarea căsătoriei și desfacerea căsătoriei, tratând dizolvarea acesteia prin divorț sau prin decesul unuia dintre soți în aceeași manieră.⁵² Ulterior, datorită identificării acestei inadvertențe atât în practica judiciară cât și în doctrină⁵³, Codul Familiei a fost modificat, iar cele două instituții au fost tratate distinct în art. 37 conform căruia „Căsătoria încetează prin moartea unuia dintre soți sau prin declararea judecătorească a morții unuia dintre ei. Căsătoria se poate desface în cazuri excepționale prin divorț”⁵⁴.

În aceeași manieră, considerăm impactul jurisprudenței rămânând la fel de semnificativ și în prezent, iar cauzele soluționate de către CEDO reprezintă un izvor de drept important. Garanția drepturilor omului și protecția în fața ingerințelor statului este imperios necesară în ramura dreptului familiei și mai ales în situațiile delicate ce se nasc în jurul procedurii divorțului. Din această cauză, considerăm oportun să analizăm și să luăm în considerare impactul jurisprudenței CEDO ca sursă atipică asupra desfacerii căsătoriei.

2. Impactul jurisprudenței cedo asupra divorțului – analiza cauzei Cîntă contra româniei

Încercând să oferim lucrării o valoare praxiologică, analiza cauzei Cîntă contra România se impune pentru căare în centrul său aspectul delicat al relației dintre părinte și copil în cadrul procedurii de divorț, suprapus peste un fundal patologic atipic care îngreunează această situație. Discutăm astfel despre tatăl copilului minor căruia îi este restrâns dreptul de a-și vizita fiica pe fondul tulburării schizofrenice-paranoide pe perioada divorțului.

⁵⁰Repetto, G., *The Constitutional Relevance of the ECHR in Domestic and European Law. An Italian Perspective*, Intersentia Publishing Ltd, Cambridge, 2013, p. 35

⁵¹Friedman, L. M., *Rights of Passage: Divorce Law in Historical Perspective*, Oregon Law Review, No. 63, 1984, p. 649

⁵²În Codul Civil de la 1864, această reglementare era întâlnită în art. 209

⁵³A se vedea Popescu, T. R., *Dreptul Familie. Tratat. Noțiuni Introductive. Căsătoria*, Editura Tipografia Învățământului, București, 1960, p.319

⁵⁴Codul Familiei, modificat prin Decretul nr. 779/1966

Alegem să ne aplecăm atenția asupra acestei cauze datorită impactului profund pe care îl poate avea asupra instituției divorțului. De asemenea, considerăm oportun să menționăm faptul că lucrarea își propune mai mult decât o abordare procedurală a divorțului; astfel ne dorim o privire de ansamblu al acestuia, globală, aptă să surprindă complexitatea a ceea ce înțelegem prin divorț. Ne referim la o procedură cel puțin sensibilă pentru părțile implicate și astfel, în aceste cazuri considerăm imperios necesar să analizăm accesul la justiție și posibilitățile pe care legislația le oferă persoanelor ce aleg să divorțeze, indiferent de condiția acestora. Admitem, prin urmare, faptul că divorțul devine o practică din ce în ce mai întâlnită și care poate avea în centrul său indivizi din cele mai variate medii sau având cele mai complexe afecțiuni.

Din această rațiune, considerăm oportun să discutăm despre o cauză care are în centrul său o persoană suferind de o afecțiune psihică debilitantă, dar care se confruntă în același timp cu procedura delicată a divorțului.

Starea de fapt

Starea de fapt a cauzei prezintă un cadru deosebit ce necesită o atenție sporită, pentru a putea înțelege în profunzime situația analizată. Începem prin a ne referi la părțile implicate în dispută, reclamantul, M. D. Cîntă, care se căsătorise cu doamna X, fosta soție, în anul 2007, cei doi cunoscându-se în același an, în timp ce erau pacienți ai spitalului de psihiatrie. Cuplul a locuit împreună până la data de 14 iunie 2018, când X hotărăște să se mute din reședința familială, alături de fiica celor doi, Y, în vârstă de patru ani. În data de 26 iunie 2018, X introduce acțiunea de divorț împotriva reclamantului.

Pe toată perioada separării se menționează faptul că reclamantul nu lucra, dar era beneficiarul unei pensii de invaliditate. De asemenea, în aceeași perioadă X îi refuză reclamantului orice contact, inclusiv telefonic cu fiica acestora, singura întrevedere de doar treizeci de minute având loc în data de 5 iulie 2018, la aproape o lună după ce aceasta a părăsit locuința familiei.

La data de 30 iulie 2018, datorită imposibilității reclamantului de a-și vedea sau contacta fiica în orice mod, acesta introduce cerere la Judecătoria Baia Mare în vederea pronunțării unei ordonanțe președințiale conform căreia copilul să fie înapoiat acestuia pentru a locui cu el în locuința familiei, unde locuise de când se născuse. În subsidiar, reclamantul solicită un program de vizită, conform căruia să își poată vedea fiica în zilele de marți și joi, preț de două ore în intervalul 18:00-20:00, în locuința acestuia. De asemenea, acesta își exprima dorința de a petrece weekendul alături de Y, o dată la două săptămâni. X admite ca reclamantul să se poată întâlni cu Y, dar exclusiv în locuri publice și în prezența acesteia. Mai mult, aceasta solicită ca Y să locuiască exclusiv cu ea, argumentând faptul că boala reclamantului, schizofrenia paranoidă, îl face inapt să petreacă timp singur alături de minoră și acuză abuzuri psihice și fizice săvârșite asupra sa, dar și asupra fiicei lor.

În vederea pronunțării unei hotărâri, Judecătoria Baia Mare a analizat dosarele psihiatrice ale părinților și a avut în vedere mărturiile bunicii materne, a unei mătuși a lui X și a bunicii paterne. Rudele doamnei X, chemate să răspundă interogatoriului privind starea reclamantului și a relației acestuia cu Y, afirmă că acesta ar fi avut un comportament abuziv și că boala lui îl împiedică să aibă o relație sau să se îngrijească de fiica cuplului. În contradictoriu, mama

reclamantului, care s-a îngrijit de minoră încă de când s-a născut, susține faptul că acesta avea o relație excelentă cu fiica lui și că nu a fost martoră la niciun comportament agresiv în familie. Mai mult, în răspunsurile sale, menționează faptul că nu a auzit și nu s-a discutat niciodată despre vreun comportament deplasat al fiului ei⁵⁵. De asemenea, la dosarul cauzei este adăugat raportul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Baia Mare, conform căreia, în urma anchetei se stabilește faptul că părinții nu pot comunica civilizat în nicio circumstanță, copilul cuplului este la momentul raportării sănătos și bine îngrijit, dar dă dovadă de atașament profund față de toți adulții din viața ei, iar din acest motiv este important ca instanța să decidă conform interesului superior al copilului. Alături de toate aceste probe, se adaugă și informațiile obținute în urma audierii lui Y care susține că îi place să locuiască în casa bunicii alături de mama ei, deoarece în acel loc “nu se țipă și toată lumea se poartă frumos.”⁵⁶

La data de 4 septembrie 2018 Judecătoria Baia Mare stabilește locuința minorei la doamna X, precum și programul de vizită cerut de aceasta, în locuri publice și în prezența ei. Împotriva hotărârii reclamantul formulează recurs la Tribunalul Maramureș, susținând faptul că judecătoria și-a întemeiat raționamentul din spatele hotărârii în principal pe afecțiunea acestuia într-o manieră subiectivă și parțială⁵⁷. Mai mult, acesta susține că pe parcursul căsătoriei el nu fusese violent, ci soția sa era cea care îl amenința cu faptul că se va folosi de afecțiunea lui pentru a-l interna în spitalul de psihiatrie și pentru a o lua pe Y de lângă el.⁵⁸

În data de 18 a lunii septembrie 2018, în cauză apare și informarea oferită de Spitalul Baia Mare conform căreia se dovedește că reclamantul și-a luat medicația conform recomandărilor psihiatrice în ultimii și nu a suferit niciun episod de decompensare psihiatrică⁵⁹ cauzată de afecțiunea sa.

Cu toate acestea, Tribunalul Maramureș respinge recursul formulat de reclamant, iar în dezacord cu acesta constată că sentința primei instanțe nu a fost bazată exclusiv pe diagnosticul său, ci pe probele aduse la dosarul cauzei, printre care și documentele medicale ale părinților. Mai mult, remarcă faptul că acestuia nu i se interzice în totalitate să își viziteze fiica și susține faptul că informațiile puse la dispoziție de Spitalul Baia Mare, unde acesta este pacient, deși oferă o imagine clară a stabilității sale și a disciplinei în ceea ce privește tratamentul bolii, nu reprezintă o garanție suficientă pentru ca acesta să petreacă timp singur alături de Y.

Starea de drept

În drept, în fața Curții sunt invocate o serie de acte normative atât naționale, cât și internaționale, conform cărora este reliefată natura încălcării drepturilor reclamantului prin intermediul hotărârii instanței. Astfel, avem în vedere un cadru legislativ bogat, discutând în prima

⁵⁵*Cîința c. României*, nr. 3891/19, 18 februarie 2020, par. 10

⁵⁶*idem*, par. 12

⁵⁷*idem*, par. 14

⁵⁸*idem*, par. 14

parte despre normele care justifică plângerea formulată în fața CEDO, iar apoi piesele legislative care explică natura drepturilor ce i-au fost încălcate reclamantului.

Reclamantul invocă în fața Curții încălcarea articolului 8 din Convenție conform căruia orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, iar orice ingerință a unei autorități publice este admisibilă doar în măsura în care este necesară pentru protejarea drepturilor și libertăților altora⁶⁰. Coroborat cu acesta, se reclamă în fața instanței și încălcarea articolului 14 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, în cadrul căruia este menționat faptul că *„exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [prezenta] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”*⁶¹.

Sușținând plângerea reclamantului, în cauză sunt amintite și o serie de reglementări, atât naționale cât și internaționale, care întăresc natura și gravitatea încălcărilor săvârșite de instanță. În prima parte sunt aduse în prim plan normele din România și anume Codul Civil și Codul de Procedură Civilă, în raport cu dreptul acestuia de a avea și a-și păstra relația cu fiica minoră pe parcursul divorțului. De asemenea, sunt puse în discuție acte normative referitoare la interzicerea discriminării, pornind de la articolul 16 din Constituție, care interzice discriminarea și menționează faptul că *„cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”*⁶². În aceeași măsură, sunt avute în vedere normele din Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, ce cuprinde reglementări complexe în materie de discriminare. Raportat la natura criteriului ce stă la baza discriminării suferite, este amintită Legea 487/2002 privind sănătatea mintală, care își propune protecția sporită a persoanelor ce suferă de dizabilități psihice.

Referitor la contextul legal internațional sunt aduse în vedere documente precum Carta Socială Europeană care are în vedere drepturi specifice pentru persoanele cu dizabilități sau Strategia pentru invaliditate a Consiliului Europei 2017-2023. De asemenea, discutăm și despre documente ale Organizației Națiunilor Unite și anume Convenția Națiunilor Unite pentru Persoanele cu Dizabilități (CDPD), care a fost ratificată de România și reprezintă normă aplicabilă pentru aceasta la momentul desfășurării cauzei.

Observăm astfel o tendință la nivel european de apărare și sporire a conștientizării în ceea ce privește drepturile persoanelor cu dizabilități psihice, mai ales în domeniul nediscriminării, dar și poziția României care prin normele ratificate își propune în fapt o apropiere față de aceste tendințe și astfel își asumă respectarea unor obligații specifice în ceea ce privește aceste persoane vulnerabile.

Impactul cauzei Cînta contra României

⁶⁰CEDO, art. 8

⁶¹CEDO, art. 14

⁶²Constituția României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003

Cauzele Curții Europene a Drepturilor Omului constituie o influență cel puțin interesantă asupra legislației și practicii naționale, neavând, în fapt, autoritatea necesară pentru a putea invalida o normă a unui stat.

Pe cale de consecință, „Curtea își îndeplinește cele mai importante funcții de guvernanță prin construirea unei jurisprudențe bazate pe precedente”⁶³. De asemenea, este important să menționăm, pentru a contura și mai mult impactul pe care cauza prezentată îl are, faptul că „actele jurisdicționale ale CEDO sunt, pe lângă acte de constatare și sancționare a încălcării, și acte prin care CEDO își realizează funcțiile sale de bază, inclusiv interpretarea și aplicarea corectă a prevederilor CEDO. În rezultat, orice hotărâre CEDO reprezintă un izvor jurisprudențial în ceea ce privește modul de aplicare a Convenției”⁶⁴.

Referitor la cauza Cînta c. României, pornim de la ideea conform căreia procedura divorțului (înțeleasă atât *stricto sensu* ca procedură civilă, ci și *lato sensu* ca dizolvare a căsniciei), indiferent de modul în care este tratată, are tendința de a lua o întorsătură nefericită mai des decât alte chestiuni legale. Fiind în primul rând o problemă personală, un divorț aduce cu sine un tip unic de dezechilibru în viața părților implicate, a soților, alături de viața potențialilor lor copii. Peste această ipoteză de lucru deja sensibilă, în multe situații, asemenea celei tratate în prezenta lucrare, se suprapune un fond patologic care îngreunează procedura și micșorează șansele unui curs lin al acesteia.

Pentru a putea înțelege natura specifică a dificultăților provocate de o boală mentală, este important să înțelegem în câteva cuvinte cine este de fapt persoana bolnavă psihic. Succint, persoana cu dizabilități psihice este acel individ afectat de boală, suferind de o patologie la nivelul psihicului. Astfel, circumscrierea conceptului de boală, în special în psihiatrie, presupune persoana și totodată înțelegerea ideii de normalitate. Normalitatea, în cuvinte puține este definită ca funcționarea corectă a tuturor sistemelor biologice și psihice ale individului.

Ceea ce ne interesează în această lucrare este opusul normalității, anormalitatea, cu precădere anormalitatea negativă (cea pozitivă presupune o discuție despre persoane excepționale-genii): boala. Aceasta este în fapt definirea bolii: o îndepărtare de la normă spre deficit.⁶⁵ Reclamantul în cauză, domnul Cînta, având diagnosticul de schizofrenie-paranoidă, reprezintă un caz de școală a unei boli care poate afecta în mod global individul. Cu toate acestea, în cauză se remarcă faptul că reclamantul a urmat cu strictețe tratamentul recomandat și nu a suferit episoade psihotice care ar fi putut să îi influențeze negativ viața privată.

Admiterea cauzei de către CEDO și soluționarea acesteia în favoarea reclamantului reprezintă un pas înainte în ceea ce privește drepturile persoanelor ce suferă de boli psihice, dar și o garanție pentru aceștia ca în ipoteza în care s-ar confrunta cu o procedură de divorț, ar beneficia

⁶³Keller, H., Stone Sweet, A., *A Europe of Rights: The Impact of ECHR on National Legal Systems*, Oxford University Press, New York, 2008, p. 14

⁶⁴Soltan, V., *Aplicabilitatea CEDO și jurisprudenței CEDO în materie procesual civilă*, 07.12.2016, disponibil la: <https://www.juridice.ro/482116/efectul-cedo-si-jurisprudentei-curtii-europene-a-drepturilor-omului-asupra-ordinii-juridice-interne-in-materia-procesului-civil-in-republica-moldova.html>, accesat la data de 13.05.2023.

⁶⁵Bredicean, A.C., Dehelean, L., Enatescu, V. R., Giurgi Oncu, C., Ienciu, M., Papavă, I., Ramoșan, F., Ramoșan, R., *Curs de psihiatrie generală*, Editura Victor Babeș, Timișoara, 2014, p.6

de tratamente mai bune și care să nu se bazeze exclusiv pe reputația negativă a afecțiunii lor. Încă de la început, Curtea acceptă că afecțiunea psihică poate fi un factor relevant de care trebuie să se țină seama când se evaluează capacitatea și posibilitatea părinților de a avea grijă de copilul lor. Prin urmare, faptul că afecțiunea psihică a reclamantului a fost menționată în evaluarea instanțelor este de așteptat și nu ridică, în sine, o problemă în temeiul art. 14 din Convenție. Totuși, a te baza pe afecțiunea psihică ca element decisiv sau chiar ca un element dintre altele poate constitui discriminare când, afecțiunea psihică nu are o influență asupra abilității părintelui de a îngriji copilul. În plus, Curtea reiterează că dacă o restrângere a unor drepturi fundamentale se aplică cuiva care aparține unui grup deosebit de vulnerabil din societate care a suferit o discriminare considerabilă în trecut, precum persoanele cu dizabilitate mentală, atunci marja de apreciere a statului este substanțial îngustată și trebuie să existe motive cu adevărat întemeiate pentru restrângerile respective. Astfel de grupuri au fost istoric supuse prejudecăților, cu consecințe de durată, ceea ce a condus la excluderea lor socială și a restrângerii drepturilor lor în mod discriminatoriu.

Concluzionăm astfel prin aceea că hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului prezintă un impact profund asupra procedurii de divorț din perspectiva persoanelor cu dizabilități generate de o boală psihică și oferă cadrul necesar reglării unor lacune în tratamentul corect al acestora. Considerăm că accesul la justiție în materia divorțului este foarte important, dar greu de obținut pentru anumite categorii de persoane, iar cauza Cînta c. României poate reprezenta punctul de plecare pentru aceștia.

CONCLUZII

Lucrarea a avut în centrul său impactul surselor atipice asupra instituției divorțului pe care am dorit să le prezentăm atât într-o manieră teoretică, cât și prin analiza unei cauze recent soluționate, Cînta c. României. Prin surse atipice, în cadrul demersului teoretic, ne-am referit la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Conform teoriei juridice clasice, aceasta reprezintă un izvor scris, formal. Dar din alt punct de vedere, jurisprudența CEDO este recunoscută drept un alt izvor de drept, numit sursă atipică a dreptului. Din punct de vedere al modului de creare, jurisprudența Curții de la Strasbourg reprezintă un izvor interpretativ al legislației și astfel exercită un impact profund asupra acesteia.

În materia divorțului, cauzele CEDO, ca sursă atipică a dreptului, constituie în primul rând o garanție a respectării drepturilor indivizilor ce se confruntă cu desfacere căsătoriei prin divorț. De asemenea, acestea pot fi privite și prin prisma posibilității acestora de a verifica în ce măsură legislația națională privind divorțul se află în concordanță cu normele de protecție a drepturilor omului.

Cauza Cînta c. României reprezintă o importantă sursă atipică a dreptului și tratează aspectul delicat al relației dintre părinte și copil în cadrul procedurii de divorț, suprapus peste un fundal patologic atipic care îngreunează această situație. Discutăm astfel despre tatăl copilului minor căruia îi este restrâns dreptul de a-și vizita fiica pe fondul tulburării schizofrenice-paranoide pe

perioada divorțului. Soluția Curții de la Strasbourg, împotriva statului român și în favoarea reclamantului, îl apără în primul rând pe acesta, dar în aceeași măsură naște precedentul necesar pentru ca și alte persoane, subiecți de drept ce se confruntă cu afecțiuni psihice și se află în centrul unei proceduri de divorț să aibă acces la norme și proceduri nediscriminatorii și protective în materia desfacerii căsătoriei.

BIBLIOGRAFIE

Acte normative

1. Codul Civil de la 1864
2. Codul Familiei modificat prin Decretul nr. 779/1966
3. Constituția României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003
4. Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Doctrină

1. Baran, N., *Teoria Generală a Dreptului*, disponibil la: <https://cis01.central.ucv.ro/csv/curs/tgd/c1.html>
2. Bredicean, A.C., Dehelean, L., Enatescu, V. R., Giurgi Oncu, C., Ienciu, M., Papavă, I., Ramoșan, F., Ramoșan, R., *Curs de psihiatrie generală*, Editura Victor Babeș, Timișoara, 2014
3. Florian, E., *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri Matrimoniale. Filiația*, Ediția a 5-a revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016
4. Friedman, L. M., Rights of Passage: Divorce Law in Historical Perspective, Oregon Law Review, No. 63, 1984
5. Keller, H., Stone Sweet, A., *A Europe of Rights: The Impact of ECHR on National Legal Systems*, Oxford University Press, New York, 2008
6. Livermore, M. A., Barr, A. E., Cooke, R. T., Stuart Phelps Stuart, E., June, J: *Women's View On Divorce*, The North American Review, Jan., 1890, Vol. 150, No. 398, Jan., 1890
7. Nolte, G., The European Court of Human Rights and the Sources of International Law, in The Contribution of the ECtHR to the Development of Public International Law Seminar, Prague, 23 septembrie 2020
8. Popescu, T. R., *Dreptul Familie. Tratat. Noțiuni Introductive. Căsătoria*, Tipografia Învățământului, București, 1960
9. Repetto, G., The Constitutional Relevance of the ECHR in Domestic and European Law. An Italian Perspective, Intersentia Publishing Ltd, Cambridge, 2013
10. Soltan, V., *Aplicabilitatea CEDO și jurisprudenței CEDO în materie procesual civilă*, 07.12.2016, disponibil la: <https://www.juridice.ro/482116/efectul-cedo-si-jurisprudentei-curtii-europene-a-drepturilor-omului-asupra-ordinii-juridice-interne-in-materia-procesului-civil-in-republica-moldova.html>

Jurisprudență

1. Cîța contra României, nr. 3891/19, 18 februarie 2020.

LEGITIMA APĂRARE - CAUZĂ JUSTIFICATIVĂ

Conf.univ.dr. POPESCU CONSTANTIN FLORINEL

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

HEXTER FLAVIUS – masterand

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

Rezumat: *Anumite fapte pot fi deci comise în anumite circumstanțe sub ocrotirea legii, dacă sunt îndeplinite în totalitate și indubitabil anumite condiții expres prevăzute de lege.*

Ceea ce se dorește a fi prezentat în această lucrare este exact modalitatea în care anumite fapte care la prima vedere par a fi infracțiuni, pur și simplu se înscriu într-un sistem de condiții îndeplinite care fac să fie înlăturată răspunderea penală a celui care le-a comis sau înfăptuit. Doctrina dreptului penal consideră că în sistemul represiunii penale moderne se pot lua în considerație anumite cauze legale, cu caracter general și obligatoriu de împiedicare a constituirii infracțiunii chiar în cazul unor fapte prevăzute de legea penală.

Abstract: *Some facts can be committed under certain circumstances with the protection of law, if some conditions explicitly mentioned by the law are totally and indubitably met.*

In this paper we want to present exactly the way in which some facts which at the first sight seem to break the law, simply are included into a system of conditions which eliminate the criminal responsibility of the person who committed them. The doctrine of criminal right considers that in the system of modern criminal repression can be taken into consideration some legal clauses, with general and mandatory characteristics, in order to prevent the presence of criminal offence even in the case of some facts mentioned by the criminal law.

Introducere

În prezenta lucrare ne-am propus să facem o scurtă prezentare a aspectelor teoretice și cele de practicabilitate, dar și motivul central pentru care am ales să tratăm această instituție juridică.

Pentru ca o faptă realizată de o persoană să poată fi considerată o infracțiune, acea acțiune sau inacțiune trebuie să respecte anumite trăsături. În primul rând, ea trebuie să fie prevăzută de legea penală, apoi să fie săvârșită cu vinovăție, să fie nejustificată și imputabilă chiar persoanei care a săvârșit-o. În lipsa îndeplinirii oricărei dintre aceste condiții, nu ne aflăm în prezența unei infracțiuni. Așadar, există în legea penală română posibilitatea ca unele din aceste acțiuni sau inacțiuni, comiteri sau omiteri să fie realizate fără a fi antrenată răspunderea penală a persoanei care, totuși, a înfăptuit-o. Anumite fapte pot fi deci comise în anumite circumstanțe sub ocrotirea legii, dacă sunt îndeplinite în totalitate și indubitabil anumite condiții expres prevăzute de lege.

Ceea ce se dorește a fi prezentat în această lucrare este exact modalitatea în care anumite fapte care la prima vedere par a fi infracțiuni, pur și simplu se înscriu într-un sistem de condiții îndeplinite care fac să fie înlăturată răspunderea penală a celui care le-a comis sau înfăptuit.

Doctrina dreptului penal consideră că în sistemul represiunii penale moderne se pot lua în considerație anumite cauze legale, cu caracter general și obligatoriu de împiedicare a constituirii infracțiunii chiar în cazul unor fapte prevăzute de legea penală.

Sunt avute în vedere funcție de temeiul instituirii și efectele pe care acestea le produc, în două categorii de cauze: primele sub denumirea de cauze justificative, reglementate de actualul Cod penal în partea generală, titlul II capitolul II și secunde sub denumirea de cauze care înlătură caracterul penal reglementate în același titlu, cap. III.

1. Legitima apărare

1.1. Noțiune și condiții

Legitima apărare sau, altfel spus, dreptul la autoapărare consacră folosirea forței rezonabile sau forța defensivă, în scopul apărării propriiei vieți sau a vieții celorlalți. În anumite situații se poate folosi forța care poate suprima viața. Fapta penală comisă în legitimă apărare este justificată, cum reiese din art. 19/alin. 1 Cod Penal.⁶⁶

Legitima apărare presupune acea acțiune care are rolul de a înlătura un atac, aplicabilă unei persoane care săvârșește fapte în anumite condiții (spre exemplu, pentru a înlătura un atac direct îndreptat împotriva sa, care îi pune în pericol viața). Se apreciază faptul că este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, care pune în pericol persoana sa, a altuia, drepturile acestora sau un interes general, dacă apărarea este proporțională cu gravitatea atacului.

La nivel internațional, conceptul este cristalizat prin intermediul art. 51 din Carta Națiunilor Unite, astfel: „Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului inerent de **autoapărare individuală sau colectivă** în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui Membru al Națiunilor Unite, până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Măsurile luate de Membri în exercitarea acestui drept de autoapărare vor fi aduse imediat la cunoștința Consiliului de Securitate și nu vor afecta în niciun fel puterea și îndatorirea Consiliului de Securitate, în temeiul prezentei Carte, de a întreprinde oricând acțiunile pe care le va socoti necesare pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale”⁶⁷.

Săvârșirea unei fapte în stare de legitimă apărare nu a fost niciodată sancționată în decursul istoriei, întrucât o asemenea conduită nu reprezintă altceva decât înlăturarea unei agresiuni ce vizează valori sociale importante.

Legea penală trebuie să cuprindă norme juridice cărora destinarii să li se poată conforma. Nu poate fi sancționată o conduită care nu prezintă pericol sau care dimpotrivă, prezintă utilitate socială, deoarece legea penală intervine numai ca „ultima ratio”⁶⁸. Deși, de regulă, nimeni nu-și poate face singur dreptate, totuși legiuitorul permite, în cazul unor situații excepționale, ca persoanele fizice să înlătore orice atac care pune în pericol valorile sociale constând în viața persoanei, integritatea sa corporală, sănătatea persoanei ori interesele publice.

Chiar dacă, de cele mai multe ori, legitima apărare izvorăște dintr-un pericol care presează psihic, până la constrângere morală pe cel ce ripostează, sunt situații când constrângerea poate lipsi și totuși subiectul pasiv să se afle în stare de legitimă apărare. Este cazul, spre exemplu, al unei

⁶⁶<https://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/legitima-aparare-codul-penal/dp=gqytsojtgezto>.

⁶⁷<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/19362>;

⁶⁸**ultima ratio**, adagiulatin care semnifică, în traducere, "ultimul argument".

persoane atacate care poate să evite atacul (prin fugă, închiderea unei uși, a unei porți etc.), deci care nu este constrânsă, șitotuși persoana atacată, dacă înfruntă agresiunea, beneficiază de starea de legitimă apărare. Sau în cazul în care riposta nu vine de la persoana agresată, ci de la un terț care intervine pur și simplu din spirit social. Așadar, nu în toate cazurile făptuitorul este constrâns psihic să riposteze, fiind și cazuri în care riposta are loc pe alte fundamente.

Codul penal prevede condițiile în care fapta prevăzută de norma incriminătoare este caracterizată ca fiind săvârșită în stare de legitimă apărare. Condițiile legitimei apărări au menirea de a împiedica subiectivismul, arbitrarul sau abuzul organelor judiciare ori al destinatarilor legii penale. Legitima apărare presupune existența unei premise, anume un atac al unei persoane fizice orientat împotriva unei valori sociale.

Din analiza normei care prevede legitima apărare rezultă că pentru existența legitimei apărări trebuie îndeplinite două categorii de condiții⁶⁹: condiții referitoare la atac și condiții referitoare la apărare.

Condițiile atacului sunt :

- să fie material, direct, imediat și injust,
- să fie îndreptat contra unei persoane, drepturilor unei persoane sau împotriva unui interes general,
- să pună în pericol grav drepturile vizate sau interesul general.

Condițiile apărării sunt:

- să fie necesară,
- să fie orientată împotriva agresorului,
- să fie proporțională cu gravitatea pericolului,
- să îmbrace forma unei fapte prevăzute de legea penală.

1.1.1. Condiția atacului

Agresiunile sunt atacuri violente ale unor indivizi, persoane fizice, împotriva valorilor sociale protejate de legea penală. Numai oamenii pot declanșa un atac, ceea ce înseamnă că animalele sau alte entități nu pot iniția agresiuni care să declanșeze legitima apărare. Aici ne gândim doar la reacția neafectată, liberă a animalelor, pentru că dacă oamenii folosesc animalele ca instrumente de atac, nu mai vorbim despre fapta animalului, ci de fapta omului.

Uciderea unui animal agresiv (cum ar fi un câine) pune în serios în pericol orice valoare socială protejată de legea penală, al cărei răspuns nu a fost determinat de oameni și nu constituie conținutul unei legitime apărări. O astfel de conduită va fi supusă cerințelor unei situații critice.

Atacurile pot fi reale sau fictive, așa că dacă doi oameni au impresia reciprocă și concomitentă că sunt atacați de celălalt, există un atac. În acest caz, răspunsurile lor respective sunt justificate, dar apărarea justificată este legată și de eroarea de fapt, adică trebuie îndeplinite atât condițiile de apărare justificată, cât și eroarea de fapt.

Chiar dacă atacul vine de la victima inițială, este un atac în care victima originală ripostează după ce a consumat atacul împotriva acesteia, de exemplu dacă o persoană amenință victima. Arma celeilalte persoane pare reală, dar s-a dovedit a fi o armă de jucărie. În acest caz, apărările legitime vor concura cu erorile reale. De asemenea, în cazul unei infracțiuni flagrante, oricine poate imobiliza legal contravenientul.

1.1.1.1. Atacul să fie material

⁶⁹Barbu Ionuț Andrei, **Drept penal, parte generală**, Editura Universul Juridic, București, 2016, p.122.

Atacul este material când se realizează prin căi de natură fizică și este îndreptat împotriva aspectului obiectiv al valorii sociale protejate. Practic, atacul material se obiectivează prin exercitarea unor acte de violență fizică, astfel că legitima apărare este incidentă numai în cazul faptelor orientate spre valori sociale care pot fi lezate prin acte fizice, întrucât numai aceste valori sociale pot fi agresate material. Sunt în raport cu anumite fapte incriminate în raport cu care legitima apărare nu este posibilă. De pildă, amenințarea, cu toate că însuflă în multe cazuri temere sau afectează din punct de vedere psihic persoana vizată, nu poate îmbrăca haina unui atac în sensul legii penale.

Atacul este material și atunci când agresorul își orientează energia fizică împotriva bunurilor unei persoane, fie prin punerea în executare a hotărârii de distrugere, fie prin acțiunea de trecere a acestora în stăpânirea sa. Relațiile dușmănoase dintre agresor și victimă nu constituie un atac împotriva primului. De asemenea, un conflict verbal nu poate da dreptul la o ripostă ce ar pune în pericol viața victimei.

1.1.1.1. Atacul să fie direct

Atacul este direct când se îndreaptă asupra unei valori sociale, chiar dacă nu are un contact fizic cu valoarea socială împotriva căreia este orientat. Atacul nu este direct dacă între victimă și inculpat se află un obstacol material (o poartă, un gard, o apă et.) care a împiedicat victima să acționeze și să pericliteze viața inculpatului. Condiția analizată presupune existența unei relații cauzale între agresiune și pericol, iar nu neapărat contactul fizic între actele ofensive violente ale agresorului și valoarea socială periclitată.

Atacul este direct, de exemplu, în cazul în care victima se află pe o scară ce se sprijinește de un obiect, iar agresorul vrea să mute sau să destabilizeze acel obiect. Ori un vânător se află pe un pod suspendat, moment în care o persoană încearcă să taie otgoanele ce mențin podul suspendat, existând pericolul căderii vânătorului în prăpastie.

Alături de alți autori, credem că „de lege ferenda” nu este necesară condiția ca atacul să fie direct, câtă vreme există cerința ca agresiunea să fie imediată. Dacă atacul este imediat, nu are nici o relevanță faptul că este sau nu direct, pentru că valorile sociale pot fi periclitare fie direct, fie indirect. În această situație, interpretarea condiției trebuie făcută în sensul că vizează orice atac ce reprezintă cauza imediată a răului.

1.1.1.2. Atacul să fie imediat

Atacul este imediat când este iminent (*in continenti*) sau actual (*laesio inchoata*). După caracter și gradul de realizare, atacul poate fi eventual, viitor, iminent, actual și consumat (epuizat).

Dintre aceste cinci forme, numai a treia și a patra sunt vizate în cazul legitimei apărări. Atacul are caracter eventual dacă nu este sigur că se va declanșa, adică este incert din punct de vedere al existenței, ceea ce determină irelevanța sa în acest moment. Atacul este eventual atunci când există o amenințare relativă cu un pericol pentru valorile sociale, însă pericolul nu este iminent, el rămânând la o anumită distanță în timp și fiind incert că va fi dezlănțuit. Simpla teamă că făptuitorul va fi atacat nu constituie un atac, acesta trebuind să rezulte din acte materiale. Într-o speță s-a conchis că, deși victima îl urmărea intenționat pe inculpat, această urmărire, adică parcurgerea aceluiasi drum la o oarecare distanță de inculpat, nu constituie o iminență de atac, cu atât mai puțin un atac desfășurat. Iminența atacului presupune manifestări clare ale atacatorului,

din care să se deducă în mod necesar că atacul va urma cu siguranță; or, în speță, parcurgerea aceluiași drum care ar putea avea aspect de urmărire – din cauza poziției succesive a celor două părți – nu conține în ea premisa că va urma cu necesitate atacul.

1.1.1.3. Atacul să fie injust

Atacul este injust (*contra ius*) când se efectuează împotriva legii și este just când el este prevăzut sau permis de lege. Injustețea atacului poate îmbrăca haina infracțiunii sau a altor forme de ilicit.

Atacul este just dacă agresiunea are loc în cadrul unui joc sportiv ce se desfășoară potrivit regulilor sale de desfășurare sau când organele statului intervin pentru restabilirea ordinii și liniștii publice, respectând toate condițiile legale necesare unei asemenea intervenții. Atacul va fi just dacă victima a scos un briceag pentru a se apăra împotriva agresiunii inculpatului, care a ripostat practic la o apărare legitimă a victimei.

Atacul unui iresponsabil (major iresponsabil, aflat în stare de beție totală sau minoră) este un atac ce nu poate fi calificat că fiind injust. Autorii români, de regulă, nu admit posibilitatea legitimei apărări în cazul în care agresiunea provine de la un incapabil, cu excepția cazului în care făptuitorul se află în eroare cu privire la starea de incapacitate a agresorului.

În schimb, majoritatea autorilor străini (germani, francezi, italieni etc.) consideră că legitimă apărare poate exista atât în cazul agresorilor responsabili, cât și a celor aflați în stare de iresponsabilitate. În doctrina străină se admite că legitimă apărare poate ființa și în cazul în care agresorul este bolnav mintal sau minor, pe considerentul că nu poate fi impusă în sarcina victimei obligația cercetării stării sănătății celui care atacă.

1.1.1.4. Atacul să fie îndreptat împotriva unei persoane, drepturilor unei persoane sau contra unui interes general

Valorile sociale împotriva cărora este îndreptat atacul injust sunt cele mai importante care există într-o societate, și anume viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea, drepturile persoanei (de proprietate, spre exemplu) ori vreun interes public (capacitatea de apărare a țării, siguranța statului ș.a.).

Astfel, în practica judiciară s-a apreciat că săvârșirea unui furt poate constitui un atac împotriva patrimoniului, de natură a genera în favoarea victimei o stare de legitimă apărare, numai dacă riposta ei este imediată; aceasta înseamnă că victima furtului nu poate invoca legitima apărare, atunci când reacția sa, constând în vătămarea corporală a autorului sustragerii, a intervenit după trecerea unui anumit interval de timp de la consumarea furtului. În sfera valorilor sociale contra cărora este orientată agresiunea intră drepturile persoanei fizice și interesele generale.

Persoana este protejată împotriva oricăror atacuri ce privesc dreptul la viață, dreptul la integritate corporală, dreptul la sănătate, dreptul la libertate, dreptul la demnitate și alte drepturi, dar în toate situațiile cu respectarea condiției proporționalității. Practic, legiuitorul a inclus în categoria valorilor sociale ce pot fi lezate de atac cele mai multe dintre drepturile cuprinse în catalogul drepturilor subiective și al intereselor publice.

Deși orice drept ar putea formaținta unei agresiuni, totuși, datorită obiectului specific al unor drepturi, unele sunt de principiu excluse din sfera atacului, pentru că ocrotirea lor se poate realiza prin alte modalități decât prin utilizarea mijloacelor particulare de ripostă, având în vedere

rațiunea că reacția privată este o excepție de la principiul conform căruia această trebuie realizată de stat prin organele sale.

1.1.1.5. Atacul să pună în pericol grav drepturile persoanei sau interesul general

Potrivit concepției legiuitorului român⁷⁰, orice drept subiectiv sau interes general poate fi agresat, dar nu orice atac le pune într-un pericol grav, care să legitimeze o ripostă pe căi de fapt. Nu orice pericol justifică o reacție prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, ci numai un pericol grav. Gravitatea pericolului se apreciază în raport de valoarea primejduită, de persoana făptuitorului și de împrejurările cauzei. Pericolul este grav dacă este de natură să producă o vătămare iremediabilă sau greu de înlăturat, dacă pericolul nu ar fi fost eliminat. În lipsa unui pericol grav, cel atacat nu este îndreptățit la o ripostă de natură să periclitizeze viața victimei.

Nu are drept la ripostă, în condițiile legitimei apărări, soțul sau soția care își surprinde partenerul de viață în flagrant de adulter, deoarece niciunul dintre soți nu are *ius vitae necesque* asupra celuilalt soț. Sunt însă realizate condițiile circumstanței legale a provocării. Dar o eventuală ripostă a soțului adulterin surprins în flagrant sau a complicei acestuia, la agresiunea soțului înșelat, poate realiza conținutul unei apărări legitime.

Așa cum am văzut, pericolul trebuie să fie iminent sau actual (*periculum in praesens*), ceea ce înseamnă că un pericol eventual, viitor sau consumat nu poate justifica o ripostă. În toate cazurile, datele și împrejurările ce se iau în considerare la aprecierea pericolului sunt cele contemporane existenței pericolului.

1.1.2. Condiția apărării

Apărarea în situație de legitimă apărare este un act de drept penal prin care o persoană înlătură un atac material, direct, injust, nedrept și periculos împotriva drepturilor sau intereselor generale ale unei persoane. Ripostarea poate îmbrăca orice faptă(formă) în temeiul legii penale, indiferent de încadrarea juridică a acesteia. Răspunsurile pot fi individuale sau colective și pot veni de la victimă sau de la oricine altcineva, interesat sau nu. Totuși, pentru a fi în legitimă apărare, un răspuns la un atac trebuie să respecte condițiile pe care le vom examina în continuare.

1.1.2.1. Necesitatea apărării în vederea înlăturării atacului

Apărarea este necesară când se impune față de naturași condițiile atacului, adică este o reacție firească și proporțională cu agresiunea⁷¹. Orice apărare proporțională cu gravitatea atacului și care se derulează cât timp atacul este iminent sau actual este admisă, fără a mai interesa alte aspecte legate de echivalența ripostei cu agresiunea ori referitoare la oportunitatea intervenției de înlăturare a atacului. De fapt, condiția necesității apărării se subsumează cerinței proporționalității apărării cu gravitatea atacului, în sensul că orice apărare similară ca efecte cu agresiunea este necesară, deși agresiunea putea fi evitată și în alte modalități. În acest sens este și jurisprudența, unde s-a hotărât că dispozițiile legale referitoare la legitima apărare se vor putea aplica, în cazul în care condițiile pe care le prevede legea sunt îndeplinite, chiar dacă inculpatul s-ar fi putut salva prin fuga, ascunzându-se sau evitând întâlnirea cu victima.

⁷⁰Udroiu, Mihail, **Sinteze de drept penal**, Editura CH Beck, București, 2022, p. 25.

⁷¹Dongoroz Vintilă, **Drept penal. Reeditarea editiei din 1939**, Editura Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p.362.

Condiția necesității apărării pentru înlăturarea atacului este una care trebuie analizată *in concreto*, pentru că intensitatea apărării este privită în raport cu gravitatea atacului. Apărarea este necesară și în cazurile în care cel agresat putea să evite agresiunea prin alt mijloc, deoarece *ex post* este de multe ori greu sau imposibil de stabilit dacă victima atacului putea sau nu să-l evite. În cazurile în care atacul putea fi evitat și acest lucru se poate stabili cu certitudine, apărarea este necesară, deoarece curajul, demnitatea și solidaritatea socială sunt virtuți sănătoase care imprimă riposteii caracter necesar.

A accepta contrariul ar însemna să admitem umilința, lașitatea sau egoismul. Pe de altă parte, fuga sau evitarea dezonorabilă a atacului (*incommodus*) nu se confunda cu retragerea demnă din fața agresiunii (*commodusdisensus*). Deci, chiar dacă făptuitorul a avut posibilitatea unei evitări demne a atacului, el nu este obligat să recurgă la aceasta, atâta timp cât apărarea este proporțională cu gravitatea atacului. Necesitatea se apreciază în raport de valoarea socială vizată, intensitatea atacului, caracterul imediat al atacului, locul și timpul atacului și persoana făptuitorului⁷².

Așadar, apărarea este necesară chiar dacă agresorul avea și altă cale de a înlătura atacul (a fugi, a se ascunde etc.). Pe de altă parte, faptul că inculpatul se putea aștepta la atacul victimei nu constituie un element care înlătură existența legitimei apărări, față de împrejurarea că nicio dispoziție legală nu prevede aceasta. Împrejurarea că inculpatul s-a înarmat înainte ca agresorul să-și fi reînnoit atacul nu exclude posibilitatea legitimei apărări. Chiar dacă atacul s-a desfășurat ziua și în prezența altor persoane care puteau interveni, nu este exclusă legitima apărare.

1.1.2.2. Apărarea să se îndrepte împotriva atacatorului

Reacția prin care se urmărește anihilarea unui atac trebuie orientată contra agresorului sau contra mijloacelor folosite la atac de către acesta. Dacă, din eroare, riposta este orientată asupra altei persoane decât atacatorul, legitima apărare intră în concurs cu eroarea de fapt. În acest caz, trebuie îndeplinite atât condițiile legitimei apărări, cât și alte erori de fapt.

Pe de altă parte, în cazul în care agresiunea provine de la mai multe persoane, riposta poate fi determinată dacă agentul nu are posibilitatea identificării agresorului. Într-o asemenea ipoteză, legitima apărare este concurentă cu starea de necesitate.

Riposta făptuitorului nu poate fi îndreptată niciodată împotriva bunurilor agresorului, dacă acestea nu au nicio legătură cu atacul, în sensul că nici n-au fost utilizate și nici nu urmează a fi folosite de către atacator la agresiune. Astfel spus, dacă prin reacția asupra bunurilor agresorului nu se urmărește paralizarea atacului și nici nu se putea realiza în concret un asemenea efect, riposta îmbracă haina răzbunării. De pildă, în cazul în care vecinul făptuitorului îl atacă pe acesta din urmă, el nu va putea să-i incendieze casa.

De asemenea, apărarea nu poate fi orientată împotriva complicelui sau instigatorului agresorului decât dacă aceștia mențin sau ajută la continuarea atacului.

1.1.2.3. Echivalența (proporționalitatea) apărării cu gravitatea pericolului determinat de atac

Numai o apărare proporțională cu gravitatea pericolului determinat de atac se încadrează în limitele instituției legitimei apărări, în sensul că aceasta este necesar să aibă o periculozitate mai

⁷² Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinioiu, Ilie Pascu, Alexandru Boroi - **Drept penal. Parte specială cu propunerile cuprinde în Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal și a Codului de procedură penală**, Editura Continent, București, 1995, p.294-295.

scăzută sau cel mult egală cu cea a agresiunii. Aprecierea condiției echivalenței apărării cu gravitatea atacului presupune examinarea datelor cauzei, pentru a se determina dacă efectul atacului îndreptat contra victimei este echivalent cu cel produs ca urmare a ripostei.

Deși condiția proporționalității este evaluată diferit în practică, adică foarte subiectiv, totuși este una dintre cele mai importante condiții ale legitimei apărări, deoarece în lipsa sa legitima apărare s-ar transforma în contrariul scopului pentru care a fost reglementată. Ea presupune existența unui raport de proporționalitate, sub aspectul gravității, între apărare și atac. Aprecierea proporționalității apărării cu gravitatea atacului se face printr-o echivalare relativă. Spre exemplu, lovirea unuia dintre cei șapte agresori ai inculpatului singur, cu briceagul, chiar dacă nici unul dintre atacatori nu avea vreo arma, este o ripostă în legitimă apărare.

Cântărirea proporției se face cu luarea în calcul a tuturor datelor și împrejurărilor cauzei, dându-se pondere diferită unora dintre ele comparativ cu altele. De pildă, derularea atacului pe timp de noapte, existența unui conflict anterior între părți, disproporția de forțe între agresor și victimă relativizează condiția proporției apărării cu pericolul determinat de atac.

Pe de altă parte, proporționalitatea apărării cu efectul posibil al pericolului nu înseamnă asemănarea sau echivalența mijloacelor, pentru că mijloacele în sine nu sunt relevante. Ceea ce are importanță sunt efectele utilizării mijloacelor, pentru că cel ce reacționează la un atac, de regulă surprinzător, este prins nepregătit și nu acționează absolut liber. Reacția are loc, așadar, prin folosirea mijloacelor aflate la îndemâna și sub stresul atacului. În cazul în care făptuitorul are la dispoziție mai multe posibilități de ripostă și are timpul necesar unei analize a situației, el este obligat să aprecieze și să uzeze de căi prin care se produc urmări cel mult echivalente celor care s-ar fi produs dacă agresiunea nu ar fi fost înlăturată.

Cel care ripostează la o agresiune poate să-și aleagă mijloacele cu care se opune atacului, fără ca apărarea să fie considerată disproporționată. În esență, evaluarea proporției dintre atac și apărare se face prin măsurarea aproximativă a gravității pericolului și a împrejurărilor în care a avut loc atacul. Pentru existența legitimei apărări nu prezintă în sine relevanță raportul de forțe dintre inculpat și victimă, deoarece pericolul pentru inculpat există prin simplul atac al victimei, iar apărarea nu se duce în condițiile unei acțiuni dirijate, pentru ca eventuala egalitate de forțe sau superioritatea inculpatului să aibă efect cu privire la rezultatul atacului. De asemenea, nu prezintă relevanță juridică nici împrejurarea că inculpatul a avut sau nu posibilitatea să oprească agresiunea și prin alte mijloace, cum ar fi imobilizarea victimei.

În doctrină s-a discutat dacă excesul de ripostă din partea victimei sau din partea apropiatilor acesteia este justificat și asimilat apărării legitime⁷³. Apreciem că reacția victimei sau persoanelor din anturajul acesteia este efectuată în limitele legii numai dacă excesul de apărare se datorează tulburării sau temerii acestora din urma. În toate celelalte cazuri, nu este aplicabilă instituția legitimei apărări, ci eventual a circumstanței atenuante a provocării.

În doctrină și în jurisprudență C.E.D.O. s-a pus problema interpretării art.2 din *Convenția europeană a drepturilor omului*. Potrivit art. 2 din această convenție, „Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.”⁷⁴

1.1.2.4 Apărarea să se materializeze printr-o faptă prevăzută de legea penală

⁷³Tanoviceanu, Ioan, **Curs de drept penal**, Editura Universul Juridic, București, 2018, p.928-929;

⁷⁴ https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.

Numai săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală realizează premisa discutării incidenței sau nu a legitimei apărări, cauza care determină inexistența infracțiunii. Verificarea condițiilor de aplicare a instituției legitimei apărări este utilă numai dacă organul competent constată că fapta cu care este investit poate fi încadrată în una dintre normele de incriminare. După ce practicianul a cercetat și a constatat că fapta este descrisă de legea penală, va verifica dacă ea realizează sau nu condițiile legitimei apărări. În cazul în care existența legitimei apărări se prezumă, este necesară răsturnarea în mod indubitabil a prezumției de legitimă apărare.

Pe de altă parte, fapta prevăzută de legea penală poate îmbrăca haina oricărei forme infracționale – perfectă, imperfectă, instantanee, continuă, complexă, etc. În doctrină se afirmă că în materia cauzelor justificative trebuie identificat un element subiectiv, deci și în ipoteza incidenței legitimei apărări este necesar ca persoana care ripostează să aibă cunoștința de existența atacului, fiind animată de voința de a se apăra.

CONCLUZIE FINALĂ

Expunerea în detaliu a tuturor condițiilor care trebuie îndeplinite pentru ca o faptă să poată beneficia de reglementările legale care privesc legitima apărare ne permite să putem aprecia aproape matematic, cu exactitate dacă o faptă se înscrie acestei noțiuni. Nu sunt permise derogări sau reinterpretări care să depășească aceste cerințe. Altfel, trebuie să considerăm fapta ca infracțiune și, în consecință, va fi antrenată răspunderea penală.

Această operație presupune cunoașterea în detaliu și completă a tuturor cerințelor prevăzute de lege.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbu Ionuț Andrei, *Drept penal, partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
2. Dongoroz Vintilă, *Drept penal. Reeditarea ediției din 1939*, Editura Asociația Română de Științe Penale, București, 2000;
3. Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinioiu, Ilie Pascu, Alexandru Boroi - *Drept penal. Parte specială cu propunerile cuprinde în Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal și a Codului de procedură penală*, Editura Continent, București, 1995;
4. Tanoviceanu, Ioan, *Curs de drept penal*, Editura Universul Juridic, București, 2018;
5. Udroi, Mihail, *Sinteze de drept penal*, Editura CH Beck, București, 2022;
6. https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf;
7. <https://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/legitima-aparare-codulpenal dp=gqytsojtgezto>
8. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/19362>

ATENTATELE TERORISTE LA NIVEL MONDIAL, DUPĂ ANUL 2000. STUDIU DE CAZ.

Conf.univ.dr. TĂTAR DAN CRISTIAN
Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

FILIMON CRISTIAN BOGDAN– masterand

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

Rezumat: *Una dintre problemele principale pe care le are la ora actuală omenirea este terorismul. Atât Europa, cât și America, Orientul Mijlociu sau chiar Africa sunt lovite de acte de terorism. Cu toate acestea nu putem spune că terorismul care în ultimii ani s-a accentuat foarte tare își are originile în secolul nostru. Încă din primul secol al erei noastre au fost înregistrate atentate teroriste. Astfel că în Antichitate organizația Zeloților din Iudeea⁷⁵ a dus o campanie de asasinare a evreilor pe care îi considerau prieteni ai romanilor. Zeloții considerau în aceea perioadă că dacă trăiesc sub stăpânirea romană nu vor mai putea respecta dictatele iudaismului. În anul 70 î.Hr. la Masada⁷⁶ a avut loc puternicul masacru când a căzut ultima reșută a rezistenței antiromane. În Evul Mediu, teroarea a fost caracterizată de lupta între religii, precum și lupta între grupurile rivale care doreau să ajungă la conducerea politică a statului. Cele mai multe asasinări în aceea perioadă au avut loc în Orientul Mijlociu. Asasinările din aceea perioadă au fost conduse de părintele spiritual Hassan Ben Sabbah⁷⁷, care a fost un înalt funcționar al vizirului din Cairo. Hassan Ben Sabbah a pus bazele regatului asasinilor. Astfel că toți asasinii primeau câte un pumnal aurit, cu ordine precise în legătură cu victimele atentatelor viitoare. În perioada domniei lui Hassan Ben Sabbah au avut loc sute de atentate teroriste. Odată cu invazia mongolă a lui Gingis Han a luat sfârșit și teroarea asasinilor. Odată cu dispariția Ordinului Asasinilor și până la sfârșitul anilor 1700 terorismul a fost stopat. Abia în timpul Revoluției Franceze care a avut loc între anii 1789-1799 au început să fie folosite cuvintele de " terorism " și " terorist ".*

Abstract: *One of the main problems facing humanity today is terrorism. Both Europe and America, the Middle East or even Africa are hit by acts of terrorism. However, we cannot say that the terrorism that has intensified in recent years has its origins in our century. Terrorist attacks have been recorded since the first century of our era. So that in Antiquity the organization of the Zealots from Judea led a campaign of assassination of the Jews whom they considered friends of the Romans. At that time, the Zealots believed that if they lived under Roman rule, they would no longer be able to respect the dictates of Judaism. In 70 BC at Masada the powerful massacre took place when the last redoubt of the anti-Roman resistance fell.*

In the Middle Ages, terror was characterized by the struggle between religions, as well as the struggle between rival groups who wanted to reach the political leadership of the state. Most of the assassinations during that period took place in the Middle East. The assassinations of that period were led

⁷⁵ Dumitru Virgil Diaconu, *Terorismul. Repere juridice și istorice*, Editura All Beck, București, 2004;

⁷⁶ Idem;

⁷⁷ Prof. univ. dr. Anghel Andreescu, dr. Ilie Popescu, col. (r) Nicolae Rădulescu, subcomisar Nicolae Popescu, *Terorismul internațional, flagel al lumii contemporane*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2003.

by the spiritual father Hassan Ben Sabbah, who was a high official of the vizier in Cairo. Hassan Ben Sabbah founded the kingdom of assassins. So that all the assassins received a golden dagger, with precise orders regarding the victims of future attacks. During the reign of Hassan Ben Sabbah, hundreds of terrorist attacks took place. With the Mongol invasion of Genghis Khan, the terror of the assassins ended. With the disappearance of the Order of Assassins and until the end of the 1700s, terrorism was stopped. It was only during the French Revolution that took place between 1789-1799 that the words "terrorism" and "terrorist" began to be used.

Epoca Modernă este caracterizată din punct de vedere al terorismului un punct de plecare ca și fenomen social. Astfel dictatura iacobină condusă de Robespierre este o perioadă care s-a caracterizat prin masacre, violență fizică precum și execuții în masă. În această perioadă au fost "arestați peste 350.000 de oameni, din care 17.030 au fost judecați de tribunalele poporului și executați, iar alții au murit fără a fi judecați" ⁷⁸. Dar odată cu judecarea lui Robespierre, care de fapt a căzut și a fost chiar el victima propriei dictaturi, au început să apară partizanii tribunalelor iacobine. Acești agenți ai tribunalelor iacobine au fost cu timpul etichetați ca „teroriști” și odată cu aceștia apărând și denumirea de „terorism de stat”. Astfel că în Franța din aceea vreme începe să se stabilească anarhismul și încep să apară tot felul de îndemne teroriste : "Distrugeți, Ucideți, Trăiască revolta! "

Odată cu apariția acestor îndemne teroriste, în actele teroriste care au loc încep să fie folosite bombe și armamentul. Un exemplu clar de acest gen a fost aruncarea unei bombe la reședința procurorului Republicii, iar în anul 1892 a fost aruncat în aer Comisariatul de poliție din Rue des Bons- Enfants ⁷⁹. În cadrul acestui atentat au murit 5 comisari. Apoi au urmat atacurile cu bombe asupra sediului Parlamentului și totodată asupra palatului Bourbon. Aceste atentate teroriste l-au avut pe Charles Dupny ca țintă, dar care au eșuat datorită întârzierii exploziei.

Aceste atentate anarho-teroriste cu timpul au început să aibă canotații psihopatologice, deoarece în rândul acestora au început să acționeze și diverși indivizi care erau ori psihopați ori erau elemente marginalizate de societate. Un exemplu clar în acest domeniu a fost anarhistul suedez, care l-a ucis pe Ivan Georgevic, în anul 1893, care era ambasador sârb ⁸⁰. Un alt exemplu este încercarea asasinării președintelui Franței, de către un italian. Toate aceste atentate au avut ca motivație afișarea unei opulențe ofensatoare de către cei vizați de către atentatori.

În secolul al XVI-lea în Rusia a început folosirea terorii de către țări împotriva supușilor. Primul care a folosit teroarea a fost țarul Ivan cel Groaznic, apoi de către țarul Nicolae I. ⁸¹ Însă cele mai multe atentate care au avut loc în Rusia au fost atentatele împotriva țarului Alexandru al II-lea. Ultima tentativă, cea care i-a curmat viața țarului a fost foarte minuțios pregătită. Astfel un număr destul de mare de complotiști au săpat un tunel dintr-o magazie până în mijlocul străzii pe unde urma să treacă țarul. În acest tunel fiind pregătit o mină care urma să explodeze, dar chiar în ultimul moment traseul pe unde urma să treacă țarul a fost evitat. Dar un complotist a fost mai

⁷⁸ Dumitru Virgil Diaconu, *Terorismul. Repere juridice și istorice*, Editura All Beck, București, 2004;

⁷⁹ M. Ferchedau – Muntean and others, *Terorismul – istoric, forme, combatere. Culegere de studii*. Editura Omega, 2001.

⁸⁰ Idem;

⁸¹ Frederich Naeker, *Terroeur et terrorism*, Flamarion, Paris, 1976.

vigilent și a aruncat o grenadă înspre sania imperială, totodată deschizând și focul cu un revolver distrugând întreaga gardă a țarului. Odată cu coborârea țarului din sanie un al complotist a aruncat o altă grenadă la picioarele acestuia, sfârtecându-l.

Un alt exemplu de atentat este și cel al împărătesei Elena al Austriei, care a fost înjunghiată de un fanatic.

Dar au existat și teroriști individuali care au schimbat cursul istoriei. Cel mai celebru a fost Gavriilo Princip⁸² care pe 28 iunie 1914 l-a asasinat pe prințul moștenitor Franz Ferdinand. Acest atentat a dus la izbucnirea Primului Război Mondial. De fapt Princip urmărea eliberarea Bosniei de sub jugul Austro-Ungar, nebănuind nici o clipă că de fapt ce catastrofă va declanșa, catastrofă care s-a încheiat cu un bilanț foarte mare de morți.

De aici se poate trage concluzia că de fapt extinderea terorismului nu este o activitate de dată recentă ci ea a existat din cele mai vechi timpuri. Ca mărturie au stat exemplele date mai sus. Însă un avânt din ce în ce mai mare la scară internațională au luat grupurile anarhiste, care operau la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea atât în Europa cât și în America.

Dar putem spune că internaționalizarea terorismului a avut loc abia în anul 1968⁸³, de fapt atunci a apărut terorismul modern. Atunci a fost deturnat un avion care aparținea companiei El Al Isreal Airlines. Acest avion zbura pe ruta Tel-Aviv Roma și el a fost deturnat de către Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei (FPEP). Deși au mai avut loc deturnări de avioane, dar a fost pentru prima dată când deturnarea a fost făcută deoarece avionul aparținea unui anumit transportator și a fost pentru prima dată când pasagerii au fost folosiți ca și ostatici pentru revendicarea unor cereri publice. Bine înțeles că acest incident a tras atenția tuturor jurnaliștilor de pe întregul glob, iar fondatorul FPEP a ținut să precizeze următoarele : "cel puțin lumea vorbește despre noi acum "⁸⁴.

Cooperarea dintre organizațiile extremiste, care au început în anul 1970⁸⁵, adică cooperarea dintre grupările palestiniene cu cele europene reprezintă un alt aspect al internaționalizării terorismului. Alte exemple mai sunt operațiunile comune dintre FPEP și Armata Roșie Japoneză (ARJ), precum și Armata Republicană Irlandeză (IRA), care a exportat bombe în regiuni din Columbia.

Odată cu prăbușirea comunismului la sfârșitul secolului al XX-lea care a fost reprezentat printr-un sistem totalitar s-a rupt și echilibrul dintre marile puteri al lumii care erau reprezentate prin SUA și URSS, ruptură care a înclinat balanța puterii în favoarea SUA, care astfel a devenit singura mare putere a lumii. Acum teroriștii încearcă să impună fundamentalismul islamic. Tot acum au loc cele mai sângeroase acte teroriste. Marea majoritate a acestor acte teroriste au fost revendicate de către organizația Al-Qaida.

⁸² Nicolae Toma, *Considerații privind reprimarea terorismului internațional*, Serviciul Editorial al ministerului de Interne, 1979;

⁸³ <http://terrorism.about.com/od/whatisterroris1/p/Terrorism.htm>.

⁸⁴ http://adevarul.ro/locale/suceava/istoria-terorismului-lume-consideratiprimii-teroristi-istorie-evoluat-terorismul-de-a-lungul-timpului-1_57a60bfe5ab6550cb887cd85/index.html;

⁸⁵ http://adevarul.ro/locale/suceava/istoria-terorismului-lume-consideratiprimii-teroristi-istorie-evoluat-terorismul-de-a-lungul-timpului-1_57a60bfe5ab6550cb887cd85/index.html.

Printre actele teroriste sângeroase din aceea perioadă putem aminti⁸⁶ :

"- în anul 1993, într-o parcare din New York cu un automobil capcană, a avut loc un atac terorist care s-a soldat cu 6 morți și peste 1.000 de răniți;

- în anul 1996, la Cartierul General al Aviației americane, în Arabia Saudită a explodat un automobil capcană, atentat soldat cu 19 militari morți și peste 300 răniți;

- în anul 1997, la Luxor, în Egipt, 50 de turiști străini și 4 egipteni au fost masacrați de către 5 teroriști islamici;

- în anul 1998, au fost atacate ambasadele americane din Kenya și Tanzania, prin explozia a două bombe succesive, atacuri soldate cu zeci de morți și sute de răniți în Tanzania iar în Kenya cu sute de morți printre care și americani și mii de răniți ".

Însă terorismul cel mai agresiv s-a manifestat în Orientul Mijlociu, unde de aproape jumătate de secol se duce o luptă acerbă de către poporul palestinian care lupta pentru crearea propriului stat. Dar cu toate aceste precedente istorice putem spune că sub forma care se manifestă terorismul la începutul mileniului trei, acesta este activitate specifică zilelor noastre. Unii specialiști chiar au afirmat că ne aflăm la începutul unei ere a terorismului. Asta și datorită faptului că au crescut numărul grupărilor teroriste și totodată a crescut și numărul țărilor în care aceste grupări activează.

Însă atentatul care a zguduit lumea la începutul secolului al XXI-lea a fost cel de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite ale Americii. Acest atentat a fost pus la cale și revendicat de organizația Al-Qaeda. Atunci patru avioane au fost deturnate. Două dintre ele a avut ca țintă Turnurile Gemene din New York, altul a căzut pe clădirea Pentagonului, iar al patrulea a căzut într-o zonă nelocuită. Cele patru avioane erau pline cu pasageri, iar pasagerii din ultimul avion s-au luptat cu teroriștii stricându-le planurile și din această cauză acest ultim avion s-a prăbușit într-o zonă nelocuită. Bilanțul acestei tragedii a fost de 3.000 de morți și peste 9.000 de răniți⁸⁷.

Motivul acestor atentate a fost ura și resentimentele față de americani a islamiștilor datorită implicării Statelor Unite ale Americii în zona Golfului Persic și a Orientului Mijlociu, precum și staționarea trupelor americane în Arabia Saudită. După acest atentat americanii au declarat război terorismului și împreună cu alți aliați au trimis trupe în Afganistan, Irak și acordă sprijin Israelului în conflictul arabo izraelian.

Alte atentate care au avut loc după atentatul din 11 septembrie 2001 și au fost revendicate de organizația Al-Qaeda sunt :

" – 11 martie 2004 patru trenuri au sărit în aer la Madrid, atentat care s-a soldat cu 191 de morți și 1.900 de răniți;

- 7 iulie 2005 trei metrouri și un autobuz au fost aruncate în aer la Londra, atentat soldat cu 56 de morți și 800 de răniți"⁸⁸.

În urma celor arătate mai sus putem trage unele concluzii și anume⁸⁹ :

terorismul internațional reprezintă un ansamblu de acte criminale care sunt puse în evidență prin asasinat, răpiri, distrugeri sau incendieri;

⁸⁶ Jean Luc Marret, *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, București, 2002;

⁸⁷<http://www.historytoday.com/blog/2011/09/terrorism-historical-context>.

⁸⁸ transilvaniareporter.ro/reportaj/istoria-si-evolutia-terorismului/;

⁸⁹ Dr. I. Bodunescu, *Flagelul terorismului internațional*, Editura Militară, București, 1978.

terorismul internațional este o acțiune care este motivată politic. Acest lucru se poate explica în felul următor și anume un anumit grup politic extremist de obicei recurge la acte de violență pentru aș susține cauza, chiar dacă actele lor de violență sunt îndreptate asupra unor oameni nevinovați, sau asupra unor oameni care nu au nici o legătură cu actul terorist; iar acest tip de terorism se numește internațional deoarece el depășește granițele unui stat comițând acte teroriste într-o țară străină.

1.2. Tipuri de terorism internațional

Ca o definiție a terorismului putem spune că el este o formă de violență brutală, care este îndreptată asupra unor persoane nevinovate, cu scopul de a intimida și paraliza pe toți membrii comunității sau societății vizate.

O descriere mai elocventă a terorismului a fost realizată de **Henry Kissinger**, care spunea următoarele :

"Teroriștii sunt nemiloși, dar puțin numeroși. Ei nu controlează un teritoriu în mod permanent. Dacă activitățile lor sunt stânjenite de forțele de securitate și organele administrative ale tuturor potențialelor victime – dacă nici o țară nu-i va adăposti – ei vor deveni proscriși, obligați progresiv să-și dedice eforturile propriei supraviețuiri. Dacă ei încearcă să conducă o parte dintr-o țară, așa cum s-a întâmplat într-o oarecare măsură în Afganistan, ei pot fi înfrânți prin operații militare. Cheia strategiei antiteroriste devine astfel eliminarea refugiiilor sigure."⁹⁰

Însă în opinia lui Hall Gardner⁹¹ există cel puțin cinci forme de terorism și anume :

1. terorismul anti-statal
2. terorismul susținut de stat
3. terorismul defavorizaților
4. terorismul regimurilor dictatoriale

Terorismul anti-statal urmărește de fapt destabilizarea instituțiilor unui stat și subminarea guvernelor, pe când terorismul susținut de stat urmărește destabilizarea economică și politică a statului rival. Acest lucru se realizează prin anihilarea simpatizanților și a liderilor mișcărilor de opoziție.

Terorismul defavorizaților, sau cum mai este numit de terorismul oamenilor străzii, este un terorism care furnizează recruți, care pot recurge la trafic de droguri, asasinate la comandă și răpiri. Terorismul regimurilor dictatoriale este un terorism care se bazează pe teamă și care urmărește înfricarea indivizilor pentru o mai bună controlare din punct de vedere economic, politic, social și ideologic.

1.2.1. Forme ale terorismului anti-statal

⁹⁰ Henry Kissinger, *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for 21 st Century*, Simon & Schuster, New York, 2002;

⁹¹ Hall Gardner, *Four Forms of terrorism*, www.nthposition.com/fourforms.php.

Scopul celor care practică terorismul anti-statal, nu constă în ocuparea unor teritorii, ci în destabilizarea guvernelor, precum și reducerea sprijinului acordat liderilor. Aceste grupări de teroriști încearcă să genereze conflicte interstatale pentru aducerea la putere a formațiunilor politice care le convin lor. Aceste conflicte sunt generate prin lovituri de stat, asasinate și revoluții.

Una din formele terorismului anti-statal este terorismul tactic⁹², care de fapt alterează procesul electoral. Această alterare a procesului electoral constă prin intimidarea sau amenințarea persoanelor publice și a votanților. Această formă de terorism a fost aplicată de către Hitler și Mussolini pentru acapararea puterii. Aceste tactici de terorism nu fac altceva decât urmăresc slăbirea rezistenței de a lupta precum și voința acestora.

Secolul XX a fost un secol caracterizat printr-un terorism totalitar care a dus un război cu terorismul de stat, război care în cele din urmă a dus la un echilibru care s-a caracterizat prin Războiul Rece.

Terorismul post-modern este un terorism al secolului XXI. În cadrul acestui terorism anti-statal, grupările teroriste urmăresc prin intermediul mijloacelor media să dobândească o recunoaștere oficială a propriilor cauze. Partizanii mișcărilor anti-statale, în cadrul procesului de atragere a cât mai mult sprijin adoptă diverse ideologii. Aceste ideologii pot fi religioase mergând până la seculare, iar scopurile acestora vizează chiar independența națională.

O altă formă a terorismului anti-statal este propaganda pan-islamistă⁹³. În cadrul acestui tip de terorism grupările se angajează în acțiuni de unificare transfrontaliere, a organizațiilor din diferite țări. Această unificare se organizează în vederea formării unei hiper-utopii, care la rândul ei urmărește trezirea populației musulmane în vederea reconstituirii lumii arabe. Strategia pan-islamistă este dată de lozinca " **lovește și nu fugii** ". Această strategie este contrară luptelor de gherilă care au lozinca " **lovește și fugi** ".

1.2.2. Forme de terorism dictatorial

De obicei conducătorul unui stat care se teme de opoziție și de cererile acestei opoziții, poate recurge la niște forme severe de represiune. Recurgând la aceste forme severe de represiune conducătorul respectiv devine terorist dictatorial. Din punct de vedere istoric se poate spune că secolul al XX-lea a generat un terorism dictatorial, marcat prin comiterea de crime. Aceste crime în general au fost colective, care au fost săvârșite împotriva umanității, acte de terorism anti-statal, care au fost făcute de grupuri de partizani sau indivizi anti-statali.

Un astfel de exemplu a fost **Adolf Hitler**, care a folosit un terorism de stat, pentru radicalizarea mișcării național-socialiste. Prin folosirea acestui terorism Hitler a urmărit să instaureze o nouă ordine mondială prin lichidarea slăbiciunilor permissive existente în aceea perioadă, fapte pe care acest terorist le considera că subminau puterea statului totalitar.

⁹² Vocilă Andrei Ion, *Noul Terorism și securitatea europeană : Problematica „ Dușmanului din interior ”*, Academia de Poliție Al. I. Cuza, București, 2010;

⁹³Vocilă Andrei Ion, *op. cit.*

Un alt exemplu este **Stalin**, care prin Gulagul sovietic cât și Hitler prin lagărele de concentrare nu au urmărit altceva decât eliminarea fizică a inamicilor politici existenți și potențiali.

De-a lungul istoriei au existat o serie de exemple de răspândire a metodelor de control a populației. Printre acestea putem exemplifica următoarele :

"- rezervațiile în care erau obligați să trăiască indienii nord-americani;

- lagărele de muncă forțată japoneze;

- strămutările masive de populații din fostele republici sovietice;

- lagărele britanice din Africa de Sud, pentru familiile burilor;

- lagărele din Siberia, Slovenia, Bosnia;

- centrele de internare SUA pentru japonezii americani;

- centrele de tortură ale lui Saddam Husein."⁹⁴

1.2.3. Forme ale terorismului defavorizaților

După cum am arătat mai sus terorismul este un fenomen politico-psihologic. Cu toate acestea în marea majoritatea cazurilor terorismul pe lângă fenomenul politico-psihologic ia și forme apolitice și anume forma de terorism stradal. Acest tip de terorism aparține unei categorii sociale care este permanent defavorizată și este caracterizată prin revolte de stradă, violuri, șantaj, asasinat și răpiri. Din cadrul acestor defavorizați se recrutează mafioții, traficanții de droguri, pirații aerului sau membrii unor bande. Ei la rândul lor sunt folosiți pentru manipularea liderilor sau a fidelilor acestora în diferite scopuri politice, prin șantaje și asasinat la comandă.

Datorită faptului că în țările musulmane ritmul de creștere a populației este foarte alert și în special palierul de vârstă între 15 și 24 de ani au cunoscut o explozie demografică, aceste țări musulmane sunt o pepinieră de furnizare a recruților pentru terorism. Exact cum afirma Samuel P. Huntington⁹⁵ "sporul demografic constituie o amenințare atât la adresa guvernelor musulmane cât și a societății ne-musulmane".

Cu toate acestea nu se poate afirma că este o regulă prin care creșterea demografică și tot odată sărăcia creează terorism. Dar anumiți indivizi din cadrul acestor țări care sunt vulnerabili și care nu au un loc de muncă stabil, găsesc fel și fel de pretexte pentru a recurge la terorism. Ei fac acest lucru fie pentru a răzbuna unele pierderi familiale sau suferințe personale, sau chiar datorită autoidentificării recurg la teroare pentru simplu fapt de a răzbuna un grup pe care ei o percep ca oprimată.

Atât statele slabe care nu sunt capabile să asigure respectarea legii pe teritoriul lor cât și statele bogate, care nu oferă destule libertăți civile populației, sunt expuse pentru a da naștere mișcărilor teroriste. În cazul în care într-o societate nu sunt destule locuri de muncă pentru toți membrii comunității sau dacă nu se pot încadra în cadrul serviciului militar, în cazul în care alte opțiuni societatea nu are să le dea, indivizii alienați din cadrul societății respective, devin foarte

⁹⁴ Vocilă Andrei Ion, *Noul Terorism și securitatea europeană : Problematica „ Dușmanului din interior ”*, Academia de Poliție Al. I. Cuza, București, 2010;

⁹⁵ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 2003.

ușor recruți ai terorismului. Acest lucru se întâmplă deoarece există școli de terorism care le oferă recruților săraci, adăpost, hrană, precum și o interpretare greșită a Coranului. Ca exemplu de astfel de școli putem da **Madrasas din Pakistan și Afganistan**.

Incendierea autoturismelor precum și distrugerile care au fost comise în anul 2005 în lunile octombrie – noiembrie în Franța sunt exemple clare de terorism stradal. Aceste lucruri au fost posibile datorită neintegrării în societate, atât franceză cât și europeană a emigranților din nordul Africii.

Ca și exemple de organizații care practicau terorismul defavorizaților sau stradal sunt :

- KGB-ul sovietic sau Muhabaratul Irakian;
- Panterele Negre, Malcom X, organizații ale anilor 1960 din SUA;
- FARC (Columbian Revolutionary Armed Forces) și rivalul său ELN (National Liberation Army), mișcări care activau în Columbia;
- Calea Luminoasă, mișcări din Peru.

1.3. Particularități și factori determinanți ai terorismului internațional

În funcție de scopurile urmărite de un atac terorist acesta poate avea mai multe forme sau tipuri de manifestare. Astfel că în funcție de cum este adus la îndeplinire scopul pe care și l-a propus un atac terorist acesta poate fi direct sau indirect⁹⁶.

Terorismul direct este aceea acțiune care vizează direct și nemijlocit un scop propus. Ca exemplu de astfel de terorism putem da asasinarea unui șef de stat pentru ca acest șef de stat să fie înlocuit cu un altul care are rolul de a promova anumite reforme așteptate.

Terorismul indirect este aceea acțiune prin care indirect se realizează o infracțiune cu scopul de a duce ulterior la acțiunea teroristă. Un exemplu clar în acest tip de terorism indirect este acela de procurare de materiale explozive, care ulterior sunt folosite de o grupare teroristă în diferite atacuri.

Dar orice act terorist după cum știm are motivul său pentru care este declanșat. În funcție de elementul psihologic care stă la bază și îi îndeamnă pe membrii organizației teroriste precum și mobilul acestor atacuri teroriste putem distinge următoarele tipuri de terorism și anume⁹⁷ :

- terorism social;
- terorism religios;
- terorism de drept comun;
- terorism cultural;
- terorism politic.

Terorismul social este acel tip de terorism care are la bază schimbarea sau distrugerea ordinii sociale a unei orânduiri. Acest tip de terorism se produce de obicei în interiorul unei țări, având un caracter regional intern. Ca exemple de acest tip de terorism putem da terorismul

⁹⁶Bodunescu Ion, *Terorismul - fenomen global*, Editura Tipo Alex, București, 2002;

⁹⁷Geamănu Grigore, *Drept Internațional Contemporan*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

secolului al XIX-lea, care s-a manifestat în întreaga lume și care avea ca scop impunerea unei ideologii în țările respective.

Terorismul religios este de fapt o combinație între terorism și religie. De regulă anumite organizații teroriste de tip religios în marea lor majoritate după comiterea atentatelor teroriste acestea își revendică atât aspecte de terorism social cât și aspecte de terorism politic. În anul de referință 1968, an care a fost considerat de specialiștii americani anul apariției terorismului internațional modern, acționau 13 grupări teroriste, care spuneau că au motivații religioase, dar de fapt actele lor teroriste nu erau incluse în sfera terorismului religios⁹⁸.

În prezent din totalul grupărilor teroriste active, aproape un sfert sunt cele care acționează din motive religioase. Numărul victimelor pe care le produc acești teroriști care acționează pe motive religioase este în creștere tot mai mare, deoarece pe zi ce trece acești teroriști folosesc arme cu un potențial ridicat de distrugere. Un exemplu concret în acest sens putem da atentatul cu bombă care a avut loc în Oklahoma City, la 19 aprilie 1995, atentat care s-a soldat cu 168 de morți și peste 500 de răniți⁹⁹. Acest atentat a fost făcut de către un fundamentalist creștin, care la rândul lui făcea parte dintr-o mișcare care lupta împotriva așa ziselor "opresiuni" ale instituțiilor guvernamentale. La vremea respectivă acest atentat a fost socotit cel mai sângeros atentat care a avut loc până atunci pe teritoriul Statelor Unite.

Terorismul religios de fapt nu aparține nici uneia dintre religii, fie ea musulmană, creștină sau iudaică. Acest tip de terorism de fapt reprezintă un produs practicat de un grup restrâns de extremiști care altfel nu pot să își atingă în mod democratic și pașnic obiectivele. Violenta pe care o practică acești teroriști nu este specifică nici uneia dintre religii, iar amploarea atentatelor provocate de acești teroriști depinde de modul în care societatea în care aceștia conviețuiesc cum îi poate integra și îi poate supune unui control social adecvat.

Lumea arabă reprezintă un mediu prielnic dezvoltării terorismului religios, deoarece aici totdeauna teritoriul, populația sau resursele naturale au fost folosit drept scop împotriva adversarului. Aceste lucruri duc inevitabil către un extremist și fundamentalism religios.

Bruce Hoffman în lucrarea sa **Inside Terrorism**, pe care a publicat-o în anul 1998 a arătat următoarele particularități ale terorismului religios¹⁰⁰:

- terorismul religios recurge doar la propria entitate fără a recurge la alte entități;
- teroriștii religioși nu se tem de represalii și ei caută să elimine un număr cât mai mare de dușmani;
- terorismul religios nu are o funcție politică ci are o funcție transcendentală.

O altă particularitate a acestui tip de terorism este faptul că violența religioasă cu care aceștia acționează este condiționată de către fanatism. După cum am mai spus nici o religie nu îndeamnă la vătămarea semenilor. De fapt singura condiție a acestor teroriști **sine qua non** este aceea de a recurge la violență, desconsiderând din start normele sociale. Deși fanatismul se poate întâlni și alte tipuri de terorism, în cadrul terorismului religios **fanatismul** reprezintă elementul central pentru realizarea unui atac sinucigaș pentru exterminarea semenilor.

⁹⁸Hoffman Bruce, *Implicațiile terorismului motivat de imperative religioase*, studiu RAND Corporation, 1993;

⁹⁹Arădăvoaice Gheorghe, Naghi Gheorghe, Niță Dan, *Terorism, Antiterorism, Contraterorism*, Editura Antet, București, 1997;

¹⁰⁰Hoffman Bruce, *Inside Terrorism*, Questia Library, New York, 1998.

Așa cum spunea Santayana George că "teroarea nu mai reprezintă un mijloc de obținere a unor avantaje prin practici ilegale ci teroarea este un scop în sine unde fanatismul înseamnă să-ți dublezi eforturile când ai uitat scopul"¹⁰¹.

Terorismul de drept comun este acel terorism care este sub incidența legii penale. Adică acest tip de terorism este considerat o infracțiune comună, dar metoda de execuție a acestei infracțiuni comune este caracterizată de teroare. Ca și exemplu putem da acele acțiuni care vizează șantajul, sau luarea de bani pentru asigurarea protecției, dar acțiuni care sunt impuse prin teroare.

Terorismul cultural este acel terorism care de fapt este înfăptuit pentru distrugerea valorilor culturale ale unui stat. Acest tip de terorism se bazează pe distrugerea sistemelor de valori și nu pe o confruntare. Terorismul cultural se poate manifesta prin mai multe forme. Dintre aceste forme putem aminti invadarea piețelor cu filme care cultivă violența, pornografia, distrugerea simbolurilor unui stat.

Terorismul politic se caracterizează prin aceea că elementul subiectiv al infracțiunii este îndreptat către organele sau reprezentanții unui stat, sau chiar împotriva organizării politice a statului respectiv. Terorismul politic are drept scop ca prin agresiune să rupă relațiile diplomatice și să înlăture din anumite posturi pe liderii politici sau chiar pe șefii de stat. În funcție de scopul urmărit de către teroriști, de către ținta urmărită de aceștia precum și de cei care i-au parte la aceste acte teroriste terorismul politic se manifestă prin mai multe forme.

După clasificarea pe care a făcut-o Constantin Onișoru terorismul politic are următoarele forme¹⁰² :

- terorismul explicit sau implicit, terorism care este pus în aplicare în toate statele care au regimuri totalitare;

- terorismul care este exercitat de către organizațiile extremiste. Astfel că majoritatea organizațiilor teroriste, atât din Europa cât și din America Latină au ideologii comuniste și chiar neo-naziste la baza lor¹⁰³;

- terorismul care se duce împotriva intelectualității, precum și a gândirii libere, terorism care se practică în țări ca și Nigeria și Coreea de Sud. Acest tip de terorism se numește terorismul puterii discreționare;

- terorismul care este practicat de către persoanele influente, grupuri de presiune sau grupuri de interese.

Terorismul politic este un terorism care are ca obiectiv cucerirea puterii politice, lucru pe care îl face doar prin violență. Teroriștii politici fac acest lucru doar pentru crearea unei stări de haos. Terorismul politic a apărut și dezvoltat în lume foarte târziu. Primele acțiuni de genul terorismului politic s-au înregistrat în Europa la începutul secolului al XX-lea și mai exact în Croația. În timpul celui de-al doilea război mondial, în Croația a apărut mișcarea Neo-Ustashism, care era un regim fascist Ustasha. Această organizație denumită Organizația Revoluționară Croată a fost una dintre cele mai atroce organizații din Europa. Această organizație cu regim fascist a fost o mișcare

¹⁰¹Santayana George, *Encarta World English Dictionary*, Microsoft Corporation, 2001;

¹⁰² Onișoru Constantin, *Terorismul politic. Teorie, tactici, contramăsuri*, Revista Impact Strategic, nr. 1-2, 2003;

¹⁰³ Colectiv de autori, *Dimensiunea geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului*, Editura AISM, București, 2002.

naționalistă de dreapta, fiind implicată în foarte multe atacuri teroriste din Iugoslavia. Tot odată această organizație a fost implicată între anii 1991-1995 în multe acțiuni teroriste în timpul războiului pentru Independența Croației.

O altă clasificare a terorismului este în funcție de mijloacele folosite de teroriști în atacurile teroriste. Astfel putem spune că avem următoarele tipuri de terorism :

- terorism nuclear, chimic, biologic;
- terorism tradițional;
- terorism electronic.

Terorismul nuclear, chimic și biologic este acel terorism în care sunt folosite arme nucleare, chimice și biologice. Acest tip de terorism este foarte periculos, deoarece el isterizează întreaga planetă numai la auzul unui posibil atac terorist de acest gen. Un exemplu clar de acest fel a fost războiul din Irak, care de fapt a pornit de la un zvon că această țară deține arme nucleare pe care ar putea să le folosească împotriva umanității. În realitatea de fapt s-a adevărit că a fost o informație falsă, dar cu toate acestea au murit foarte mulți oameni nevinovați. Din acest exemplu s-a putut vedea că folosirea acestor arme poate duce la distrugerea orașelor întregi și uciderea a numeroase vieți omenești.

Terorismul mileniului trei este un terorism care este condus de o mână de indivizi fanatici, care duc un război nedeclarat, care nu au un dușman precis și care ies la suprafață brusc, omorând oameni nevinovați și chiar sinucigându-se pentru cauza pentru care luptă.

Terorismul tradițional este acel terorism care folosește mijloace tradiționale pentru atacurile pe care le comite. Printre mijloacele și metodele folosite de către terorismul tradițional putem aminti :

- atentate asupra unor persoane publice;
- atentate cu bombă;
- atentate cu mașini capcană.

Terorismul electronic este acel terorism prin care teroriștii urmăresc distrugerea sistemelor de calculatoare și mai ales acele sisteme de calculatoare care au valoare strategică. Odată cu distrugerea informației din cadrul sistemelor de calculatoare se poate crea un haos în controlul traficului aerian, precum și în cadrul altor mijloace de transport, alterarea serviciului securității naționale și a sistemului bancar. În cadrul terorismului electronic se acționează imprevizibil și de marea majoritatea dăților anonim.

CONCLUZII

Terorismul desemnează acte de tip inuman, care prin formele ei de manifestare dau naștere la acte prevestitoare de ceva foarte rău. Ca și fenomen atât terorismul cât și grupările teroriste reprezintă în secolul nostru una dintre cele mai grave amenințări la adresa multor națiuni ale planetei.

În plan economic amenințarea teroristă face ca instituțiile statului în materie de securitate să fie permanent în alertă, iar pericolul terorist este perceput ca un generator de consumuri de resurse financiare și materiale a tuturor statelor lumii pentru asigurarea securității naționale.

În plan militar terorismul a dus la formarea Coaliției internaționale de luptă împotriva terorismului și totodată la reorganizarea fiecărui stat democratic de a-și reorganiza forțele armate ca să fie capabile în orice moment să lupte împotriva terorismului.

În plan psihosocial, amenințarea teroristă are ca efect afectarea climatului și a relațiilor interumane care au ca și cauză teama producerii unui atac terorist pe teritoriul lor național. Totodată această amenințare teroristă poate diminua încrederea populației în capacitatea instituțiilor de a combate actele teroriste.

În plan uman terorismul internațional a acționat prin restrângerea unor drepturi ale omului, măsurile de supraveghere ale unor instituții ale statului precum și firme care sunt private de securitate, precum și înăsprirea controlului la frontiere.

În concluzie putem afirma că Turcia de mai mult timp trăiește în stare de alertă. Această stare de alertă este datorată de o serie de atacuri teroriste care de fapt sunt legate de conflictul care există între actuala putere și kurzi, precum și aceste atacuri teroriste mai sunt atribuite și grupării jihadiste SI.

Ziua de 14 iulie pentru întreaga Franță nu va mai fi ziua în care se sărbătorește căderea Bastiliei ci de acum va fi ziua în care francezii își vor aduce aminte de cei peste 80 de oameni care au fost spulberați de pe promenada Coastei de Azur, ducând astfel împreună cu întreaga lume civilizată la o luptă cu barbaria islamistă.

Despre organizația Al-Qaeda putem spune că nici în ziua de astăzi nu este cunoscută de fapt în ce categorie ar putea să fie încadrată. Având în vedere că a fost pusă la cale de către CIA, nu se știe dacă poate fi încadrată în categoria unei creații scăpate de sub control a acestor servicii secrete sau este o diversiune de succes a CIA.

Principalele tragedii care au avut loc în Germania se datorează invitației cancelarului german Angela Merkel a milioane de musulmani refugiați din țările arabe. Odată cu acești refugiați care au sosit în Europa au fost o groază de teroriști care au cerut azil politic pentru a putea pe urmă să execute la comandă diferite atentate teroriste.

În ciuda cifrelor arătate de către Reuters, putem spune că la ora actuală întreaga lume se teme și luptă mai mult împotriva actelor de terorism decât împotriva sărăciei.

BIBLIOGRAFIE

1. Arădăvoaice Ghe., Naghi Ghe., Niță D., *Terorism, Antiterorism, Contraterorism*, Editura Antet, București, 1997
2. Prof. univ. dr. Andreescu A., dr. Popescu I., col. (r) Rădulescu N., subcomisar Popescu N., *Terorismul internațional, flagel al lumii contemporane*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2003.
3. Bruce H., *Inside Terrorism*, Questia Library, New York, 1998
4. Bruce H., *Implicațiile terorismului motivat de imperative religioase*, studiu RAND Corporation, 1993
5. Bodunescu I., *Terorismul - fenomen global*, Editura Tipo Alex, București, 2002
6. Bodunescu I., *Flagelul terorismului internațional*, Editura Militară, București, 1978
7. Crevelde M. V., „In Wake of Terrorism, Modern Armies Prove to Be Dinosaurs of Defense”, *New Perspectives Quarterly*, Vol. 13, Nr. 4, Fall 1996
8. Diaconu D. V., *Terorismul. Repere juridice și istorice*, Editura All Beck, București, 2004

9. Ferchedau – Muntean M. and others, *Terorismul – istoric, forme, combatere. Culegere de studii*. Editura Omega, 2001
10. Geamănu G., *Drept Internațional Contemporan*, Editura Didactică și Pedagogică, București
11. Gardner H., *Four Forms of terrorism*, [www. nthposition.com/fourforms.php](http://www.nthposition.com/fourforms.php)
12. Huntington S. P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 2003
13. Kissinger H., *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for 21 st Century*, Simon & Schuster, New York, 2002
14. Malik S.K., *The Quranic Concept of War* (Lahore, India : Wajidalis, 1979), citat de Yossef Bodansky, *Bin Laden* (Roosevelt, Calif : Prima Publishing, 1999)
15. Marret J. L., *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, București, 2002
16. Naeker F., *Terroeur et terrorism*, Flammarion, Paris, 1976
17. Onișoru C., *Terorismul politic. Teorie, tactici, contramăsuri*, Revista Impact Strategic, nr. 1-2, 2003
18. Santayana G., *Encarta World English Dictionary*, Microsoft Corporation, 2001
19. Toma N., *Considerații privind reprimarea terorismului internațional*, Serviciul Editorial al ministerului de Interne, 1979
20. Vocilă A. I., *Noul Terorism și securitatea europeană : Problematika ,, Dușmanului din interior "*, Academia de Poliție Al. I. Cuza, București, 2010
21. Colectiv de autori, *Dimensiunea geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului*, Editura AISM, București, 2002

Site-uri

<http://terrorism.about.com/od/whatisterroris1/p/Terrorism.htm>
http://adevarul.ro/locale/suceava/istoria-terorismului-lume-consideratiprimii-teroristi-istorie-evoluat-terorismul-de-a-lungul-timpului-1_57a60bfe5ab6550cb887cd85/index.html
http://adevarul.ro/locale/suceava/istoria-terorismului-lume-consideratiprimii-teroristi-istorie-evoluat-terorismul-de-a-lungul-timpului-1_57a60bfe5ab6550cb887cd85/index.html
<http://www.historytoday.com/blog/2011/09/terrorism-historical-context>
<http://transilvaniareporter.ro/reportaj/istoria-si-evolutia-terorismului/>
<http://www.economist.com/news/leaders/21701489-how-turkey-has-made-itself-soft-target-turkeys-agony>
<http://www.evz.ro/atentatul-din-turcia-premierul-promite-masuri-strict-de-securitate-la-granita-cu-siria.html>
<http://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/cel-mai-grav-atentat-din-istoria-turciei-95-de-morti-si-246-de-raniti-la-ankara-446504>
https://ro.wikipedia.org/wiki/Partidul_Muncitorilor_din_Kurdistan
<http://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/lovitura-pentru-presedintele-erdogan-la-alegerile-parlamentare-din-turcia-401016>
<http://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/istoria-conflictului-turciei-cu-pkk-425321>
<http://stirileprotv.ro/stiri/international/explozie-in-istanbul-intr-o-zona-turistica-sunt-mai-multe-victime.html>
<http://www.agerpres.ro/externe/2016/02/17/alerta-turcia-explozie-violenta-la-ankara-soldata-cu-cinci-morti-si-zece-raniti-19-19-40>
<http://www.evz.ro/explozie-la-ankara-5-morti-si-cel-putin-10-raniti.html>
<https://www.agerpres.ro/flux-documentare/2016/07/23/cele-mai-grave-atacuri-armate-si-atentate-teroriste-din-europa-intre-2004-si-2016-cronologie--10-42-43>
<http://www.evz.ro/explozie-de-proportii-in-centrul-orasului-ankara-langa-sediile-mai-multor-cladiri-guvernamentale-cel-putin-28-de-oameni-au-murit-update.html>
<http://www.agerpres.ro/externe/2016/03/19/turcia-explozie-pe-o-artera-pietonala-din-istanbul-11-19-45>

<http://www.evz.ro/inca-un-atentat-in-turcia-o-explozie-majora-s-a-produs-in-centrul-istanbulului-mai-multi-oameni-au-fost-raniti.html>
<http://www.mediafax.ro/externe/atentat-in-principala-autogara-din-orasul-turc-diyarbakir-cel-putin-sapte-morti-si-zeci-de-raniti-atentatul-atribuit-grupului-insurgent-pkk-video-15180322>
<http://www.evz.ro/atentat-pkk-in-turcia-cinci-soldati-si-au-pierdut-viata.html>
<http://www.agerpres.ro/externe/2016/07/09/turcia-11-soldati-raniti-in-urma-unui-atac-armat-comis-de-militantii-kurzi-in-sud-estul-tarii-15-02-01>
<http://www.agerpres.ro/externe/2016/04/27/turcia-atentat-sinucigas-in-orasul-bursa-soldat-cu-cel-putin-zece-raniti-19-13-18>
<http://stirileprotv.ro/stiri/international/explozie-in-istanbul-in-apropierea-unei-statii-de-autobuz-mai-multe-persoane-au-fost-ranite.html>
<http://stirileprotv.ro/stiri/international/atentat-terorist-pe-aeroportul-aturk-din-istanbul-bilant-actualizat-cel-putin-36-de-morti-si-pest-147-de-raniti-update.html>
<http://stirileprotv.ro/stiri/international/atentat-terorist-in-turcia-un-kamikaze-a-detonat-o-bomba-la-o-nunta-aproape-100-de-oameni-ucisi-sau-raniti.html>
<https://www.agerpres.ro/externe/2016/12/10/alerta-turcia-explozie-la-istanbul-aproape-de-stadionul-lui-besiktas-22-08-04>
http://www.stiripesurse.ro/masacru-in-turcia-in-atentatul-de-anul-nou-din-istanbul-ultimul-bilan-e-negru_1171697.html
<http://www.ziare.com/europa/franta/franta-e-cea-mai-amenintata-tara-din-cauza-politicilor-interne-si-externe-analiza-reuters-1429299>
<http://www.mediafax.ro/externe/charlie-hebdo-difuzase-cu-putin-inaintea-atacului-o-caricatura-cu-liderul-grupului-stat-islamic-13752796>
<http://www.mediafax.ro/externe/masacru-la-sediul-unui-ziar-din-paris-cel-putin-12-oameni-printre-care-directorul-si-alti-trei-caricaturisti-au-fost-ucisi-hollande-decreteaza-doliu-national-imagini-din-timpul-atacului-live-text-13752447>
<http://stirileprotv.ro/stiri/international/stare-de-alerta-in-paris-presedintele-frantei-evacuat-de-pe-stade-de-france-dupa-mai-multe-explozii-si-atacuri-armate.html>
<http://stirileprotv.ro/stiri/international/stare-de-alerta-in-paris-presedintele-frantei-evacuat-de-pe-stade-de-france-dupa-mai-multe-explozii-si-atacuri-armate.html>
<http://stirileprotv.ro/stiri/international/atac-terorist-in-franta-un-camion-a-lovit-in-multimea-adunata-la-nisa-bfmtv-sunt-30-de-morti-si-100-de-raniti.html>
<http://www.descopera.ro/cultura/5387032-ce-mai-face-al-qaeda>
http://istoria.md/articol/155/Atentatele_din_SUA_de_la_11_septembrie_2001
<http://www.mediafax.ro/externe/atacul-la-charlie-hebdo-revendicat-de-al-qaida-in-peninsula-arabia-vor-fi-noi-atacuri-in-sua-franta-si-marea-britanie-din-cauza-actelor-de-blasfemie-13758231>
<http://www.ziare.com/international/terorism/departamentul-de-stat-grupurile-afiliate-al-qaida-raman-principala-amenintare-1181928>
http://adevarul.ro/international/europa/cum-ajuns-belgia-raiul-jihadistilor-1_56f4107e5ab6550cb82fc113/index.html
<http://www.evz.ro/teroare-in-belgia-doua-explozii-pe-aeroportul-din-bruxelles.html>
<http://www.mediafax.ro/externe/retrospectiva-2016-atentatele-teroriste-care-au-marcate-europa-16040841>
[https://ro.wikipedia.org/wiki/Atentatul_din_M%C3%BCnchen_\(2016\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Atentatul_din_M%C3%BCnchen_(2016))
<http://www.telegrafonline.ro/germania-in-alerta-atac-terorist-in-munchen>
<http://www.libertatea.ro/stiri/atentat-in-piata-de-craciun-din-berlin-1690483>
https://www.dcnews.ro/trump-reac-ie-exploziva-dupa-atacul-din-berlin_526426.html

TERORISMUL – STUDIU DE CAZ AL QAEDA

Conf.univ.dr. TĂTAR DAN CRISTIAN
Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj
Facultatea de Drept
CREȚU PATRICIA ALINA– masterand
Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj
Facultatea de Drept

Rezumat: *Terorismul a devenit odată cu globalizarea, mai periculos la adresa securității și singura modalitate ca statele să fie mereu pregătite în fața unor eventuale amenințări este modernizarea continuă a organizării și a tehnologiei.*

Pentru a combate acest fenomen, nu este suficient să creăm doar strategii de apărare. Este necesar să avem în vedere și eliminarea nedreptății, a inegalității, a discriminării. Globalizarea necesită un suport global. Dacă se comit acte care sunt împotriva valorilor unui stat și amenință siguranța celui stat, nu putem ignora aceste acțiuni fără să ne gândim că ne va fi afectată securitatea. Lupta actuală împotriva terorismului nu este o luptă între civilizații, ci o luptă pentru apărarea culturii și valorilor mondiale. Faptul că seucid oameni nevinovați, este doar pentru a se distra atenția.

Abstract: *In the context of globalization, terrorism has become more dangerous to security and the only way for states to be always prepared in the case of possible threats is to continuously modernize their structure and technology. In order to fight this phenomenon, it is not enough to create new strategies of defense. It is necessary to take into consideration the eradication of injustice, inequality, discrimination. Globalization needs a global support. If acts against the values of a state are committed and threaten the security of a state, we cannot ignore these actions without thinking that our security is affected. The present fight against terrorism is not a fight between civilizations, but a fight for protecting global culture and values. The fact that innocent people are killed is only to divert attention.*

Prezentul, mai exact epoca contemporană, este caracterizat prin competiția dintre diverșii actori ce evoluează în arena internațională, state și non-state. Ordinea internațională actuală cât și cea previzibilă pentru viitor sunt rezultatul manifestării forțelor și a definirii tendințelor acestora în configurarea raporturilor de putere pe plan mondial, încadrate fenomenului globalizării cu efectele sale, atât pozitive, dar și negative. A avea cunoștințe despre forțele și tendințele care acționează în mediul strategic de securitate este important, căci numai pornind de la o analiză realistă a mediului de securitate se pot proiecta obiectivele ce decurg din interesele naționale, se pot realiza politicile și programele de implementare pentru apărare. Impactul globalizării asupra raportului dintre securitatea națională și securitatea internațională se manifestă și în ceea ce privește apariția și manifestarea a noi provocări.

Amenințările globale nu s-au redus, doar s-au modificat, iar în data de 11 septembrie 2001 producându-se o schimbare la nivel global, fapt care i-a determinat pe unii analiști să considere că a început cel de-al patrulea război mondial. În prezent, omenirea este pusă în situația de a se adapta unui sistem nou de valori pentru a menține un echilibru al securității.

Securitatea statelor a devenit în prezent o necesitate categorică și necondiționată la nivel global. Din acest motiv, în contextul globalizării, este necesar să privim terorismul ca o problemă la nivel internațional. Abordarea temei din prezenta lucrare, este motivată de dinamica actuală a relațiilor internaționale. Lucrarea de față își propune să analizeze posibilitatea că terorismul internațional a evoluat ca urmare a proceselor declanșate de globalizare.

Evenimentele ce au avut loc, atât în ultima perioadă, cât și de-a lungul istoriei ne-a determinat să încercăm să aflăm de unde, de ce, și cum a luat naștere fenomenul de terorism islamic. Existența unor lucrări și cercetări din ce în ce mai specializate și documentate, ne-a oferit o modalitate de a determina și de a înțelege parțial care sunt cauzele și motivele ce au dus la apariția terorismului și care este modul său de a se manifesta. Organizațiile teroriste sunt entități cu forme de manifestare total imprevizibile, și oricât de mult a fost analizat fenomenul terorist, niciodată nu vor fi cunoscute și anticipate în totalitate acțiunile realizate de aceste organizații, ceea ce face din terorism o temă extrem de actuală.

Întrebările la care voi răspunde prin prezentarea acestei lucrări și prin care este evidențiat faptul că fenomenul globalizării reprezintă un factor care contribuie la evoluția terorismului internațional sunt următoarele:

- A. Din ce motiv a fost declanșat acest conflict sau când a început?
- B. Care sunt procesele prin care i s-a permis rețelei teroriste Al-Qaeda să evolueze?

Globalizarea - delimitări conceptuale

În zilele noastre, fenomenul **globalizării** a devenit un subiect de o importanță tot mai ridicată, fiind dezbătut deseori, fapt care l-a făcut să fie elementul definitoriu al sfârșitului secolului al XX-lea. Pentru a putea înțelege pe deplin și pentru a analiza ce impact a avut globalizarea și dacă a avut un impact asupra terorismului, trebuie să înțelegem mai întâi acest termen, respectiv globalizarea. Bineînțeles că există teorii și definiții, întrucât de-a lungul istoriei s-a încercat a se defini și a se stabili importanța globalizării din mai multe puncte de vedere. Așadar, pentru început, voi începe de la două afirmații ce mi-au atras atenția prin sinceritatea lor și care lasă în același timp un loc de reflecție:

„Globalizarea este o sursă de noi provocări pentru umanitate. Numai o organizare mondială este capabilă să facă față provocărilor la nivel planetar. Când acționăm împreună, suntem mai puțin vulnerabili față de catastrofele ce ne lovesc pe fiecare dintre noi“.

Kofi Annan

“Globalizarea nu este altceva decât noul nume al politicii hegemonice americane.”

Henry Kissinger

Termenul de **globalizare** este unul extrem de controversat, încât nici până astăzi nu s-a ajuns la o definire completă întrucât nu există o definiție a globalizării într-o formă universal acceptată și probabil,

nici definită, deși, unii autori au încercat să-i definească componenta politică, iar alții cea economică. În ceea ce urmează vă vom oferi o serie de definiții care încearcă să explice fenomenul în ansamblu, dar și definiții specifice, care definesc fenomenul pe domeniul politic.

Keith Porter a încercat o primă definire a acestui fenomen al globalizării prin care susține faptul că „oamenii de pe glob sunt mult mai conectați între ei decât înainte. Informațiile și banii circulă mai repede decât oricând. Bunurile și serviciile produse într-o parte a lumii sunt din ce în ce disponibile în toate părțile lumii. Călătoriile internaționale sunt mai frecvente. Comunicarea internațională este banală. Acest fenomen a fost intitulat "globalizare".¹⁰⁴

Prin acest proces al globalizării au fost cuprinse toate domeniile internaționale, astfel că “globalizarea se referă la **multiplicarea legăturilor și interconexiunilor dintre statele și societățile** care fac parte în prezent din sistemul mondial. Ea descrie procesul prin care evenimentele, deciziile și activitățile desfășurate într-o parte a lumii au consecințe semnificative pentru indivizi și comunități situate la mari distanțe una de alta. Globalizarea are **două trăsături distincte**: sfera de acțiune (întinderea) și intensitatea (sau adâncimea). Pe de o parte, **ea definește un set de procese** care cuprind aproape tot globul, sau operează pretutindeni în lume, fapt ce împrumută acestui concept o conotație spațială. Pe de altă parte, ea presupune **intensificarea nivelurilor de interacțiune, interconectare sau interdependența** între statele și societățile care alcătuiesc comunitatea mondială. Prin urmare, alături de extinderea legăturilor are loc o adâncire a proceselor globale”¹⁰⁵.

Fenomenul globalizării a ajuns în momentul în care implică dezvoltarea atât economiei, cât și dezvoltarea științei și tehnologiei. Oleg Serebrian definește globalizarea ca fiind “procesul de integrare a economiilor internaționale care conduce la crearea unui sistem mondial unic. Semne ale globalizării au fost apărut deja înainte de primul război mondial. Globalizarea nu se reduce doar la aspectul economic ci și la cel cultural cât și informațional. Acest fenomen este cel mai dinamic și mai extins proces geopolitic din lumea contemporană. Printre efectele ei se numără erodarea treptată a unor concepții pilot ale geopolitici: cum ar fi **frontiera, teritorialitatea sau sfera de influență** și creșterea rolului unor noi actori ai politici internaționale: **organizațiile internaționale și companiile transnaționale** în detrimentul statelor, fenomene însoțite și de revizuirea ideilor privind **suveranitatea, statul-națiune și națiunea**”¹⁰⁶. Sfera sa de cuprindere este așadar extrem de complexă, fapt care l-a transformat în principalul factor activ al acestui secol.

Anthony Giddens vorbește despre globalizare în sensul „intensificării relațiilor sociale de pretutindeni, prin care locuri aflate la mare distanță unele de celelalte ajung să se interconecteze astfel încât

¹⁰⁴ Keith Porter, *Globalization: What Is It? New Era Replaces Cold War and Space Age*, disponibil pe usforeignpolicy.about.com/od/trade/a/whatisgz.htm, traducere proprie.

¹⁰⁵ Dunning, J., *The Advent of Alliance Capitalism*, în *The New Globalization and Developing Countries*, United Nations University Press, New York, 1997;

¹⁰⁶ Oleg Serebrian, *Dicționar de Geopolitică*, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 111;

evenimentele dintr-un loc sunt marcate de procese care au loc într-un loc de la multi kilometri depărtare și viceversa”.¹⁰⁷

“Globalizarea este de obicei analizată dintr-o perspectivă multidimensională. Conform lui Gideons include răspândirea a patru caracteristici instituționale ale modernității care s-au concretizat: **sistem global al statelor națiune, o ordine globală militară, o lumecapitalistă** din punctul de vedere al economiei și **o diviziune internațională a muncii**. Held a identificat șapte aspecte ale globalizării. Aceste șapte aspecte se manifestă la nivel: **politic**, care se manifestă prin răspândirea statelor națiune și a guvernării “multi-level”, **expansiunea violenței organizate**, inclusiv cea a războiului și a producției de armament, **apariția comerțului global și a pieței mondiale, finanțele globale, puterea corporată și apariția rețelilor de producție globală**, în mod special creșterea rolului corporațiilor transnaționale, **migrația globală, globalizarea la nivel cultural, globalizarea problemelor de mediu**.”¹⁰⁸ Globalizarea reprezintă în temeni simpli, o serie de schimbări în cadrul mai multor nivele: social, economic, politic, cultural. Acest fenomen ajută prin faptul că contribuie la extinderea și accelerarea schimbului de idei și de mărfuri, lucru care este foarte ușor de observat mai ales pe plan local.

“Globalizarea acoperă sensuri alternative:

- a) ca o **consecință a interdependențelor** crescândă dintre țări pe fondul liberalizării comerțului internațional și al internaționalizării piețelor centrate pe ideile, între alții, ale lui Krugman (1996) privind funcționarea economiei internaționale;
- b) ca expresie a **triumfului absolut al liberalismului**, imaginat în jurul ideii lui Fukuyama (1994) privind „sfârșitul istoriei” – Conceptul TINA (There is no Alternative);
- c) ca o soluție a **gestiunii instituționale a distribuirii puterii**, văzută ca acces la resurse, ce presupune reforma instituțiilor Bretton Woods și ale ONU, idei promovate cu insistență de J. Stiglitz (2005);
- d) ca **formulă de sinteză** care include procesele emergente postcomuniste și postcapitaliste, structurată în jurul ideilor lui Wallerstein (2005) privind sistemul mondial (TIA – There is Alternative)”¹⁰⁹.

Definiția bunului simț: “Globalizarea este procesul prin care oamenii de oriunde înțeleg să accepte ceea ce-i aseamănă, punând în surdină ceea ce-i separă”.¹¹⁰

Definiția pozitivă: “Globalizarea este un proces de tranziție care include toate formulele de organizare socială ca finalitate atât a tranziției postcomuniste, cât și a celei postcapitaliste, adică exact ceea ce ar da sens ambelor procese, tranziția globală”.¹¹¹

¹⁰⁷ **Ioan Bojor, Globalizarea (I). Definiții. Ce este globalizarea? disponibil pe [www.afladespre.manager.ro/globalizarea-\(i\)-definitii-ce-este-globalizarea-1724.htm](http://www.afladespre.manager.ro/globalizarea-(i)-definitii-ce-este-globalizarea-1724.htm);**

¹⁰⁸ Anne Mette Kjaer, *Governance*, Cambridge, Polity Press, 2004, p. 65;

¹⁰⁹ Marin Dinu, *Globalizarea ca proiect pentru modernitate*, lucrare prezentată la Simpozionul “Economie societate și civilizație”, disponibil pe www.dinumarin.ro/pdf/articole/globalizarea_ca_proiect_ro.pdf;

¹¹⁰ Marin Dinu, *Globalizarea și aproximările ei*, Ed. Economică, București, 2004, p. 79;

¹¹¹ ibidem

Definiția convenționalistă: “Globalizarea este noua ordine economică și politică a lumii, ca sistem multidimensional și corelativ în care coerența este dată de guvernanta globală”.¹¹²

Definiția deschiderii: “Globalizarea este expresia unui sistem al lumii în cel mai înalt grad de integrare și deschis permanent integrării”.¹¹³

Definiția principală: “Globalizarea este un sistem în care funcția-obiectiv vizează întregul cu scopul de a elimina adversitatea, iar concurența, de a genera distrugere creatoare”.¹¹⁴

Definiția teleologică: “Globalizarea este o potențialitate și o tendențialitate a structurilor coerente ale lumii, ca materializare progresivă a raționalității și rațiunii umane universale”.¹¹⁵

Definiția instrumentală: “Globalizarea este procesul de ordonare a lumii, ca îndepărtare de haos, bazându-se pe tehnologie occidentală, finanțe permissive și informații libere, adică liberalizarea accesului la randament și modernitate, la acumularea de bogăție și putere”.¹¹⁶

Definiția integratoare: “Globalizarea este procesul de funcționalizare a economiei globale, care, în cadrul societății globale, devine aptă să creeze structuri de decizie globală pentru soluționarea problemelor globale”.¹¹⁷

Așadar, globalizarea este mai mult decât un concept, este un fenomen care a început acum mulți ani în urmă și care influențează gândirea la nivel politic, economic și social. Pe lângă efectele pozitive pe care le are pentru societate, fenomenul globalizării afectează prin riscurile și provocările sale securitatea statelor și pune în dificultate instituțiile care au ca interes păstrarea ordinii mondiale.

Incursiune în istoria globalizării

Termenul de **globalizare** a fost ilustrat cel mai bine la sfârșitul anilor 1960 de către **Marshall McLuhan**, profesor la Universitatea din Toronto, prin ideea de “**sat global**”. Din punctul său de vedere globalizarea are ca rezultat o lume în care societățile vor deveni mai integrate și vor împărtăși interese comune în folosul comunității. „După mai mult de un secol de tehnologie electronică, ne-am extins sistemul nervos central într-o îmbrățișare globală, abolind atât spațiul, cât și timpul, cel puțin în ceea ce privește planeta noastră.”¹¹⁸

Terorismul a fost dintotdeauna asociat cu viața politică a omului. Încă din antichitate teroarea, spaima, au însemnat unelte convingătoare pentru realizarea scopurilor politice, fiind folosite fie împotriva

¹¹² Ibidem, 80

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ ibidem

¹¹⁵ Ibidem

¹¹⁶ ibidem

¹¹⁷ Ibidem, 81;

¹¹⁸ Marshall McLuhan, *Understanding Media*, 1964. disponibil pe http://www.livinginternet.com/i/ii_mcluhan.htm, Marshall McLuhan Foresees The Global Village, traducere proprie;

membrilor unei elite, fie împotriva populației, pentru ca cel ce deține puterea să se supună anumitor cereri, dorințe.

Thomas L. Friedman împarte istoria globalizării în trei perioade: Prima Globalizare (**1492-1800**), A doua Globalizare (**1800-2000**) și A treia Globalizare (**2000-prezent**). El afirmă că prima globalizare a implicat o globalizare între țări, a doua globalizare a implicat globalizarea societăților și a treia globalizare implică globalizarea persoanelor fizice.¹¹⁹

Până la acest moment, actele teroriste reuneau acele manifestări de luptă față de o anumită politică, sau impunerea unor politici prin metode brutale, provocatoare de trauma, inumane, fizice sau psihologice, asupra unor indivizi sau societăți printr-o mișcare socială. Așadar, considerăm că perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial și până în momentul actual poate fi denumită epoca „Terorismului modern”, fiind definită de următoarele curente de evoluție:

- Terorismul exercitat în numele eliberării naționale;
- Terorismul manifestat în numele unei ideologii politice;
- Terorismul de „gang” sau crima organizată;

Terorismul religios fundamentalist.

Terorismul – Delimitări conceptuale

Fenomenul **terorismului internațional** a devenit în ultima perioadă, probabil principala amenințare la adresa securității statelor. Deși conceptul nu este unul nou, amploarea și natura sa s-au schimbat dramatic în ultimele două decenii. După atacurile de la 1 septembrie 2001, eveniment care a zdruncinat administrația americană George W. Bush, principalul actor al politicii mondiale a încercat să lupte împotriva acestui pericol, iar comunitatea internațională și-a unit forțele și a dezvoltat noi instrumente de cooperare pentru consolidarea securității internaționale.

Ca urmare a situațiilor actuale generate de apariția diferitelor probleme mondiale dar și ca urmare a dezvoltării procedurilor de luptă antiteroriste, apar și alte forme de manifestare a terorismului cum ar fi: „*terorismul radiologic, ciberterorismul, terorismul software*”¹²⁰ care nu mai presupune atacuri violente ci atacuri soft contra programelor informatice, rețelelor digitale ale băncilor sau consorțiilor internaționale, dar deși aceste acțiuni nu se soldează cu victime, ele pot mobiliza paliere întregi ale societății.

Terorismul, este în principal, „**cel mai periculos** și mai nociv efect al puterii, în sensul că se legitimează prin forța cea mai brutală și folosirea ei lipsită de orice scrupul, în condițiile în care singura regulă este cea dictată de terorist, fie el un individ, grup sau stat”¹²¹.

Gheorghe Văduva consideră că terorismul reprezintă „un **sistem de amenințări** și de acțiuni în mozaic, extrem de violente, de mare intensitate, diferite ca amploare—de la acțiuni cu grupări de forțe,

¹¹⁹<http://en.wikipedia.org/wiki/Globalization,Globalization>, traducere proprie.

¹²⁰ Antipa M., *Securitatea și terorismul*, Editura Celsius, București, 2004, p.19

¹²¹ Măgureanu, Virgil, *Putere și terorism*, vol. 1, Nr.1-2, Universitatea București, 2003

specifice războiului, până la acțiuni în cyberspațiuși la acțiuni sinucigașe —desfășurate cu o frecvență aleatorie, printr-o gamă foarte largă și foarte ingenioasă de forme și procedee, prin mijloace diferite, punctual, zonal și pe toată planeta, împotriva unor ținte felurite“.¹²²

Înțelegem că terorismul presupune “**amenințarea cu violența** sau folosirea violenței în scopuri politice de către indivizi sau grupuri de indivizi, indiferent dacă acționează pro sau contra autorității guvernamentale existente, când aceste acțiuni au intenția de a șoca, intimida, sau consterna un grup-țintă mai larg decât victimele imediate. Terorismul este relaționat cu indivizi sau grupuri de indivizi, care urmăresc răsturnarea regimurilor politice, corectarea unor deficiențe sociale percepute de grupările respective sau erodarea ordinii politice internaționale”¹²³.

O altă explicație a fenomenului terorist este dat de către alți autori ca fiind “orice act de violență sau amenințare cu violența împotriva unei persoane sau grup de persoane neangajate într-un rol militar (paramilitar) cu scopul de a manipula politic populația sau guvernul satisface definirea de act terorist”.¹²⁴

Decizia Cadru pentru Combaterea Terorismului, adoptată de Consiliul Europei pe data de 13 iunie 2002, nu conține o definiție anume a terorismului conținând, în schimb, criteriile de bază pentru caracterizarea delictelor teroriste. Acestea sunt acele acte care “pot prejudicia în mod grav un stat sau o organizație internațională atunci când sunt comise cu scopul de a:

- intimida populația
- constrânge în mod nejustificat un guvern sau o organizație internațională să înfăptuiască sau să se abțină de la înfăptuirea oricărui act
- destabiliza în mod serios sau distruge structurile politice, constituționale, economice sau sociale fundamentale ale unui stat sau organizații internaționale...”¹²⁵

Există aspecte referitoare la multitudinea de definiții ale terorismului; perspectivele din care el poate fi văzut și judecat; etapele de evoluție a terorismului, de la terorismul incipient, la terorismul premodernist, la cel modern ce se manifestă în momentul actual și este bazat, cel puțin în cazul terorismului islamic, pe fundamentalism religios;formelor de manifestare și structura organizațiilor terorist; teorii referitoare la acest fenomen dintre care teoria multicauzală și cea politic-religiase sunt cele mai semnificative pentru lucrarea aceasta, felul cum este el expus în mass-media, precum și lupta împotriva lui prin intermediul modalităților propuse de Sookhedoo.

“Terorismul nu aparține nici unei religii, fie ea creștină, iudaică sau islamică, ci este produsul unui nucleu de extremiști aflați în imposibilitatea de a-și atinge obiectivele în mod pașnic și democratic”¹²⁶. Chiar și 11 septembrie, în ciuda naturii fără precedent a acestui atac transatlantic, este o reacție a forțelor

¹²²Gheorghe Văduva, „Un haos care ucide”, în *Impact strategic*, nr. 3-4/2003, p. 121

¹²³ James Adams, apudVasile Simileanu, 2003, p. 92

¹²⁴ G. Arădăvoaice, G. Naghi, D. Niță, 2002,p. 45

¹²⁵ Decizia Cadru a Consiliului Europei pentru Combaterea Terorismului, în N. Ecobescu, N. Micu, I. Voicu,2003,p. 426

¹²⁶G. Arădăvoaice, G. Naghi, D. Niță, 2002,p. 201

extremiste la ideea de leadership american, practicat de toți liderii americani de la sfârșitul Războiului Rece.

În România, terorismul este definit în Legea 535 din 2004 ca reprezentând “ansamblul de acțiuni și amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională, având următoarele caracteristici:

- a. sunt săvârșite premeditate de entități teroriste, motivate de concepții și atitudini extremiste, ostile față de alte entități cărora acționează prin modalități violente sau distructive;
- b. au ca scop realizarea unor obiective specifice de natură politică;
- c. vizează factori umani sau factori materiali din cadrul autorităților și instituțiilor publice, populației civile sau al oricărui alt segment;
- d. produce stări cu un puternic impact psihologic asupra populației, menită să atragă atenția asupra scopurilor urmărite.”¹²⁷

Caracteristicile principale ale acestui nou tip de confruntare sunt apreciate a fi următoarele:

- “fundamentul său îl constituie circulația informației în timp real;
- se înscrie în filozofia determinismului dinamic, a sistemelor dinamice complexe;
- este modelat de ecuații nelineare din teoria haosului;
- materializarea conceptului a devenit posibilă datorită proliferării sistemelor de arme inteligente, a sistemelor de informații și comunicații bazate pe rețele;
- “seva” din care își extrage mijloacele este economia de piață;
- instrumentele războiului sunt din ce în ce mai mult produse ale economiei de piață.”¹²⁸

Luăm în calcul următoarele aspecte propuse de Stanciu Ion care ne ajută la identificarea și cuantificarea fenomenului terorist:

“- organizarea structurală de tip rețea, cu dezvoltare mondială, pe grupări (celule) teroriste, cea mai cunoscută fiind în acest moment organizația Al-Qaeda;

- reactivarea unor grupări care păreau că au fost desființate (distruse);
- tendința de coordonare a acțiunilor grupurilor de orientare apropiată (în general cele din lumea musulmană), în privința scopului, dar și în alte domenii, cum sunt informațiile, sprijinul logistic și instruirea;

- utilizarea religiei ca suport pentru justificarea acțiunilor (islamiștii, catolicii din Ulster, hindușii) și ca platformă de atragere a unor noi adepți;

- utilizarea armelor de distrugere în masă, deocamdată la scară mică, dar există proiecte de achiziționare și întrebuințare și a armelor nucleare (așa-numitele “*bombe murdare*”, construite din material fisionabil sustras și, în cele mai multe cazuri, de ladepozite din fosta URSS);

- continua diversificare a modurilor de operare, pentru a realiza surprinderea

¹²⁷www.sie.ro/Legi/535.html, LEGE nr.535 din 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului

¹²⁸ Gheorghe Văduva, *Strategie militară pentru viitor*, Editura Paideia, București, 2003, p. 257;

personalului care trebuie să contracareze atacurile și a mări efectul psihologic asupra celor care au fost martorii acțiunii sau au luat cunoștință de aceasta (în ultima vreme, cele mai spectaculoase și relativ dificil de contracarat sunt atentatele sinucigașe);

- implicarea în activități ale crimei organizate pentru acumularea de resurse financiare și materiale, necesare suportului logistic al tuturor acțiunilor teroriste.”¹²⁹

Factorii principali care contribuie sau care permit dezvoltarea terorismului pot fi următorii:

- inegalitățile economice și sociale din anumite societăți care sunt marcate de sărăcie și de o guvernare stabilă
- lipsa de educație care duce la ignoranța pe scară largă despre lumea modernă și creează resentimente față de valorile occidentale
- politicile externe ale Statelor Unite, în special în ceea ce privește Orientul Mijlociu, care au provocat resentimente pe scară largă față de aceștia

În sensul acestei lucrări am ales ca definiție a terorismului ca fiind o serie de acte violente și ilegale comise cu scopul de a submina puterea unui guvern ori a unui grup.

Terorismul a devenit un concept foarte cunoscut și datorită expunerii prin intermediul mass-mediei de care se bucură din plin. Este evident faptul că pericolul actual al atacurilor teroriste este în mod clar redus în comparație cu pericolele existente în fiecare zi, precum accidentele sau moartea cauzată de diverse boli. Teroriștii reușesc să aibă un impact atât de puternic datorită televiziunii și internetului, prin intermediul cărora se amplifică impactul terorii în mințile oamenilor. Prin atacul asupra persoanelor importante, cum ar fi un președinte, sau jurnaliști luați ostatici, sau prin distrugerea unei clădiri semnificative, teroriștii îl fac pe consumatorul de media să se simtă amenințat, nesigur.

Clasificarea terorismului

Strategia Națională pentru Prevenirea și Combaterea Terorismului, document cadru elaborat de autoritatea națională în domeniu, identifică în Secțiunea a II-a – **Repere pentru o abordare sistemică a fenomenului terorist**, la punctul II.3 următoarele tipuri de terorism după criteriul resortului motivațional de bază:

- **“terorism explicit politic**– vizează, implică în mod direct factori și structuri de autoritate, având ca forme de exprimare;
- **terorismul partizan**– vizează dobândirea, prin utilizarea mijloacelor și metodelor teroriste, a puterii de stat de către entități cu veleități politice, concurente în raport cu autoritatea constituită;
- **terorismul ideologic**– motivat de doctrine politice radicale/extremiste;
- **terorismul autonomist-separatist**, respectiv **terorismul integrist**– structurate în jurul unor repere identitare etnice, religioase, regionale etc., care vizează modificarea configurațiilor teritorial-administrative ale unuia sau mai multor state;

¹²⁹www.scribd.com/doc/56997752/14/Dr-Ion-Aurel-STANCIU%E2%88%97.

- **terorismul de stat**– un stat sau instituții ale acestuia angajează, planifică, execută sau sprijină nemijlocit acte teroriste care vizează modificarea comportamentelor unor entități țintă interne și/sau externe, considerate că afectează interesele statului respectiv ori ale autorității politice constituite la nivelul acestuia;
- **terorismul implicit politici**– vizează/implică în mod indirect factori și structuri de autoritate după cum urmează:
- **terorismul rasist/șovin/xenofob/intolerant religios**– în baza reperelor identitare respective, vizează nemijlocit grupuri cu alte repere din cadrul aceleiași societăți și, implicit, modificarea sistemului politico-social intern;
- **terorismul protestatar**– angajat de indivizi sau grupuri motivate de frustrări de ordin economico-social sau de altă natură;
- **terorismul mafiot**– angajat de grupuri ale crimei organizate împotriva factorilor/structurilor de autoritate, vizând influențarea, în conformitate cu propriile interese, a deciziilor și acțiunilor acestora;
- **terorismul deviant**– generat de comportamente anomice/anarhice ori, respectiv, patologice, cu exprimări de înaltă violență, centrate pe idei și concepții cu semnificații/implicații politice și vizând direct sau indirect factori/structuri de autoritate.”¹³⁰

Putem realiza o **clasificare** a actelor teroriste și după diferite criterii:

“1. După **mobilul** și **intenția** aflată la baza actului terorist:

- **terorism de drept comun** — înțeles ca acțiune violentă sau de intimidare, comisă de către un individ sau un grup de persoane, în scop de extorcare sau răzbunare ori pentru obținerea unor avantaje materiale sau morale imediate. Se caracterizează prin violență puternică. În realizarea scopului propus, se comit fapte (șantaj, amenințări, răpiri, crime etc.) care intră sub incidența legii penale;
- **terorism social**, a cărui principală caracteristică este faptul că nu depășește granițele unei țări. Prin această formă de terorism se urmărește schimbarea ordinii constituționale dintr-o țară, impunerea unei anumite ideologii, doctrine sociale ori chiar economice;
- **terorism politic** —care se manifestă printr-o gamă variată de forme, toate dirijate contra statului și organelor sale reprezentative. Este descris ca amenințare directă pentru ordinea de drept a unui stat, ca fenomen care acoperă în special asasinatele organizate și sistematice, cu finalitate politică evidentă. Dintre cele mai reprezentative acte de acest gen, literatura de specialitate menționează uciderea unor președinți, ca de exemplu J.F. Kennedy (SUA), Anwar El Sadat (Egipt), a premierilor Indira Gandhi (India), Yitzak Rabin (Israel) etc.

¹³⁰ Coruț, Cristi, *Terorismul-factor de risc la adresa securității naționale*, publicat în Buletinul Universității Naționale de Apărare, Ed. Universității Naționale de Apărare, 2005, disponibil pe www.scribd.com, p. 211-212

- **terorism de stat** — o formă complexă de terorism, care se manifestă într-o țară în care sistemul politic îl obstrucționează pe cel judiciar, implicând guvernul într-o luptă pentru putere, bazată pe coerciție, ca de exemplu: Chile, sub Au gusto Pinochet, 1973-1990; Republica Islamică Iran, din 1979; Irakul lui Saddam Hussein, 1979-2003; Libia sub colonelul Moammar Al Qadhafi, 1970; Coreea de Nord; Arabia Saudită; Sudan; Siria; Yemen; Pakistan

2. După modalitățile de executare:

- **terorismul direct**, al cărui scop diversionist, imediat, reprezintă obiectivul acțiunii propriu-zise;
- **terorismul indirect**, care cuprinde toate acțiunile de sprijin al actului principal, înfăptuite cu premeditare.

3. În funcție de spațiul în care se manifestă:

- **terorismul național sau intern (domestic)** — atunci când toate elementele constitutive se întâlnesc în spațiul național al aceleiași țări (de obicei având forma terorismului politic);
- **terorismul internațional** — acțiunile, factorii angajați sau afectați, cât și efectele actelor săvârșite îmbracă în mod obligatoriu elementele de extraneitate, cu caracter internațional, în ceea ce privește atât autorul, victima, locul de refugiu al autorilor și complicilor acestora, cât și natura intereselor lezate și urmările actului în sine
- **terorismul transnațional**, forma nouă prezentată de literatura de specialitate, care, spre deosebire de terorismul internațional, se bazează pe autori autonomi față de orice stat.

4. După principalele cauze generatoare:

- **terorism rasist** — a apărut în SUA, după al doilea război mondial, fiind ilustrat de organizația Ku-Klux-Klan, care a fost interzisă, formal, în anul 1960. De asemenea, literatura de specialitate mai menționează, la această formă de terorism, terorismul rasist provocat de politica de *apartheid*, promovată cu ani în urmă de guvernul sud-african de la Pretoria, când minoritatea albă ridicase rasismul la rang de lege. De aceea, ziua de 21 martie 1966, zi în care, la Sharpeville, în timpul unei mari demonstrații, poliția a deschis focul asupra unor oameni total lipsiți de apărare, ucigând 69 de persoane și rănind grav alte 180, a fost proclamată Ziua internațională pentru eliminarea discriminării rasiale (Rezoluția 2142 din 26 octombrie 1966 a Adunării Generale a O.N.U.);
- **terorismul naționalist-extremist** — din cadrul unei țări, reprezentative fiind: Mișcarea ETA (Spania), organizația IRA (Irlanda), Organizația pentru Eliberarea Palestinei (O.E.P.), Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) etc.;
- **terorismul religios** — care, prin interpretări denaturate ale textelor religioase, recurge la acte violente invocând mobiluri sacre. Cel mai devastator efect de acest tip (având la bază fundamentalismul islamic) l-a produs rețeaua teroristă internațională Al-Qaeda, condusă de Osama bin Laden, considerată a fi cea care a inaugurat noul terorism. Acestea i se adaugă: organizațiile teroriste Abu Sayyaf (Filipine), Aum (*Adevărul suprem*) Shino-kyu (Tokio, Japonia, cunoscută prin atacul cu sarin, din 1995), Hamas (Palestina), Jemaah Islamyah (Indonezia) etc.;

- **terorismul de extremă-stângă**, care este îndreptat împotriva capitalismului și apelează la violențe în încercarea de substituire a sa cu socialismul sau comunismul. Cele mai cunoscute exemple în acest sens sunt: Brigăzile Roșii (Italia), Armata Roșie Japoneză;
- **terorismul de extremă-dreaptă**, care are la bază intenția introducerii unui regim autoritar, se manifestă împotriva regimurilor liberale, democratice. Dintre acestea fac parte: grupurile neonaziste din Europa și America, grupurile de extremă-dreaptă din America Latină, escadroanele morții din Salvador ș.a.;
- **terorismul anarhist**, care s-a declanșat în anul 1870, acționând în mod semnificativ până în anul 1920, în prezent fiind reprezentat de mișcarea Celulele Revoluționare (Germania), SquarmishFive (Canada).

5. După tipologia **formelor de manifestare**:

- **terorismul organizațional** specific grupărilor mici, care nu dispun de sprijin popular;
- **terorismul practicat împotriva guvernului**, care, prin insurgență, terorizând civilii, încearcă discreditarea lui;
- **terorismul sponsorizat** — în cazul grupărilor teroriste susținute de către state suverane.

6. După **Institutul American pentru Studiul Conflictelor**:

- **terorismul diversionist** care, în esență, urmărește publicitatea, dobândirea unui prestigiu sau a notorietății, discreditarea și demoralizarea autorităților, provocarea acestora să ia măsuri de represiune excesive, care ar duce la înstrăinarea populației sau ar genera ample nemulțumiri în rândul acesteia;
- **terorismul coercitiv**, acțiune prin care se urmărește demoralizarea populației civile, producerea unui sentiment general de teamă, diminuarea încrederii în autorități.”¹³¹

În urma analizării a 109 definiții ale terorismului, doi cercetători olandezi de la Universitatea din Leiden, Alex Schmid și Albert Jongman, au evidențiat principalele criterii de definire a acestuia. Astfel elementele definitorii în opinia celor doi sunt următoarele:

1. “violența, forța (apar în 83,5% din definiții);
2. politicul (65% din definiții);
3. frica accentuată, teroarea (51% din definiții);
4. amenințarea (47% din definiții);
5. efectele psihologice și anticiparea reacțiilor (41,5% din definiții);
6. discrepanța între ținte și victime (civili), (37,5% din definiții);
7. acțiunea intenționată, planificată, sistematică, acțiune organizată (32% din definiții);

¹³¹ JawadMohamad, O perspectivă arabă asupra terorismului contemporan, disponibil pe www.ispri.ro/content/revista/3%20%2043-62%20Jawad%20Mohamad.pdf

8. metodele de luptă, strategiile, tacticile (30,5% din definiții)”¹³²

Principalele atentate atribuite rețelei teroriste *al-qaeda*

“26 februarie 1993: STATELE UNITE - un atentat cu explozibil la World Trade Center provoacă moartea a șase persoane și rănirea altor 1.000. Explozia zguduie cele șase etaje și subsolul turnurilor gemene, în care se aflau aproximativ 55.000 de persoane în momentul atentatului.

13 noiembrie 1995: ARABIA SAUDITĂ - o mașină-capcană explodează la Riyad (Arabia Saudită), în fața unei clădiri a Gărzii Naționale saudite, unde lucrează consilierii militari americani. Cinci soldați americani și doi indieni au fost uciși. Peste 60 de persoane sunt rănite.

25 iunie 1996: ARABIA SAUDITĂ - un camion plin cu două tone de explozibil pulverizează intrarea în baza americană Khobar, în apropiere de orașul Dharan (Arabia Saudită), provocând moartea a 19 persoane, toate de origine americană, și rănirea altor 386.

7 august 1998: KENYA-TANZANIA - 224 de morți și 5.000 de răniți, în explozia a două mașini-capcană, în apropiere de ambasadele Statelor Unite de la Nairobi și Dar es-Salaam.

12 octombrie 2000: YEMEN - 17 pușcași marini americani au fost uciși în Portul Aden, în atentatul ce a vizat distrugătorul american USS Cole.

11 septembrie 2001: STATELE UNITE - Patru avioane de linie sunt deturnate. Două sunt lansate împotriva turnurilor World Trade Center de la New York, cel de-al treilea împotriva Pentagonului, la Washington, al patrulea avion s-a prăbușit în Pennsylvania. Bilanțul atacurilor s-a ridicat la 2.978 de morți.

11 aprilie 2002: TUNISIA - 21 de morți, printre care 14 germani, într-un atentat sinucigaș împotriva sinagogii Ghriba din Djerba.

12 octombrie 2002: INDONESIA - 202 morți, într-un atentat cu mașină-capcană împotriva unei discoteci din Bali.

12 mai 2003: ARABIA SAUDITĂ - 35 de morți, printre care nouă americani, într-un triplu atentat sinucigaș împotriva unui ansamblu rezidențial din Riyad.

16 mai 2003: MAROC - 45 de morți (dintre care 12 kamikaze), în cinci atentate aproape simultane, vizând restaurante și hoteluri frecventate de străini și ținte evreiești la Casablanca.

15 și 20 noiembrie 2003: TURCIA - 63 de morți, în patru atentate sinucigașe cu mașină-capcană împotriva a două sinagogi, a consulatului britanic și a băncii britanice HSBC de la Istanbul.

2 martie 2004: IRAK - Aproape 180 de morți, într-o serie de atentate care au vizat mai multe locuri sfinte șiite, la Bagdad și Kerbala.

11 martie: SPANIA - 191 de morți și aproape 2.000 de răniți, într-o serie de atentate ce au avut ca țintă mai multe trenuri în trei gări din Madrid și de la periferia sa.

7 iulie 2005: Marea Britanie - 56 de morți (dintre care patru kamikaze), în patru atentate sinucigașe comise în metrou și într-un autobuz din Londra.

¹³²Cristian Delcea, Aurelian Bădulescu, *Terorismul. Studii și cercetări asupra terorismului* disponibil pe www.terorismul.ro/attachments/category/1/carte%20T%20165x235%20final.pdf

23 iulie 2005: EGIPT - 68 de morți, într-o serie de atentate sinucigașe împotriva unor zone turistice din stațiunea balneară Sharmel-Sheikh.

9 noiembrie 2005: IORDANIA - 60 de morți, într-un triplu atentat sinucigaș împotriva unor hoteluri la Amman.

24 aprilie 2006: EGIPT - 20 de morți și 90 de răniți, într-un triplu atentat sinucigaș în stațiunea balneară Dahab, de la Marea Roșie.

14 august 2007: IRAK - Peste 400 de morți, în patru atentate cu mașină-capcană împotriva unei secte religioase kurde din provincia Ninive.

11 decembrie 2007: ALGERIA - 41 de morți, printre care 17 angajați ai ONU, în două atentate sinucigașe la Alger.

17 septembrie 2008: YEMEN: Atentat cu mașini-capcană împotriva ambasadei Statelor Unite la Sanaa: cel puțin 16 morți, dintre care șase atacatori.

20 septembrie 2008: PAKISTAN: Atentat sinucigaș cu mașină-capcană împotriva hotelului Marriott din Islamabad, soldat cu 60 de morți.

25 decembrie 2009: OLANDA/ STATELE UNITE: Un nigerian, UmarFaroukAbdulmutallab, încearcă să arunce în aer un avion ce zbura pe ruta Amsterdam-Detroit, folosind un explozibil ascuns pe coapsă. El a fost imobilizat de alți pasageri și rănit de explozibilul în flăcări.

24 noiembrie 2010: YEMEN - 23 de persoane au fost ucise într-un atentat sinucigaș împotriva unei procesiuni religioase într-un fief al rebeliunii šiite din nordul țării, atribuit de un lider tribal Al-Qaida.”¹³³

Impactul globalizării asupra terorismului internațional: studiu de caz – al-qaeda

Factorii globalizării au contribuit în mare parte la evoluția piețelor naționale. Crearea unor tehnologii de comunicații (sateliți, rețele de calculatoare), sisteme de transport și servicii tot mai sofisticate, migrația în masă ajută la reducerea anumitor costuri și aduc profituri pentru state și companii, oferă o putere în creștere corporațiilor multinaționale, doar că, toate aceste acțiuni reprezintă totodată beneficii în realizarea strategiilor și punerea în acțiune a diferitelor atacuri teroriste. Nu numai statele și actorii non-statali profită de aceste procese care transcend societățile și alcătuiesc sistemul lumii moderne.

Un exemplu foarte potrivit pentru a descrie cel mai bine tema lucrării de față este reprezentat de acțiunile grupării **Al-Qaeda**, condusă de Osama Bin Laden, grupare mult mediatizată după atentatele din 11 septembrie 2001 din SUA și după războiul declanșat împotriva sa de SUA și aliații săi. Al-Qaeda este o grupare teroristă deoarece folosește acte de violență, transmite teroare în rândul societăților pentru atingerea unui scop politic.

¹³³www.mediafax.ro/externe/cronologie-principalele-atentate-atribuite-retelei-teroriste-al-qaeda-8215425, mai 2010

Rețeaua teroristă Al-Qaeda, alături de liderul și finanțatorul său Osama bin Laden dar și de Aymanal-Zawahiri, au produs numeroase atacuri în care multe persoane nevinovate și-au pierdut viața. Astăzi s-a ajuns în punctul în care această grupare a ajuns principala amenințare la adresa securității naționale a Statelor Unite, dar și a aliaților săi. Din această cauză este important să înțelegem evoluția acestei amenințări.

Terorismul nu apare pur și simplu, ci se naște prin nedreptate și inegalitate, însă conferă celor slabi o mare putere de impact asupra unor state, chiar a celor puternice. Gruparea Al-Qaeda a fost înființată în jurul anului 1988 cu scopul de a crea o poziție de apărare împotriva Uniunii Sovietice. Potrivit analiștilor anul 1991 reprezintă momentul “în care decizia de alege calea terorismului, este determinată de un total dezacord cu regele Fahd al Arabiei Saudite, pe tema crizei din Kuweit”¹³⁴ când ben Laden a considerat că prezența “necredincioșilor” pe pământul sfânt al musulmanilor este o adevărată nedreptate. Din acel moment a hotărât să se răzbune pe statul american.

Dezvoltarea acestor grupări teroriste a fost posibilă datorită diferiților factori. Utilizarea internetului și a tehnologiei avansate sunt doi factorii care facilitează comunicarea membrilor, transmiterea mesajelor. Pe de altă parte globalizarea financiară reprezintă un alt punct pe care terorismul îl exploatează.

Organizațiile teroriste beneficiază de o serie de avantaje comparativ cu forțele militare chiar mai numeroase: surpriza în acțiune, o zonă de operații în general strict determinată, o foarte bună cunoaștere a zonei de operații, una sau mai multe baze logistice în interiorul zonei lor de operații, de cele mai multe ori în foarte bune condiții de conspirativitate și deci greu de reperat și distrus de forțele de ordine sau de cele militare cărora organizațiile teroriste li se opun; un sistem de comunicații simplu și eficient la distanță mică, autonomie, ori chiar independență acțională, nevoile logistice fiind foarte reduse.

Terorismul nu este un fenomen spontan, el are cauze obiective, astfel încât motivația acțiunilor teroriste promovate de organizațiile islamice fundamentaliste trebuie căutată în distorsionarea preceptelor specifice acestei religii și punerea lor în opoziție cu valorile morale specifice societății de tip occidental al căror reprezentant principal este SUA. În sprijinul acestei afirmații, analiștii consideră că fenomenul globalizării, manifestat după cel de-al Doilea Război Mondial nu a apărut datorită inovației tehnologice, ci mai degrabă a fost determinată de politici de stat, susținute de coalitii politice specifice. De asemenea “spectrul alegerilor politicii începe, poate, de la opțiunea de a citi terorismul ca pe un simptom de nedreptate socială și răspunzând prin reformă”¹³⁵. Tot în acest sens Mark Sageman spune că “explicația comportamentului lor trebuie găsită nu în modul cum gândesc, ci mai degrabă în modul cum simt”.¹³⁶ Motivele ostilității din Orientul Mijlociu împotriva Occidentului nu sunt doar de natură religioasă, ci mai degrabă sunt împotriva unei amenințări pe care cultura occidentală o poate avea în a influența sau a

¹³⁴ Ali Laidi, *Efectul de bumerang: Cum a determinat globalizarea apariția terorismului*, House of. Guides, București, 2007, p. 60.

¹³⁵ Mireille Rădoi, *Serviciile de Informații și Decizia Politică*, București, Editura Tritonic, 2003, p. 121;

¹³⁶ Mark Sageman, „Viitoarea generație a terorii”, în *Foreign Policy*, România, aprilie/mai 2008, p. 56;

pune în pericol cultura, valorile islamice. Este adevărat că are la bază o ideologie religioasă, însă respinge lumea modernă.

Există o corelație directă între unele activități ale guvernelor și unele activități teroriste determinate de acestea: “terorismul Al-Qaeda nu este un scop, el rămâne un mijloc pentru atingerea unor obiective politice, oricât de condamnabile ar fi ele din punct de vedere moral”¹³⁷, ba mai mult, “i se potrivește perfect definiția de terorism care reprezintă folosirea sistematică a măsurilor excepționale, a violenței, pentru atingerea unui scop politic”¹³⁸. Pentru societatea arabă, fenomenul globalizării este privit mai mult ca o încercare de occidentalizare și are un efect profund „[...]tările care au cel mai mult de suferit decât de profitat de pe urma globalizării, este și cazul marelui Orient Mijlociu, unde popoarele se simt deposedate de tot ce au”¹³⁹, iar “această prezență străină este trăită ca semn al unei pierderi a suveranității popoarelor arabe”¹⁴⁰. Se confruntă, putem spune, cu presiuni de a adopta politici similare celor din Occident.

Mai mult, Ben Laden se adresa direct americanilor, afirmând că „securitatea lor nu se afla în mâinile lui Bush, ale lui Kerry sau ale Al-Qaeda[...]Securitatea este în mâinile noastre. Orice mandat prezidențial american care nu pune în pericol securitatea noastră o va asigura automat pe a voastră”, a asigurat el. [...] liderul rețelei teroriste Al-Qaeda afirma că președintele american George W. Bush a dus America la dezastru și amenință cu răzbunarea pentru uciderea irakienilor de către trupele americane, în cadrul “războiului nedrept din Irak și care trebuie să ia imediat sfârșit”. “Aurul negru l-a orbit, iar el a pus interesele personale deasupra intereselor generale ale Americii, astfel încât războiul a provocat mulți morți, banii americani s-au irosit, iar Bush a provocat prăbusirea Irakului și amenință viitorul acestei țări”, declara Osamaben Laden[...]. “Mâinile lui Bush sunt mânjite cu sângele oamenilor din ambele tabere, doar pentru petrol și pentru a da de lucru companiilor sale particulare”, declara Ben Laden în aceeași înregistrare, anunțând că pentru fiecare acțiune va exista o reacție, iar Al-Qaeda îi va continua lupta împotriva SUA, până la falimentul total al acestora.”¹⁴¹ În toate declarațiile sale publicate de mass-media, Ben Laden face referire la dorința de a nu fi conduși de un alt stat.

Globalizarea a facilitat dezvoltarea fenomenului terorist prin furnizarea de noi instrumente care i-au permis libertatea de acțiune și distrugere, însă, pe de altă parte a dat naștere unor resentimente care au dus la rândul lor la apărarea tradițiilor și la reacții anti-occidentale. Astfel că globalizarea terorismului a declanșat un război împotriva Occidentului: “atacăm din cauza nedreptăților comise de ei în lumea islamică, mai ales în Palestina și Irak și pentru că au ocupat pământul celor două lăcașuri sfinte”¹⁴².

¹³⁷ Ali Laidi, *Efectul de bumerang: Cum a determinat globalizarea apariția terorismului*, House of. Guides, București, 2007, p. 42;

¹³⁸ Ali Laidi, *Efectul de bumerang: Cum a determinat globalizarea apariția terorismului*, House of. Guides, București, 2007, pg 43;

¹³⁹ Ibidem, p. 136;

¹⁴⁰ Ibidem, p. 67.

¹⁴¹ www.hotnews.ro, Este America "jandarmul mondial"? Expertii analizeaza "obsesia pentru razboaie" a Statelor Unite;

¹⁴² Ali Laidi, *Efectul de bumerang: Cum a determinat globalizarea aparitia terorismului*, House of. Guides, Bucuresti, 2007, p. 66;

După 1991, Statele Unite ale Americii și-au asigurat o poziție de unică super-putere și au promis să introducă o „nouă ordine mondială”, motiv pentru care au condus la războiul din Golf împotriva Irakului. În ciuda nemulțumirilor internaționale, au menținut această luptă, acțiune prin care au fost uciși mii de oameni nevinovați. Acest punct a creat lumii arabo-musulmane un islamism anti-american.

Un proces anti-globalizare poate implica acțiuni întreprinse de către un stat având ca scop demonstrarea suveranității aceluia stat. În cazul de față gruparea teroristă Al-Qaeda apare ca o mișcare socială cu scopul de a împiedica un transfer de credințe și de apărare a suveranității. Membrii acestei grupări creează un obstacol în fața puterii politice reprezentată de Statele Unite, tocmai pentru ca această putere să nu încalce tradițiile și practicile culturale din societatea din care fac parte, dar și din cauza faptului că în acest mod se creează legături strânse între diferite state și culturi ale lumii, prin acordarea suportului, sprijinului. Joseph Stiglitz și Andrew Charlton susțin că “termenul anti-globalizare este în multe feluri un termen impropriu, deoarece grupul reprezintă o gamă largă de interese și probleme și multe dintre persoanele implicate în mișcarea anti-globalizare nu suportă legăturile mai strânse între diferitele popoare și culturi ale lumii, de exemplu, ajutorul prin asistență pentru refugiați și probleme globale de mediu”.¹⁴³

Terorismul practicat de Al-Qaeda este unul îndreptat în special către reprezentanții politici în sensul influențării. Într-o altă declarație a acestei grupări, “pe un ton batjocoritor la adresa lui Obama, văzut acum ca un om care și-a pierdut prestigiul, cerințele organizației au fost reiterate în același registru cu cele oferite președintelui Bush în 2007: retragerea trupelor americane din Iraq și Afganistan, încetarea sprijinului acordat statului Israel, neamestecul în afacerile musulmanilor și eliberarea prizonierilor musulmani.”¹⁴⁴ “AFP aminteste că, într-un mesaj difuzat în ianuarie, bin Laden a acuzat statele industrializate de schimbările climatice”¹⁴⁵. Ne putem da seama că mesajul pe care aceste acțiuni dorește să îl transmită este dorința de libertate și securitate.

Ali Laidi susține că “Ben Laden nu este o reacție a islamului tradițional, ci un avatar aberant al globalizării [...] a fost educat în spiritul valorilor capitalismului: libera inițiativă, proprietate privată [...] respinge valorile vehiculate de puterile occidentale prin prisma globalizării, deși el însuși este un produs al acesteia [...] fără nicio îndoială, discipolii lui Ben Laden sunt profund anti-occidentali”.¹⁴⁶

Ca răspuns la adresa terorismului, Statele Unite și-au canalizat eforturile pentru a combate amenințările terorismului internațional. Conform declarației președintelui George W. Bush la data de 31 ianuarie 2006 în care a declarat că “America trebuie să conducă lumea” dar și cea a lui Bill Clinton discursul său de investire în 1996 în care spunea că “America este singura națiune de care lumea nu se poate lipsi”¹⁴⁷ denotă clar faptul că Statele Unite se doresc a fi principala putere mondială și luptă pentru

¹⁴³en.wikipedia.org/wiki/Globalization#Anti-globalization_movement, Anti-globalizationmovement.

¹⁴⁴www.semneletimpului.ro, Al-Qaeda amenință SUA cu noi atacuri teroriste;

¹⁴⁵www.hotnews.ro, **Osama bin Laden le cere musulmanilor sa lupte impotriva foametei si a schimbarilor climatice;**

¹⁴⁶Ali Laidi, *Efectul de bumerang: Cum a determinat globalizarea apariția terorismului*, House of. Guides, București, 2007, p. 54;

¹⁴⁷Ibidem, p. 70;

a-și impune controlul asupra zonelor de interes. Chiar dacă puterile occidentale declară că nu au interese strategice sau economice în Irak sau Afganistan, aceste declarații sunt lipsite de convingere și de încredere. Pentru Statele Unite terorismul a devenit așadar, un pretext pentru a-și putea disputa zonele de influență geopolitică, iar după atacurile de la 11 septembrie 2001, Orientul Mijlociu este privit ca fiind principala locație de unde pornesc majoritatea conflictelor. În această situație, acțiunile Statelor Unite ar trebui să demonstreze că politicile sale nu sunt o amenințare la adresa musulmanilor.

Spre deosebire de Occident, “Liga Arabă atrage atenția că terorismul și fundamentalismul internațional sunt stimulate de **globalizarea neselectivă** și de tendințele occidentale de modificare a tradițiilor societăților musulmane.”¹⁴⁸

Conflictului israeliano-palestinian justifică, de asemenea, existența mai multor organizații teroriste. Jihadul Islamic Palestinian, Hamas, Hezbollah, Forțele Umar Al-Mukhtar, și Martirii Al-Aqsa sunt cinci organizații teroriste, care atacă de obicei statul Israel în sprijinul cauzei palestinienilor. Aceste organizații teroriste, alături de Al-Qaeda oferă sprijin și atacă obiective israeliene și occidentale în sprijinul palestinienilor și luptă pentru eliminarea influenței occidentale din regiune. Organizațiile teroriste, prin sprijinirea acestei cauze, au parte de ajutor financiar prin acte caritabile.

Particularitățile caracteristice ale terorismului internațional contemporan în condițiile globalizării sunt:

- “numărul în creștere a actelor de terorism, executate cu cinism și cruzime;
- creșterea terorismului politic, naționalist și religios;
- perfecționarea dotării tehnice a grupărilor teroriste, prin aplicarea realizărilor științei și tehnicii;
- apariția de noi metode a activității teroriste, în particular, utilizarea mijloacelor netradiționale de influență violentă asupra locurilor aglomerate;
- încercări permanente de a pune stăpânire pe o armă mai distrugătoare, inclusiv, arma biologică, chimică și de distrugere în masă;
- pregătirea teroriștilor conform experienței de participare la diferite conflicte;
- utilizarea mercenarilor; nivelul înalt de finanțare a activității teroriste.”¹⁴⁹

Toate aceste acțiuni enumerate mai sus sunt posibile cu ajutorul globalizării, “proces deosebit de dinamic al creșterii interdependențelor dintre statele naționale, ca urmare a extinderii și adâncirii legăturilor transnaționale în tot mai largi și mai variate sfere ale vieții economice, politice, sociale și culturale și având drept implicație faptul că problemele devin tot mai globale decât naționale, cerând, la rândul lor, o soluționare mai curând globală, decât națională”¹⁵⁰.

Globalizarea, de altfel, presupune și afirmarea Statelor Unite ca putere hegemonică militară, tehnologică, economică, politică și culturală. Simbol al capitalismului global contemporan, Statele Unite

¹⁴⁸Neculai Stoina, *Dimensiunea geopolitică și geostrategică a terorismului*, p.10.

¹⁴⁹Ejova Cristina, *Terorismul contemporan în contextul globalizării*, Chișinău, 2007, rezumat teză de doctorat;

¹⁵⁰ Bari, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003, p. 37.

sunt purtătoare a unei ordini mondiale, care include, sub conducerea lor, situații, probleme și perspective a diferitelor societăți din întreaga lume. Produsele socio-economice și culturale ale SUA sunt dispersate peste tot în lume. Unii autori consideră chiar, că globalizarea contemporană presupune în mare măsură o „americanizare”.

Atacurile de la 11 septembrie 2001 rămân dovada incontestabilă că există o corelație între globalizare și geopolitică. Întenția acestor atacuri a fost de a lovi principalele simboluri ale hegemoniei americane: World Trade Center - în domeniul economic, Pentagon – domeniul militar, Casa Albă – domeniul politic. Ba mai mult, cu ajutorul mass-media a reușit să acapareze atenția pentru a transmite mesajul su la nivel global, demonstrând în acest mod că a reușit să preia un oarecare control și a demonstrat lumii întregi vulnerabilitatea la care este expusă securitatea națională a celei mai mari puteri mondiale. Obiectivul atacului, World Trade Center, reprezenta și un simbol al globalizării.

Al-Qaeda a demonstrat de multe ori că este o organizație bine adaptată la globalizarea actuală. Terorismul internațional actual utilizează toate resursele oferite de noua tehnologie. Noua față a terorismului internațional este parte a schimbării globale din lume, după căderea Uniunii Sovietice. Schimbările socio-politice au determinat evoluția acestor grupuri și constituția lor.

Fiecare stat trebuie să ia măsurile necesare împotriva oricăror infracțiuni care sunt menite să distrugă, structurile politice, economice sau sociale:

- Omor
- Vătămări corporale
- Răpiri sau luare de ostatici
- Șantaj
- Furt calificat
- Fabricarea, posesia, achiziția de armament sau explozibil
- Eliberarea de substanțe contaminate
- Atacuri ale sistemelor informatice
- Instigare publică la comiterea de infracțiuni teroriste
- Recrutare în scopuri teroriste
- Instruire în scopuri teroriste

CONCLUZII

Fenomenul globalizării, a adus cu sine o serie de schimbări care au avut loc și continuă să mai aibă, în sistemul mondial. Însă, pe lângă faptul că a creat diferite oportunități, a lăsat o cale liberă și provocărilor. În acest fel s-a generat un fenomen inedit – terorismul internațional care, în ultimii ani, și-a „accentual

dimensiunea transnațională”¹⁵¹. Precipitarea evenimentelor după 11 Septembrie a arătat clar că nimeni nu poate deține cu adevărat suficientă putere pentru a-și garanta securitatea.

Globalizarea a permis organizațiilor teroriste să acționeze la scară globală, exemplul Al-Qaeda fiind cel mai potrivit deoarece această organizație a reușit să creeze o rețea la nivel mondial. Al-Qaeda este un simbol al rezistenței împotriva dominației occidentale și, din acest motiv, se bucură de numeroși susținători.

Constatăm, astfel, că globalizarea a facilitat evoluția terorismului prin faptul că, odată cu acest fenomen a intervenit libertatea de acțiune a diferiților factori. Societatea arabă se află sub constrângerea socio-culturală a Occidentului și din această cauză e greu ca populația să nu se implice.

În plus, Al-Qaeda este un produs al fenomenului globalizării, fenomen care a ajutat la evoluția sa prin accesul la tehnologia sofisticată, călătoriile internaționale și alți factori care au creat un adversar de temut. Sunt de părere că globalizarea a făcut posibilă evoluția terorismului deoarece în prezent este mult mai ușor pentru teroriști să atace diferite locații datorită noilor tehnologii de comunicare, a ușurinței cu care se trec granițele, a armamentului. Cu toate că securitatea reprezintă o prioritate pentru toate statele lumii și se depun eforturi considerabile pentru ca această să fie mereu consolidată și adusă la nivelul de a face față oricărui pericol, teroriștii pot găsi în continuare noi modalități de a obține rezultatul dorit tocmai datorită fenomenului globalizării care reprezintă și pentru ei un beneficiu.

Terorismul a devenit odată cu globalizarea, mai periculos la adresa securității și singura modalitate ca statele să fie mereu pregătite în fața unor eventuale amenințări este modernizarea continuă a organizării și a tehnologiei.

Pentru a combate acest fenomen, nu este suficient să creăm doar strategii de apărare. Este necesar să avem în vedere și eliminarea nedreptății, a inegalității, a discriminării. Globalizarea necesită un suport global. Dacă se comit acte care sunt împotriva valorilor unui stat și amenință siguranța aceluia stat, nu putem ignora aceste acțiuni fără să ne gândim că ne va fi afectată securitatea. Lupta actuală împotriva terorismului nu este o luptă între civilizații, ci o luptă pentru apărarea culturii și valorilor mondiale. Faptul că se ucid oameni nevinovați, este doar pentru a se distra atenția.

“Demersul teroriștilor nu este unul irațional”, după cum spune Ali Laidi, însă, cu toate acestea, consider că nicio cauză nu justifică crimele asupra unor oameni nevinovați ale acestor grupări teroriste.

Datorită globalizării, lumea este într-o mișcare rapidă și atât progresul tehnologic cât și cel economic au fost accentuate, însă finalitatea globalizării ar consta probabil într-o omogenizare politică, economică și socială.

BIBLIOGRAFIE

¹⁵¹ Sarchinschi, Alexandra, Globalizarea insecurității. Factori și modalități de contracarare. Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2006, p.32.

1. Ali Laidi, Efectul de bumerang: Cum a determinat globalizarea apariția terorismului, Ed. House of. Guides, București, 2007
2. Antipa M., *Securitatea și terorismul*, Ed. Celsius, București, 2004
3. Arădăvoaice, Gheorghe; Naghi, Gabriel; Niță, Dan; *Sfârșitul Terorismului ?*, Ed. Antet, București, 2002
4. Bari, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003
5. Decizia Cadru a Consiliului Europei pentru Combaterea Terorismului, în N. Ecobescu, N. Micu, I. Voicu, 2003
6. Dinu, Marin, *Globalizarea și aproximările ei*, Ed. Economică, București, 2004
7. Dunning, J., *The Advent of Alliance Capitalism*, în *The New Globalization and Developing Countries*, United Nations University Press, New York, 1997
8. Kjaer, Anne Mette, *Governance*, Cambridge, Polity Press, 2004
9. Măgureanu, Virgil, *Putere și terorism*, vol. 1, Nr.1-2, Universitatea București, 2003
10. Murphy, John F., *The Impact of Terrorism on Globalization and Vice-Versa*, 2002
11. Rădoi, Mireille, *Serviciile de Informații și Decizia Politică*, București, Ed. Tritonic, 2003
12. Sageman, Mark, *Viitoarea generație a terorii*, în *Foreign Policy*, România, aprilie/mai 2008
13. Sarchinschi, Alexandra, *Globalizarea insecurității. Factori și modalități de contracarare*. Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2006
14. Serebrian, Oleg, *Dicționar de Geopolitică*, Ed. Polirom, Iași, 2006
15. Simileanu, Vasile; *Asimetria fenomenului terorist*, București, Ed. Top Form, 2003
16. Stoina, Neculai, *Dimensiunea geopolitică și geostrategică a terorismului*
17. Văduva, Gheorghe, *Strategie militară pentru viitor*, Editura Paideia, București, 2003
18. Văduva, Gheorghe, *Un haos care ucide*, în *Impact strategic*, nr. 3-4/2003

Surse de internet

1. Cristian Delcea, Aurelian Bădulescu, *Terorismul. Studii și cercetări asupra terorismului* disponibil pe www.terorismul.ro/attachments/category/1/carte%20T%20165x235%20final.pdf
2. Coruț, Cristi, *Terorismul-factor de risc la adresa securității naționale*, publicat în *Buletinul Universității Naționale de Apărare*, Ed. Universității Naționale de Apărare, 2005, disponibil pe www.scribd.com
3. Ejova Cristina, *Terorismul contemporan în contextul globalizării*, Chișinău, 2007, rezumat teză de doctorat, disponibil pe http://www.cnaa.md/files/theses/2007/7353/cristina_ejova_abstract.pdf
4. Giles Foden, *What is the origin of the name al-Qaida?* August 2002, disponibil pe www.guardian.co.uk/books/2002/aug/24/alqaida.sciencefictionfantasyandhorror
5. Ioan Bojor, [Globalizarea \(I\). Definiții. Ce este globalizarea?](http://www.afladespre.manager.ro/globalizarea-(i)-definitii-ce-este-globalizarea-1724.htm) disponibil pe [www.afladespre.manager.ro/globalizarea-\(i\)-definitii-ce-este-globalizarea-1724.htm](http://www.afladespre.manager.ro/globalizarea-(i)-definitii-ce-este-globalizarea-1724.htm)
6. Jawad Mohamad, *O perspectivă arabă asupra terorismului contemporan*, disponibil pe www.ispri.ro/content/revista/3%20%2043-62%20Jawad%20Mohamad.pdf
7. [Keith Porter](http://usforeignpolicy.about.com/od/trade/a/whatisgz.htm), *Globalization: What Is It? New Era Replaces Cold War and Space Age*, disponibil pe usforeignpolicy.about.com/od/trade/a/whatisgz.htm
8. Marin Dinu, *Globalizarea ca proiect pentru modernitate*, lucrare prezentată la Simpozionul “Economie, societate și civilizație”, disponibil pe www.dinumarin.ro/pdf/articole/globalizarea_ca_proiect_ro.pdf

9. Marshall McLuhan, *Understanding Media*, 1964 disponibil pe http://www.livinginternet.com/i/ii_mcluhan.htm, Marshall McLuhanForesees The Global Village
10. en.wikipedia.org/wiki/Globalization, Globalization
11. LEGE nr.535 din 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, disponibil pe www.sie.ro/Legi/535.html,
12. www.scribd.com/doc/56997752/14/Dr-Ion-Aurel-STANCIU%E2%88%97
13. www.mediafax.ro/externe/cronologie-principalele-atentate-atribuite-retelei-teroriste-al-qaida-8215425, mai 2010
14. www.hotnews.ro, *Este America "jandarmul mondial"? Experții analizează "obsesia pentru războaie" a Statelor Unite*
15. en.wikipedia.org/wiki/Globalization#Anti-globalization_movement, Anti-globalizationmovement
16. www.semneletimpului.ro, *Al-Qaeda amenință SUA cu noi atacuri teroriste*
17. www.hotnews.ro, *Osama bin Laden le cere musulmanilor să lupte împotriva foametei și a schimbărilor climatice*

PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE NEGUVERNAMENTALE

Lect.univ.dr. TĂȚAR RAMONA GABRIELA

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

FILIP PATRICIA – student

Universitatea Europeană Drăgan din Lugoj

Facultatea de Drept

Rezumat: *Articolul abordează protecția drepturilor omului în cadrul organizațiilor internaționale neguvernamentale, plecând de la un scurt istoric al apariției protecției dreptului omului, trecând în revistă apoi organizațiile semnificative internaționale pentru problema drepturilor omului. Datorită faptului că statul de marea majoritate ori fie din lipsă de fonduri, fie fiind supraaglomerat nu poate face față cerințelor multiple care apar în rezolvarea problemelor privind protecția drepturilor omului, automat intervin organizațiile internaționale nonguvernamentale. Pe baza suportului teoretic vom oferi unele exemple de implicare a organizațiilor nonguvernamentale în ceea ce privește protecția drepturilor omului. În baza analizei aplicate au putut fi trase anumite concluzii referitoare la implicarea organizațiilor nonguvernamentale pentru protecția drepturilor omului.*

Cuvinte cheie : *drepturile omului, protecția drepturilor omului, organizații neguvernamentale*

Abstract: *The article addresses the protection of human rights within international non-governmental organizations, starting from a brief history of the emergence of human rights protection, then reviewing significant international organizations for the issue of human rights. Due to the fact that the state of the sea, either due to lack of funds or being overcrowded, cannot cope with the multiple requirements that arise in solving problems regarding the protection of human rights, international non-governmental organizations automatically intervene. Based on the theoretical support, we will provide some examples of the involvement of non-governmental organizations in the protection of human rights. Based on the applied analysis, certain conclusions could be drawn regarding the involvement of non-governmental organizations for the protection of human rights.*

Key-words: *human rights, protection of human rights, non-governmental organizations*

1. Scurt istoric privind protecția dreptului omului

Dacă este să privim în urmă putem vedea că ideea de drepturi ale omului nu este nouă. Încă de pe vremea Greciei antice, cetățenii săi, beneficiau de anumite drepturi, în comparație cu alți locuitori ai cetății. Chiar dacă este vorba despre o minoritate de oameni care beneficiau de aceste drepturi, totuși este vorba de un drept al cetățeanului, care îi conferea acestuia statutul de om. Pentru ceilalți locuitori ai Greciei antice, care erau alcătuiți din barbari și sclavi, viața socială era foarte constrângătoare. Aceștia nu puteau avea statutul de cetățeni, deci ei nu puteau participa la viața politică, neputând fi nici judecători și nici magistrați.

Cel care a avut o contribuție deosebită la dezvoltarea teoriilor și a programelor care au fost centrate pe drepturile omului este John Locke, care a fost și părintele conceptului de societate

civilă. La baza Declarației de Independență a SUA, în anul 1776, precum și la cea a Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului din Franța din anul 1789, au stat lucrările sale despre dreptul natural. John Locke nu a fost singurul care a inspirat cele două documente care au avut o importanță covârșitoare pentru omenire, dar ideea drepturilor naturale care a fost ilustrată de către el stă la originea ideii moderne de drepturi ale omului.

Conceptul de drepturi naturale a fost formulată de către Reinhard Beck. Acesta spunea că drepturile naturale reprezintă "totalitatea drepturilor înăscute, inerente naturii omului. Toți oamenii dispun de o măsură egală de drepturi naturale, indiferent de sex sau vârstă, de poziția socială, de timpul, de locul și de ordinea statală în care trăiește.

Drepturile naturale sunt drepturi suprastatale și de aceea nemodificabile, ele deosebindu-se de prevederile statale și de normele legale care se pot schimba de-a lungul istoriei, adică de dreptul pozitiv, emițând pretenția că au o calitate juridică mai sporită față de acesta din urmă"¹⁵².

Jean Jacques Rousseau face o diferențiere clară între drepturile naturale și drepturile cetățeanului. Acesta arăta că drepturile naturale reprezintă niște drepturi care se puteau aplica în trecut, iar odată cu apariția societății civile au apărut și drepturile cetățeanului. Oamenii nu se mai pot întoarce la aceeași formă de stare naturală, deoarece odată cu instituirea legii și a dreptului de proprietate, omenirea din păcate, se îndreaptă spre o societate tot mai inegală. Starea această de inegalitate este accentuată prin instituirea magistraturii și prin schimbarea puterii legitime în putere arbitrară, care nu face altceva decât duce la despotism.

Secolul al XVIII-lea reprezintă secolul drepturilor pozitive, adică a celor bazate pe rațiune. Aceste drepturi pozitive se consideră că derivă din normele pozitive ale unei societăți și care sunt impuse politic. Astfel că oamenii sunt obligați prin lege să respecte anumite obligații indiferent de conținutul acestora.

În anul 1948 când a fost elaborată Declarația Universală a Drepturilor Omului, aceste două modalități de abordare adică drepturile naturale și drepturile pozitive au fost utilizate.

2. Organizații semnificative internaționale pentru problema drepturilor omului.

Datorită faptului că la ora actuală statele devin tot mai dependente unele de altele și spiritul democratic este necesar să se manifeste atât la nivel de reglementare politică cât și de conducere, la nivel internațional. Tocmai din această cauză la nivel mondial au fost înființate o serie de instituții și organizații care au rolul de a menține pacea și securitatea atât la nivel global cât și la nivel regional, precum și de respectare a drepturilor omului și mai ales a populației defavorizate.

În acest sens cea mai importantă organizație o reprezintă Organizația Națiunilor Unite. Încă de la înființarea sa, în anul 1945, numărul statelor care fac parte din această organizație este mereu în creștere, având în vedere că obiectivele acestei organizații sunt foarte generoase. Printre aceste obiective ale ONU se numără și respectarea drepturilor, obligațiilor și libertăților omului. Rolul de arbitru al acestei organizații internaționale constă mai ales în acela că statele care fac parte din ONU sunt foarte diferite unele de altele, atât din punct de vedere politic, cât și dezvoltare economică și socială.

Pentru a-i oglindi vocația democratică structura ONU este compusă din :

- Adunarea Generală
- Consiliul de Securitate
- Consiliul Economic și Social
- Secretariatul ONU

¹⁵² D. Dungaciu, *Națiunea și provocările (post)modernității*, Editura Tritonic, București, 2004, p. 54.

- Consiliul de Tutelă
- Curtea Internațională de Justiție¹⁵³.

Adunarea Generală ONU este formată din 191 de membrii, cu o serie de atribuții, dar atribuția cea mai importantă conferită de Carta ONU este aceea de a avea "dreptul de a solicita studii și a face recomandări în vederea facilitării pentru toți, fără distincție de rasă, limbă, sex sau religie a exercitării drepturilor omului și a libertăților fundamentale"¹⁵⁴.

Consiliul de Securitate, care acționează în numele tuturor membrilor Națiunilor Unite este alcătuit din cinci membrii permanenți și alți zece membri nepermanenți. Dintre cei cinci membri permanenți fac parte Franța, Marea Britanie, China, SUA și Rusia, iar cei zece membri nepermanenți în funcție de apartenența geografică sunt aleși periodic, de Adunarea Generală.

Consiliul Economic și Social, este un organism care este preocupat de chestiuni care privesc problemele sociale, chestiunile economice mondiale, problemele culturale, cele de sănătate și educaționale la nivel mondial, și are în componența sa 61 de membri.

Secretariatul ONU are o serie de scopuri printre care putem aminti menținerea și asigurarea securității și păcii internaționale; dezvoltarea unor relații între state; realizării cooperării internaționale în vederea rezolvării problemelor care apar cu caracter social, economic, cultural precum și promovarea și încurajarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale oamenilor de pe întreg globul pământesc fără deosebire de religie, limbă, sex sau rasă.

Din cadrul Consiliului de Tutelă fac parte atât reprezentanți aleși de Adunarea Generală, cât și reprezentanții membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate. Reprezentanții aleși de Adunarea Generală de fapt sunt reprezentanții acelor state care administrează teritoriile care se află sub tutelă.

Curtea Internațională de Justiție are în atribuție să decidă asupra cazurilor, în conformitate cu dreptul internațional, care implică state ale ONU. Ea este formată din 15 membrii care sunt aleși de către Consiliul de Securitate și Adunarea Generală, în mod independent.

De-a lungul timpului, a existat în Europa, ideea unei unificări politice. Dar din păcate această idee a putut fi materializată abia în anul 1992 când a luat ființă Uniunea Europeană. Până la materializarea Uniunii Europene au existat mai multe etape și anume în urma Tratatului de la Paris din anul 1951 ia ființă Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, iar în urma Tratatului de la Roma din anul 1957 Comunitatea Economică Europeană – Piața Comună și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice – Euratom. În anul 1965 Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, Comunitatea Economică Europeană – Piața Comună și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice – Euratom fuzionează formând Comunitatea Europeană, care în anul 1992, datorită creșterii continue a numărului de membrii devine Uniunea Europeană.

Astfel că și Uniunea Europeană pe lângă multitudinea de obiective pe care le promovează se află și asigurarea protecției drepturilor omului pentru toți cetățenii din cadrul Uniunii Europene.

Independentă de Uniunea Europeană, există Consiliul Europei, care a fost înființată prin intermediul Tratatului de la Londra în anul 1949. Consiliul Europei are "un statut întemeiat de drepturile omului"¹⁵⁵. În cadrul Statutului Consiliului Europei se arată că orice stat membru, care respectă drepturile omului îi poate deveni membru. Datorită faptului că încă de la înființarea scopul acestei organizații a fost de promovare și susținere a valorilor democratice, precum și de îmbunătățire a protecției individuale a drepturilor cetățenilor din cadrul statelor membre a fost înființată Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

¹⁵³ https://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Drepturile-omului.pdf

¹⁵⁴ Carta Națiunilor Unite*) din 26 iunie 1945, publicat în Monitorul Oficial din 26 iunie 1945

¹⁵⁵ www.coe.ro

Rolul societății civile a crescut foarte mult în ultimul deceniu datorită activităților prestate de către Organizațiile Neguvernamentale. Aceste organizații neguvernamentale reprezintă organizații non profit care preiau o parte din activitățile organismelor specializate ale statului, privind în special o serie de sarcini sociale, pe care statul nu le poate îndeplini ori din cauza unor lipse de fonduri, ori datorită supraaglomerării. Dintre posibilele domenii de activitate ale organizațiilor neguvernamentale se poate aminti : asistență socială, protecția persoanelor în vârstă, asistență umanitară a persoanelor fără adăpost sau un loc de muncă, protecția copiilor, intervenția în situații de criză, etc.

Organizațiile neguvernamentale în funcționarea lor se bazează pe sponsorizări și donații, care pot veni atât din partea persoanelor private cât și din partea guvernului, sau atragerea din partea autorităților a unor finanțări. Forța de muncă în cadrul acestor ONG-uri este asigurată prin voluntariat, iar sensibilizarea opiniei publice este realizată prin intermediul campaniilor.

3. Participarea organizațiilor neguvernamentale în protecția drepturilor omului

Organizațiile neguvernamentale sunt acele organizații care au luat naștere prin asocierea voluntară unor oameni, care urmăresc niște direcții precise, realizând o legătură între organismele naționale și internaționale și public. Aceste organizații aplică practic, în mod concret principiile enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului. Aceste organizații neguvernamentale nu fac altceva decât constată și denunță orice încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și nu în ultimul rând atrăgând atenția organelor oficiale în legătură cu aceste încălcări.

Rolul organizațiilor neguvernamentale, în ultimii ani este semnificativ, datorită îmbunătățirii modului de funcționare, a diversificării programelor, a creșterii numărului de membrii care activează în aceste organizații, a accesului la informație.

Cele mai cunoscute ONG-uri care activează pe plan internațional putem aminti : International League For Human Rights, Penal Reform International, Lawyers Committee For Human Rights, Human Rights Watch, Amnesty International, etc.¹⁵⁶.

Pe plan național, după anul 1990 au fost înființate mai multe organizații neguvernamentale care au participat și participă pentru protecția drepturilor omului. Dintre acestea putem aminti : Societatea independentă română a drepturilor omului (S.I.R.D.O.), Societatea independentă pentru Educație și Drepturile Omului (SIEDO), Asociația pentru apărarea drepturilor omului în România – Comitetul Helsinki (A.P.A.D.O.R.-C.H.), Institutul Român pentru drepturile omului (I.R.D.O.).

Societatea independentă română a drepturilor omului (S.I.R.D.O.), a fost înființată în anul 1990, având ca scop protejarea efectivă a drepturilor și libertăților omului, precum și informarea corectă cu privire la convențiile și tratatele internaționale în materie. Această societate față de celelalte organizații neguvernamentale și-a manifestat interesul, într-un domeniu mai puțin manifestat și anume situația din penitenciare. Pe lângă faptul că această societate a elaborat primul manual școlar pentru drepturile omului, a studiat și problemele adaptării sistemului penal românesc la standardele internaționale. Pentru a reuși să-și pună în practică scopurile urmărite, această societate a organizat anchete extrajudiciare, și chiar s-a implicat în soluționarea unor cazuri de violări și abuz a drepturilor omului care au fost comise de către autorități.

Societatea independentă pentru Educație și Drepturile Omului (SIEDO) a fost instituită în anul 1996 de un grup de tineri pedagogi și juriști. Fiind o organizație neguvernamentală non-profit are niște obiective bine stabilite și anume democratizarea societății prin educație, precum și

¹⁵⁶ I. Moroianu Zlătescu, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Editura Institutul român pentru Drepturile Omului, Universitatea Spiru Haret, București, 1996, p. 41

sprijinirea reformelor democratice în educație și nu în ultimul rând promovarea și respectarea principiilor și valorilor care sunt stipulate în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Beneficiari ai programelor acestei organizații sunt profesori de la toate treptele de învățământ, studenți, elevi, jurnaliști, funcționari publici, colaboratori ai sistemului penitenciar. Dacă la înființare organizația număra 19 membrii la ora actuală în cadrul acesteia numărul persoanelor participante este peste 1500¹⁵⁷.

Prin încheierea unui Acord de Parteneriat cu Ministerul Educației și Științei în anul 1997, Societatea independentă pentru Educație și Drepturile Omului a facilitat introducerea în școli a materialelor experimentale de educație civică. Apoi în anul 1999 Ministerul Educației și Științei le-a solicitat participarea la elaborarea curriculumului de educație civică pentru clasele V-IX.

La nivel național SIEDO a fost cunoscută în anul 1998, când a demarat Programul "Street Law" educație referitoare la lege. Demararea acestui program a fost posibilă cu sprijinul financiar al Open Society Institute din New York și al Fundației Soros din Moldova și cu know how-ul organizației Street Law Inc. Washington D.C.¹⁵⁸. Datorită acestui proiect, la liceu a fost introdusă o materie nouă numită Noi și Legea. Prin intermediul acestei discipline noi s-a urmărit ca și adolescenții care vor devenii viitori cetățeni să-și cunoască și să respecte drepturile și obligațiile legale.

Cu prilejul aniversării a 50 de ani ai Declarației Universale a Dreptului Omului, SIEDO a obținut premiul Democrația și Societatea Civică, care este conferit de SUA și Uniunea Europeană, celor mai bune 50 de ONG-uri de pe glob.

Asociația pentru apărarea drepturilor omului în România – Comitetul Helsinki (A.P.A.D.O.R.-C.H.), înființată în anul 1990, nu face altceva decât monitorizează situația drepturilor omului în România. Organizația derulează programe pentru supravegherea abuzurilor care sunt săvârșite de către poliție. Încă din anul 1992 această organizație "acordă periodic consultații gratuite, organizează mese rotunde, dialoguri și activități de cercetare în domeniul drepturilor omului"¹⁵⁹. Această organizație este afiliată la organizația internațională International Helsinki Federation For Human Rights, care își are sediul la Viena. Chiar în Comitetul Executiv al Federației, Asociația pentru apărarea drepturilor omului în România – Comitetul Helsinki (A.P.A.D.O.R.-C.H.) are un membru.

Un rol nu mai puțin important, în activitatea de promovare a drepturilor omului, îl au și instituțiile de drept public, care își desfășoară activitatea în acest domeniu, printre care putem menționa Institutul Român pentru drepturile omului. Acest Institut a putut lua fiind prin adoptarea Legii din anul 1991¹⁶⁰ de către Parlament. Institutul Român pentru drepturile omului fiind un organism independent, are ca scop de a asigura o mai bună cunoaștere a drepturilor omului atât de către cetățenii României cât și de asociațiile neguvernamentale și organismele publice, precum și de modul de asigurare și respectare a drepturilor omului pe teritoriul țării noastre.

Pentru realizarea scopurilor sale acest institut publică un Buletin privind drepturile omului, asigurând difuzarea acestuia, precum și o revistă lunară intitulată Drepturile Omului¹⁶¹, precum și

¹⁵⁷ https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/SIEDO_de_la_educatie_electoral_la_standarde_in_domeniu_educatiei_civile.pdf

¹⁵⁸ Idem

¹⁵⁹ N. Purdă, *Protecția drepturilor omului. Mecanisme interne și internaționale*, Editura Lumina Lux, București, 2001, p. 177

¹⁶⁰ Legea României nr. 9 din 29.01.1991, privind înființarea Institutului Român pentru drepturile omului, publicată în Monitorul Oficial nr. 24 din 30.01.1991

¹⁶¹ N. Purdă, *op. cit.*, p. 351

organizează programe de formare în special pentru acele persoane care au răspunderi pentru protecția drepturilor omului.

4. Respectarea drepturilor omului în România în anul 2022

Unul dintre drepturile omului prevăzut de lege este respectarea integrității persoanei. În cadrul acestui drept vom aduce în discuție condițiile din închisori și centrele de detenție. După cum se știe la ora actuală condițiile din închisorile din România sunt sub standardele internaționale, fiind arhipline, iar abuzurile asupra deținuților atât din partea altor deținuți cât și din partea autorităților continuă să fie o problemă.

Conform Consiliului Europei suprafața standard pentru un deținut într-o celulă sau în cadrul unui arest preventiv trebuie să fie de 4 m². Dar într-un raport pe care Comitetul European pentru Prevenirea Torturilor l-a efectuat în anul 2019 s-a arătat că la Bacău "18 tineri care se aflau în arest preventiv au fost închiși într-o singură celulă, care avea 26 m², fiind închiși între 21-22 de ore pe zi, luni de zile la rând"¹⁶².

Conform Asociației pentru apărarea drepturilor omului în România – Comitetul Helsinki (A.P.A.D.O.R.-C.H.), deținuții din anumite penitenciare au agresat și au fost la rândul lor agresați de alți deținuți, și în general cu impunitate. Condițiile materiale din cadrul penitenciarelor sunt în general precare, iar încăperile pentru arest preventiv oferă condiții necorespunzătoare, fiind amplasate la subsolul clădirilor, fără lumină naturală și cu instalații sanitare neadecvate.

Multe închisori nu asigură o îngrijire medicală corespunzătoare, mâncarea fiind proastă și de multe ori insuficientă, nu există ventilație și încălzire. Asociației pentru apărarea drepturilor omului în România – Comitetul Helsinki (A.P.A.D.O.R.-C.H.), a sesizat că mulți deținuți nu au acces la consiliere psihologică, deoarece multe penitenciare nu au psihologi și asistență socială, posturile fiind vacante. De asemenea multe persoane cu tulburări psihice nu au beneficiat de suficientă îngrijire.

În ceea ce privește respectarea libertăților civice și în special libertatea de întrunire și asociere pașnice putem spune că deși atât Constituția României cât și legislația prevăd această libertate, guvernul ocazional a restricționat această libertate. Astfel că în vederea combaterii pandemiei de COVID-19, în perioada ianuarie – iulie 2021, guvernul a limitat numărul maxim de participanți la adunările publice ca fiind de 100 de persoane. În iunie un grup de 65 de ONG-uri a trimis o scrisoare guvernului prin care atrăgea atenția că numărul celor care iau parte la adunări religioase, sportive sau culturale le este permis un număr mult mai mare decât la demonstrații și marșuri considerând că această diferențiere fiind nejustificativă și discriminatorie. Odată cu luna august guvernul a aprobat ca numărul participanților la demonstrații și marșuri poate fi de 500 de persoane, acolo unde rata infectărilor este sub 2% la mia de persoane. Cu toate acestea mai multe ONG-uri pentru respectarea drepturilor omului "inclusiv Funky Citizens și Centrul pentru Inovare Publică au susținut în continuare că aceste reglementări continuă să fie nejustificate și discriminatorii. Astfel că Jandarmeria la data de 14 august a amendat pentru depășirea numărului de 500 de persoane pe organizatorii paradei Bucharest Pride"¹⁶³.

Abuzarea migranților și refugiaților reprezintă o altă libertate civică care este în atenția ONG-urilor. Astfel că mai multe ONG-uri au semnalat multe incidente de hărțuire, infracțiuni împotriva refugiaților precum și discriminări. Grupul de Inițative Sociale (LOGS) a scos în evidență mai multe acte de violență care au fost săvârșite împotriva solicitanților de azil, de către

¹⁶² <https://ro.usembassy.gov/ro/respectarea-drepturilor-omului-in-romania-in-anul-2022/>

¹⁶³ <https://ro.usembassy.gov/ro/respectarea-drepturilor-omului-in-romania-in-anul-2022/>

polițiști. Din mărturiile unor solicitanți de azil a reieșit că polițiștii de la poliția locală și cei de la poliția de frontieră le-au luat și sparte telefoanele, au folosit forța împotriva lor, luându-le chiar și banii.

În ceea ce privește hărțuirea sexuală, deși legea penală o interzice, guvernul nu aplică eficient legislația. Acest lucru a reieșit din relatările unor ONG-uri care au arătat că există multe cazuri în care polițiștii au încercat să descurajeze persoanele care doreau să depună o plângere penală sau chiar au batjocorit victimele unei hărțuiri sexuale.

Iată câteva exemple prin care reiese lupta dusă zi de zi de către ONG-uri în respectarea prevederilor dreptului omului.

5. CONCLUZII

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului reprezintă nu doar o realitate ci chiar o finalitate a întregii activități umane. Tocmai din această cauză peste tot în lume se acordă o atenție deosebită atât în ceea ce privește drepturile omului cât și protecției libertăților fundamentale ale cetățenilor. Chiar dacă acest drept este reglementat atât în dreptul constituțional pe plan intern cât și prin intermediul reglementărilor de drept internațional public, au existat multe cazuri când aceste drepturi au fost încălcate chiar voit. Datorită faptului că în multe cazuri statul prin organele sale abilitate nu află sau nu poate interveni în rezolvarea acestor neajunsuri, organizațiile neguvernamentale vin în ajutorul lor. Organizațiile neguvernamentale nefiind implicate nici politic nici economic în treburile statului pot scoate în evidență o serie de nereguli care apar în respectarea și protejarea drepturilor omului.

BIBLIOGRAFIE

- D. Dungaciu, *Națiunea și provocările (post)modernității*, Editura Tritonic, București, 2004
I. Moroianu Zlătescu, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Editura Institutul român pentru Drepturile Omului, Universitatea Spiru Haret, București, 1996
N. Purdă, *Protecția drepturilor omului. Mecanisme interne și internaționale*, Editura Lumina Lux, București, 2001

SITE-uri

https://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Drepturile-omului.pdf

www.coe.ro

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/SISEDO_de_la_educatie_electoral_la_standarde_in_domeniu_educatiei_civile.pdf

<https://ro.usembassy.gov/ro/respectarea-drepturilor-omului-in-romania-in-anul-2022/>

LEGI

Carta Națiunilor Unite*) din 26 iunie 1945, publicat în Monitorul Oficial din 26 iunie 1945

Legea României nr. 9 din 29.01.1991, privind înființarea Institutului Român pentru drepturile omului, publicată în Monitorul Oficial nr. 24 din 30.01.1991